

COI Focus

Venezuela Situatieschets

15 mei 2020

Cedoca

Oorspronkelijke taal: Nederlands

DISCLAIMER:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van het verzoek om internationale bescherming. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen. De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vernoemd worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual applications for international protection. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the application for international protection. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoudstafel

Lijst van afkortingen	3
Inleiding.....	5
1. Politieke ontwikkelingen.....	6
1.1. Achtergrond	6
1.2. De gebeurtenissen tussen mei 2019 en mei 2020	8
2. De Veiligheidssituatie	11
2.1. De betrokken partijen	11
2.1.1. Actoren van de staat	12
2.1.2. De criminele groeperingen	14
2.1.3. De rebellengroeperingen.....	15
2.2. De veiligheidssituatie in 2019: Typologie van het geweld	16
2.2.1. Typologie van de overlijdens door geweld	16
2.2.2. Typologie van de door de staat georganiseerde misdaad	21
2.3. De veiligheidssituatie per regio	22
2.3.1. Miranda, Aragua, Sucre en het hoofdstedelijk district	22
2.3.2. De grens met Colombia: Zulia, Táchira en Apure.....	26
2.3.3. Zuid-Venezuela: Amazonas en Bolívar	30
2.4. Politiegeweld en buitengerechtigde executies.....	34
3. Socio-economische situatie.....	36
3.1. Evolutie voor 2019.....	37
3.2. Sancties, olieproductie en brandstoftekorten	38
3.3. De dollarisatie	40
3.4. Sociale conflicten	41
4. Humanitaire situatie	43
4.1. Toegang tot voedsel.....	43
4.2. Toegang tot drinkbaar water	46
4.3. Toegang tot elektriciteit.....	46
4.4. Toegang tot gezondheidszorg	47
4.5. Toegang tot onderwijs.....	49
5. Migratiestromen.....	50
5.1. Interne migratie	50
5.2. Migratie uit Venezuela	51
5.2.1. Algemene vaststellingen	51
5.2.2. Opvang in de regio.....	52
5.3. Terugkeer omwille van Covid-19.....	54
Samenvatting	56
Bijlagen	58
Bibliografie.....	64

Lijst van afkortingen

AI	Amnesty International
AN	Asamblea Nacional
ANC	Asamblea Nacional Constituyente
AUC	Autodefensas Unidas des Colombia
BBC	British Broadcasting Corporation
CCDB	Interagency Consolidated Counterdrug Database
CLAP	Comité Local de Abastecimiento y Producción
CODHEZ	Comisión para los Derechos Humanos del Estado Zulia
CSIS	Center for Strategic and International Studies
DGCIM	Dirección general de contra inteligencia militar
ELN	Ejército de Liberación Nacional
FAES	Fuerzas de Acciones Especiales
FANB	Fuerza armada nacional bolivariana
FARC	Fuerzas armadas revolucionarias de Colombia
FBL	Fuerzas bolivarianas de liberación
FPLN	Fuerzas Patrióticas de Liberación Nacional
GNB	Guardia nacional bolivariana
HRW	Human Rights Watch
ICG	International Crisis Group
IMF	Internationaal Monetair Fonds
MUD	Mesa de Unidad Democrática
OAS	Organisation of American States
OHCHR	United Nations High Commissioner for Human Rights
OVCS	Observatorio Venezolano de Conflictividad Social
OVV	Observatorio Venezolano de Violencia
PAHO	Pan American Health Organization
PDVSA	Petróleos de Venezuela SA
PEP	Permiso Especial de Permanencia
PNB	Policía nacional bolivariana
PROVEA	Programa Venezolano de Educación- Acción en Derechos Humanos
PSUV	Partido Socialista Unido de Venezuela
SEBIN	Servicio bolivariano de inteligencia
UNASUR	Union of South American Nations

UNHCR United Nations High Commissioner for Refugees
WFP World Food Programme
WOLA Washington Office on Latin America

Inleiding

Het doel van dit onderzoek is een stand van zaken op te maken over de algemene situatie in Venezuela. Het onderzoek richt zich hierbij op de politieke situatie, de veiligheidssituatie en de socio-economische situatie van het land om een zo breed mogelijke analyse te maken van de huidige stand van zaken. De situatie van specifieke profielen, zoals bijvoorbeeld politieke activisten, vormen geen voorwerp van deze analyse. Het onderzoek richt zich in het bijzonder op de periode van 1 mei 2019 tot mei 2020. Het onderzoek werd afgesloten op 15 mei 2020.

De analyse bestaat uit vijf grote hoofdstukken en begint met de politieke ontwikkelingen. Hier komt eerst een kort overzicht aan bod van de belangrijkste politieke ontwikkelingen sinds de start van het presidentschap van Maduro tot mei 2019. Vervolgens worden de actuele politieke ontwikkelingen van mei 2019 tot mei 2020 meer in detail toegelicht. Een tweede hoofdstuk gaat dieper in op de veiligheidssituatie in Venezuela. We gaan na welke factoren deze veiligheidssituatie beïnvloeden, wie de belangrijkste actoren zijn, wat de typologie is van het geweld, en welke delen van het land als meest gewelddadig kunnen worden beschouwd. Tot slot wordt hier in een laatste onderdeel aandacht besteed aan het toenemende politiegeweld.

In een derde en vierde hoofdstuk gaan we dieper in op de socio-economische situatie en de humanitaire situatie in Venezuela. Het hoofdstuk start met een schets van het socio-economische klimaat en geeft nadien toelichting bij de de facto dollarisatie die zich doorheen 2019 heeft voltrokken. We gaan na of deze ontwikkeling een invloed heeft op de algemene levensstandaard van de Venezolanen. Ook gaan we na hoe het gesteld is met de toegang tot voedsel, water, elektriciteit, gezondheidszorg en onderwijs. In een laatste hoofdstuk richt dit onderzoek zich ten slotte op de migratie van bijna vijf miljoen Venezolanen naar het buitenland. Maar we belichten ook kort de recente evolutie van een toegenomen interne migratie naar de hoofdstad Caracas.

Tijdens het schrijven van deze COI Focus kreeg ook Venezuela te maken met het coronavirus en nam het allerlei maatregelen om de gevolgen van dit virus zoveel mogelijk te beperken. De verschillende maatregelen alsook de gevolgen hiervan werden telkens in de vijf hoofdstukken verwerkt.

Voor het schrijven van dit rapport raadpleegde Cedoca publicaties van analysecentra en gespecialiseerde organisaties zoals onder meer de Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), Fundaredes, InSight Crime, Observatorio Venezolano de Conflictividad Social (OVCS), Monitor de Victimas, Programa Venezolano de Educación- Acción en Derechos Humanos (PROVEA), het World Food Programme (WFP), Caritas Venezuela, de International Crisis Group (ICG) en het Washington Office on Latin America (WOLA). Internationale organisaties zoals Human Rights Watch (HRW) en VN-bronnen zoals de United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) werden eveneens geconsulteerd. Aanvullende opzoeken deed Cedoca op het internet via de zoekmotor Google, in de databanken van Refworld, ecoi.net en Factiva, en op de websites van lokale en internationale mediakanalen zoals de oppositiekrant TalCual, El Pitazo, El Nacional maar ook British Broadcasting Corporation (BBC), Reuters, Bloomberg, The Washington Post, The Economist en The New York Times (NYT). In dit document maakt Cedoca voor plaats- en persoonsnamen, namen van gewapende groepen en politieke partijen, gebruik van de meest courante schrijfwijze uit de Spaanstalige bronnen die geraadpleegd werden. Voor de categorisering van het geweld baseert Cedoca zich op de terminologie van de geraadpleegde bronnen.

Cedoca volgt de situatie in Venezuela voortdurend op. Als er zich fundamentele wijzigingen of ontwikkelingen zouden voordoen die de situatie ter plaatse aanzienlijk veranderen, dan zal Cedoca deze COI Focus zo snel mogelijk bijwerken.

1. Politieke ontwikkelingen

1.1. Achtergrond

Gedurende 14 jaar, van 1999 tot 2013, was Hugo Chávez president van Venezuela. Hij was een charismatische voormalige legerofficier die in 1998 verkozen werd met de belofte een einde te maken aan de corruptie en sociale uitsluiting waar het land toen onder gebukt ging.¹ Gedurende zijn ambtsperiode onderging Venezuela enorme politieke en economische veranderingen. Het land kreeg een nieuwe grondwet, een nieuwe wetgevende macht bestaande uit één kamer, en zelfs een nieuwe naam, de Bolivariaanse Republiek Venezuela, genaamd naar de Zuid-Amerikaanse Simon Bolivar. Gesteund door hoge winstmarges op de olieprijs kon Chávez de rol van de overheid in de economie ook gevoelig uitbreiden, onder andere door het nationaliseren van verschillende bedrijven. De regering voorzag ook in allerlei sociale programma's om de armoede in het land terug te dringen, vooral gefinancierd door de winsten op olie.² In oktober 2012 kwam een einde aan zijn tweede ambtstermijn van zes jaar en voorzag men in nieuwe verkiezingen. Chávez bij wie in juni 2011 kanker was vastgesteld, was ernstig ziek. Na enkele operaties in Cuba verklaarde de president te zijn genezen en startte zijn electorale campagne. Hij won de verkiezingen in oktober 2012 met 55,4% van de stemmen van zijn tegenkandidaat van de oppositie, Henrique Capriles. Zijn nieuwe ambtstermijn begon op 10 januari 2013 maar Chávez haalde zijn eedaflegging als president niet meer.³ Op 5 maart 2013 stierf Hugo Chávez aan kanker.⁴ Veertig dagen later werden nieuwe verkiezingen georganiseerd die gewonnen werden door Nicolas Maduro, met slechts een marge van minder dan 1,5 %. Chávez had Maduro, die ook zijn vicepresident was, zelf nog aangeduid als zijn opvolger.⁵

Venezuela was na de verkiezingen van april 2013, volgens een rapport van International Crisis Group (ICG) van mei 2013, een zeer verdeeld land met evenveel aanhangers van Chávez' regime als van de oppositie.⁶ Begin februari 2014 kreeg president Maduro te maken met de grootste demonstraties tegen zijn beleid sinds zijn aantreden als president bijna een jaar eerder. Bovendien waren deze demonstraties, volgens verschillende journalisten, de meest gewelddadige en wijdverspreide van het afgelopen decennium in Venezuela.⁷

Op 6 december 2015 vonden parlementsverkiezingen plaats. De oppositie, verenigd in de coalitie van Democratische Eenheid (Mesa de Unidad Democrática, MUD) won deze verkiezingen met een tweederdemeerderheid: 112 van de 167 zetels. Al snel na de verkiezingen verscherpte de confrontatie tussen de regering en de oppositie. President Maduro nam, in aanloop naar de installatie van het nieuwe parlement op 5 januari 2016, een aantal maatregelen waarmee de macht van het parlement werd ingeperkt. Zo werden een aantal rechters van het hooggerechtshof voortijdig vervangen, waardoor het hof onder vergaande invloed van de regering kwam. Vervolgens schorste het hooggerechtshof, vanwege veronderstelde onregelmatigheden tijdens de verkiezingen, vier parlementariërs. Hierdoor verloor de oppositie haar tweederdemeerderheid die nodig is om voorstellen tot een eventuele grondwetswijziging te doen.⁸

¹ ICG, , 16/05/2013, [url](#)

² CRS (Sullivan P.), 1/04/2015, [url](#)

³ ICG, 16/05/2013, [url](#)

⁴ Foreign Affairs (Penfold M.), 12/03/2013, [url](#)

⁵ ICG, , 16/05/2013, [url](#)

⁶ ICG, 16/05/2013, [url](#)

⁷ BBC News, 4/03/2014, [url](#)

⁸ CRS (Sullivan P.), 22/08/2016, [url](#)

Op 13 mei 2016 kondigde de president de noodtoestand af, welke sindsdien elke 60 dagen opnieuw wordt verlengd. In 2017 activeerde Maduro het zogenaamde plan Zamora, een veiligheidsplan voor gezamenlijke operaties van het leger, milities en burgerorganisaties.⁹

Sinds de verkiezingen van 2015 is het Venezolaanse parlement (de Algemene Vergadering, *Asamblea Nacional*, AN) zijn bevoegdheden grotendeels kwijt: het hooggerechtshof annuleerde de verkiezing van enkele parlementsleden, noemde het parlement ongeldig, nam enkele wetgevende en controlerende functies van het parlement over en vernietigde bijna elk besluit dat in het parlement werd genomen. De regeringsgezinde parlementsleden woonden de zittingen niet langer bij en in 2017 kondigde Maduro de verkiezing van een Nationale Grondwetgevende Vergadering (*Asamblea Nacional Constituyente*, ANC) af. De ANC bestaat exclusief uit aanhangers van de regering. Elk besluit dat genomen wordt door de Algemene Vergadering wordt door president Maduro genegeerd.¹⁰ De parlementsleden ontvangen hun loon niet, de paspoorten van sommigen werden nietig verklaard en verschillende parlementsleden klagen over intimidatie door de politie voor hun huis of door regeringsgezinde groepen aan het parlement. Het parlement negeerde op zijn beurt de herverkiezing van Maduro in mei 2018, omdat het die stembusgang als frauduleus beschouwde, en benoemde Guaidó tot president.¹¹

Op 23 januari 2019 riep Juan Guaidó zichzelf uit tot waarnemend president. Dit gebeurde twee weken nadat president Maduro de eed aflegde voor zijn tweede ambtstermijn. De oppositieleider baseerde zich hierbij op de artikels 233, 333, en 350 van de Venezolaanse grondwet, die stellen dat in geval van onbekwaamheid van de president om het land te leiden, de voorzitter van het parlement de interim-president wordt.¹² Nadien probeerde de oppositieleider het leger aan zijn kant te krijgen.¹³ Zo beloofde hij amnestie voor misdaden uit het verleden en garanties op toekomstige tewerkstelling. De aanpak was bedoeld om individuele commandanten naar zijn kant te lokken in plaats van het leger als geheel in een politieke transitie te betrekken.¹⁴ Het interim-presidentschap van Guaidó wordt erkend door meer dan 50 staten, waaronder de VS, de UK en de meeste Latijns-Amerikaanse staten.¹⁵

In de vroege ochtend van 30 april 2019 kondigde Juan Guaidó nabij de militaire luchtmachtbasis La Carlota in Caracas, *Operación Libertad* af, een poging om de Venezolaanse president Nicolás Maduro af te zetten. Juan Guaidó riep het topkader van het leger op om hem te vervoegen.¹⁶ De medestanders van Juan Guaidó slaagden er echter niet in om de luchtmachtbasis van La Carlota in te nemen en tijdens het verdere verloop van de dag bleef de verhoopte steun van de legertop uit. Slechts een klein aantal laaggeplaatste soldaten, met als enige belangrijke figuur, Manuel Ricardo Christopher Figuera, die toen hoofd was van de inlichtingendienst (*Servicio Bolivariano de Inteligencia Nacional*, SEBIN) beantwoordden de oproep van Guaidó om te rebelleren.¹⁷ Op de avond van 30 april 2019 verscheen Nicolás Maduro in het gezelschap van de legerleiding op televisie. Hij verklaarde dat Juan Guaidó er niet in slaagde om de steun van het leger te verwerven en verklaarde dat de aanstichters van de opstand tegen zijn regime hard aangepakt zouden worden.¹⁸

⁹ OHCHR, 05/07/2019, [url](#)

¹⁰ BBC News, 13/01/2020, [url](#)

¹¹ MO, 08/01/2020, [url](#)

¹² Constitución de la república bolivariana de venezuela, s.d. [url](#)

¹³ BBC News, 13/01/2020, [url](#)

¹⁴ ICG, 16/09/2019, [url](#)

¹⁵ BBC, 03/05/2019, [url](#)

¹⁶ The Economist, 30/04/2019, [url](#)

¹⁷ ICG, 16/09/2019, [url](#)

¹⁸ The Economist, 02/05/2019, [url](#); The Guardian (Phillips T.), 01/05/2019, [url](#); BBC, 03/05/2019, [url](#)

1.2. De gebeurtenissen tussen mei 2019 en mei 2020

In mei en juni 2019 vonden de eerste onderhandelingen plaats tussen het regime-Maduro en de oppositie na de mislukte staatsgreep van 30 april 2019, onder de auspiciën van de Noorse regering. De gesprekken gingen nadien verder in Barbados maar werden uiteindelijk in september 2019 afgebroken.¹⁹ De eisen van zowel de oppositie als het regime-Maduro zijn nochtans consistent, aldus het Center for Strategic and International Studies (CSIS). De oppositie, vertegenwoordigd door de MUD, eist dat Maduro deelneemt aan vrije en eerlijke verkiezingen met internationaal toezicht, zorgt voor ongehinderde humanitaire hulp, honderden politieke gevangenen vrijlaat, de paramilitaire *colectivos* (zie 2.1.1) ontmantelt, de nationale grondwetgevende vergadering ontbindt en de Nationale Vergadering respecteert. Het regime-Maduro daarentegen heeft opnieuw de wens uitgesproken dat het gezag zou worden aanvaard, dat er geen vervroegde verkiezingen komen en dat de oppositie hun internationale connecties gebruikt om de sancties van de Verenigde Staten en enkele andere landen te elimineren. Het standpunt van de VS is dat sancties niet zullen worden opgeheven voordat Maduro wordt afgezet en een overeenkomst voor het herstel van de democratie in Venezuela van kracht is.²⁰

Begin januari 2020 is het parlement, de Nationale Vergadering, de enige macht in Venezuela die niet in handen van de regering is. Aan het begin van elk jaar komen de parlementsleden samen in een speciale sessie om het voorzitterschap van de Nationale Vergadering te kiezen. Verwacht werd dat oppositieleider Juan Guaidó vlot zou worden herkozen dankzij een solide meerderheid in de kamer. Maar veiligheidstroepen blokkeerden hem en andere afgevaardigden van de oppositie de toegang tot het gebouw waardoor zij niet tijdig op de stemming raakten. De zitting begon zonder Guaidó en zijn partijleden. Vervolgens verkoos de regeringsgezinde minderheid in het nationale parlement samen met voormalige opposanten, Luis Parra, zelf een voormalig opposant, tot parlementsvoorzitter. Hij kreeg meteen de steun van president Nicolas Maduro.²¹ Later op de dag werd het voorzitterschap van Guaidó opnieuw gestemd door een honderdtal parlementsleden tijdens een geïmproviseerde vergadering op de krantenredactie van El Nacional, in de hoofdstad Caracas. Op 7 januari 2020 slaagde Guaidó erin om de ordetroepen te passeren en het parlementsgebouw te betreden. Hij legde de eed af als parlementsvoorzitter, beklom het spreekgestoelte en zong samen met zijn aanhangers het Venezolaanse volkslied.²² Desalniettemin zijn oppositieleiders nu nog kwetsbaarder voor gevangenisstraf of verbanning omdat ze de fysieke controle over het parlementsgebouw hebben verloren, samen met de bescherming die hun status hen bood.²³

Deze chaotische overname van de Nationale Vergadering door Maduro werd veroordeeld door de Verenigde Staten, de Europese Unie en verschillende Latijns-Amerikaanse staten.²⁴ Voor de Venezolaanse mensenrechtenorganisatie PROVEA (Programa Venezolano de Educación- Acción en Derechos Humanos) finaliseert president Maduro hiermee de staatsgreep die hij na januari 2019 was gestart.²⁵ Deze actie om controle te krijgen over het parlement maakt het ondertussen nog moeilijker om beide partijen weer aan de onderhandelingstafel te krijgen.²⁶ Bovendien maakt het de politieke toestand in Venezuela nog complexer. Venezuela heeft nu niet alleen meer twee parlementen, namelijk de Nationale Vergadering en de volledig door Maduro gecontroleerde Grondwetgevende Vergadering. Maar nu wordt ook het voorzitterschap van de Nationale Vergadering opgeëist door zowel Luis Parra

¹⁹ CSIS (Rendon M., Schneider M), 06/11/2019, [url](#)

²⁰ CSIS (Rendon M., Schneider M), 06/11/2019, [url](#)

²¹ NYT, (Turkewitz J.), 05/01/2020, [url](#)

²² Reuters (Armas M.), 07/01/2020, [url](#)

²³ ICG, 07/01/2020, [url](#)

²⁴ AP News (Goodman J.), 6/01/2020, [url](#)

²⁵ PROVEA, 06/01/2020, [url](#)

²⁶ ICG, 07/01/2020, [url](#)

als Juan Guaidó. Dit plaatst Guaidó ook in een moeilijke positie als interim-president, aangezien deze functie volledig gebaseerd is op zijn rol als voorzitter van de Nationale Vergadering.²⁷

Vervolgens vertrok de oppositieleider half januari 2020 naar buurland Colombia om hier deel te nemen aan een internationale conferentie van Latijns-Amerikaanse staten en de VS omtrent regionale samenwerking tegen terrorisme. Vertrekken uit Venezuela was niet zonder risico voor Guaidó aangezien het hooggerechtshof hem verboden heeft het land te verlaten.²⁸ Volgens de Washington Post toont het uitblijven van massale protesten na het schouwspel rond de voorzitterverkiezing van het parlement van 5 januari, dat internationale druk nog één van de enige wapens is die Guaidó bezit.²⁹ Na Colombia zette Guaidó zijn reis verder naar Europa. Tijdens zijn afwezigheid hield de inlichtingendienst SEBIN een inval in het kantoor van Guaidó en werden zijn medewerkers verhinderd het kantoor te betreden.³⁰ Vervolgens reisde Juan Guaidó door naar Washington, waar hij een speciale gast was tijdens de *State of the Union*-toespraak van president Donald Trump op 4 februari 2020. In zijn toespraak noemde Trump, Juan Guaidó "de echte en legitieme president van Venezuela" en zei dat hij "een zeer dappere man is die de hoop en ambities van alle Venezolanen met zich meedraagt".³¹

Vervolgens keerde Guaidó op 11 februari 2020 terug naar Venezuela. Hij landde met een commerciële vlucht op de luchthaven nabij Caracas. Hoewel zijn vertrek illegaal was, werd hij bij aankomst niet gearresteerd. Verschillende supporters, journalisten en leden van de oppositie verklaarden te zijn aangevallen door medestanders van de regering wanneer ze Guaidó wilden begroeten op de luchthaven.³² De nonkel van Guaidó, Juan José Márquez, die hem bij zijn terugkeer naar Caracas op de luchthaven vergezelde, werd echter wel door de autoriteiten gearresteerd. Op 11 maart 2020 riepen de Verenigde Staten opnieuw op om Márquez, die nu een maand opgesloten zat, zo snel mogelijk vrij te laten.³³

Een oppositiemars in de centraal-westelijke stad Barquisimeto op 29 februari 2020, werd door *colectivos* met stenen en geweerschoten aangevallen. De politie in de buurt kwam niet tussenbeide. Een foto gemaakt door het team van Guaidó en gepubliceerd door het persbureau Associated Press (AP) toont een gemaskerde man die een pistool richt op een groep activisten van de oppositie, waaronder Guaidó. Op andere foto's zijn oppositievoertuigen te zien die door stenen of kogels zijn geraakt. Een 16-jarige opposant werd hierbij ook in het been geschoten.³⁴ Deze mars was de eerste activiteit die de oppositieleider ondernam sinds zijn terugkeer naar Venezuela. Volgens Dimitris Pantoulas, een in Caracas gevestigde politieke analist, geciteerd door AP, onderstreept het incident de krachtige rol van de *colectivos* in Venezuela. De gewapende groepen, loyaal aan Maduro, worden steeds meer ingezet door de regering om haar tegenstanders te intimideren, aldus Pantoulas.³⁵

Op 10 maart 2020 had de oppositie opgeroepen tot een grote demonstratie in Caracas. Duizenden demonstranten werden geconfronteerd met traangas. De mars vertrok vanuit een bolwerk van de oppositie in het oosten van Caracas richting de Algemene Vergadering in het centrum, waar de regering een parallelle betoging organiseerde. Hoewel de oproep van Guaidó meer mensen trok dan de laatste paar protesten, stond het ver af van de honderdduizenden die hem een jaar geleden steunden. Enkele uren na het protest vielen de speciale politie-eenheden een hotel binnen waar parlementsleden van de oppositie bijeenkwamen. Drie onder hen werden gearresteerd.³⁶

²⁷ World Politics Review (Smilde D.), 31/01/2020, [url](#)

²⁸ Reuters, 22/01/2020, [url](#)

²⁹ Washington Post (Armario C.), 20/01/2020, [url](#)

³⁰ AP (Smith S.), 22/01/2020, [url](#)

³¹ The Washington Post (Torro F.), 05/02/2020, [url](#)

³² The Washington Post (Zuñiga M. & Faiola A.), 12/02/2020, [url](#)

³³ Noticias Financieras English, 11/03/2020, [url](#)

³⁴ AP, 01/03/2020, [url](#)

³⁵ AP, 01/03/2020, [url](#)

³⁶ NYT (Kurmanaev A.), 10/03/2020, [url](#)

Half maart 2020 bereikte ook het Covid-19-virus Zuid-Amerika. Venezuela kondigde onmiddellijk verschillende quarantainemaatregelen af. Zo werden ook de scholen dadelijk gesloten. Maduro kondigde een quarantaine af voor Caracas en zes staten die als bijzonder kwetsbaar werden beschouwd. Alle activiteiten, behalve de essentiële werden stopgezet en passagiers op het openbaar vervoer moesten (zelfgemaakte) mondklappers dragen. Binnen 24 uur was de quarantaine uitgebreid tot het ganse land. Alle vluchten van en naar Europa en Colombia werden vanaf 12 maart, gedurende 30 dagen, geschrapt en er kwam een verbod op grote bijeenkomsten.³⁷ De hoop bij waarnemers groeide dat deze dreiging van de pandemie tevens een opportuniteit kon zijn om tot hernieuwde onderhandelingen tussen de oppositie en het regime-Maduro te komen.³⁸

Op 26 maart 2020 kondigde de procureur-generaal van de VS, William Barr, verschillende aanklachten aan tegen Nicolás Maduro en veertien andere hoge huidige en voormalige Venezolaanse functionarissen voor narco-terrorisme, drugshandel, corruptie en andere misdaden. Ook twee leiders van de gewezen Colombiaanse guerrillabeweging FARC (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia) werden aangeklaagd. Deze aanklachten volgden op andere eerdere Amerikaanse sancties op de financiële en oliesector van Venezuela en secundaire sancties op Russische en andere bedrijven die zaken blijven doen met het regime-Maduro. Met deze aanklacht lijkt de VS erop te gokken dat president Maduro te midden van de Covid-19 pandemie, een ineens stortende gezondheidszorg (zie infra) en dalende olieprijs (zie infra) zich niet langer staande zal kunnen houden en hoopt hiermee zijn aftreden te bespoedigen. Niet alle analisten geloven in deze aanpak en sommigen vrezen dat de VS hiermee de opening voor nieuwe onderhandelingen hebben verkleind.³⁹

Op 17 april 2020 kondigde president Maduro een verlenging van de lockdown aan tot en met 11 mei 2020. Op 17 april had Venezuela 204 bevestigde coronagevallen en waren negen personen overleden aan het virus. Analisten wereldwijd maken zich zorgen over deze lage cijfers van bevestigde gevallen en wijten dit aan de slechte capaciteit om testen uit te voeren.⁴⁰ Ook zijn er verschillende aanwijzingen dat de autoriteiten onafhankelijke berichtgeving over het virus in het land blokkeren door het arresteren van kritische journalisten⁴¹ of medisch personeel en wetenschappers.⁴²

Op 3 mei 2020 verklaarden de Venezolaanse autoriteiten dat de veiligheidstroepen een "inval op zee" door "terroristische huurlingen" uit het naburige Colombia in de staat Vargas hadden verijdeld, waarbij acht mensen werden gedood en vijftien personen werden gevangengenomen, waaronder twee Amerikanen. De volgende dag werden drie personen gearresteerd in Chuao, Aragua, bij een gelinkte inval met een speedboot. Enkele dagen eerder bracht Jordan Goudreau, voormalig lid van de Amerikaanse *green berets* (speciale ordetroepen) een video uit samen met de voormalige officier van de Venezolaanse Nationale Garde Javier Nieto Quintero, waarin hij de verantwoordelijkheid opeist voor een gewapende inval op het Venezolaanse grondgebied genaamd Operatie Gideon.⁴³ Uiteindelijk werden in de week na de mislukte operatie meer dan 40 personen gearresteerd.⁴⁴ De twee gearresteerde Amerikanen, Airan Berry en Luke Denman, waren voormalige werknemers van Silvercorp, een in Florida gevestigd beveiligingsbedrijf van Goudreau.⁴⁵

Volgens onderzoek van de Washington Post onderhandelde de Venezolaanse oppositie, in september 2019, een akkoord met Silvercorp om Venezuela binnen te vallen en Maduro omver te werpen. Hiervoor zouden ze 213 miljoen dollar betalen. Op het contract, dat de Washington Post in handen

³⁷ ICG, 16/04/2020, [url](#)

³⁸ ICG, 16/04/2020, [url](#)

³⁹ NYT (Benner K.), 26/03/2020, [url](#); ICG, 27/03/2020, [url](#)

⁴⁰ WOLA (Ramsey G.), 17/04/2020, [url](#); Reuters (Berwick A.), 17/04/2020, [url](#)

⁴¹ AI, 23/03/2020, [url](#)

⁴² El Pitazo, 05/04/2020, [url](#)

⁴³ NYT, 03/05/2020, [url](#)

⁴⁴ The Guardian (Philips T.), 12/05/2020, [url](#)

⁴⁵ NYT, 05/05/2020, [url](#)

kreeg, staan de handtekeningen van Juan Rendon en Sergio Vergara, adviseurs van Guaidó. De operatie werd, volgens de verklaringen van Rendon, in november 2019 afgeblazen omdat de oppositie twijfelde aan de geloofwaardigheid van Goudreau.⁴⁶ Goudreau werkte ook samen met de voormalige Venezolaanse legerleider Cliver Alcalá. Alcalá beraamde vanuit Colombia een plan om met militaire middelen de macht te grijpen. Goudreau's Silvercorp ging de driehonderd gedeserteerde Venezolaanse militairen training geven in schamele kampen in de Colombiaanse jungle. Maar hun plan viel in duigen toen oud-generaal Alcalá eind maart 2020 eveneens door de VS beschuldigd werd van drugshandel en hij zich overgaf aan de Amerikaanse autoriteiten. Goudreau besloot begin mei 2020 het plan toch door te zetten.⁴⁷ Oppositieleider Juan Guaidó ontkent betrokkenheid bij de plannen van Goudreau, maar de bewezen betrokkenheid van enkele van zijn adviseurs plaatst hem wel in een moeilijke positie als leider van de oppositie. Een positie die al eerder werd bemoeilijkt door een dalende populariteit en een heel verdeelde oppositie.⁴⁸

Eveneens begin mei 2020 voltrok zich een bloedbad in de gevangenis van Guanare waarbij minstens 47 gevangenen werden doodgeschoten. Leden van de Nationale Garde openden het vuur op 100 gevangenen die in opstand waren gekomen. De opstand was gelinkt aan het voedseltekort voor de gevangenen. Normaal gezien staan familieleden in voor het brengen van voedsel naar de gevangenen. Door de coronacrisis werd dit sterk bemoeilijkt en bovendien waren er berichten van bewakers die het weinige voedsel van de gevangenen afnamen voor zichzelf.⁴⁹

Op 12 mei 2020 kondigde president Maduro een verlenging van de noodtoestand aan voor ten minste 30 dagen, tot 12 juni 2020. Op 12 mei 2020 telt Venezuela 423 bevestigde besmettingen en tien overlijdens.⁵⁰ De dag nadien kwamen er zeventien besmettingen bij welke volgens de president allen konden worden gelinkt aan teruggekeerde Venezolanen uit Colombia en Brazilië. Hiermee komt het totaal op 440 besmettingen en ze lijken sinds begin mei sneller toe te nemen.⁵¹

2. De Veiligheidssituatie

In Venezuela zijn er verschillende gebieden waarin niet-statelijke actoren actief zijn, waaronder Colombiaanse guerrilla's, paramilitairen en criminele groeperingen die betrokken zijn bij drugshandel en illegale mijnbouw. Naarmate de chaos en politieke crisis in Venezuela steeds groter wordt, sijpelt de macht verder weg uit de traditionele staatsinstellingen ten voordele van deze grote variëteit aan gewapende groeperingen (zie infra). In dit hoofdstuk geven we eerst een kort overzicht van de belangrijkste groeperingen die mee verantwoordelijk zijn voor het veiligheidsklimaat in Venezuela. Nadien wordt een overzicht gegeven van de algemene veiligheidssituatie in Venezuela en in een volgend hoofdstuk worden de meest onveilige gebieden van naderbij bekeken. Tot slot gaan we ook dieper in op het toegenomen politiegeweld.

2.1. De betrokken partijen

Volgens de oppositie hebben alle gewapende groeperingen, behalve de rechtse paramilitairen, banden met het regime, de ordetroepen en het leger. Het regime beschuldigt de oppositie dan weer van

⁴⁶ Washington Post, 07/05/2020, [url](#)

⁴⁷ Washington Post, 07/05/2020, [url](#)

⁴⁸ La Silla Vacía (Uzcátegui R.), 11/05/2020, [url](#)

⁴⁹ InSight Crime, 12/05/2020, [url](#)

⁵⁰ TalCual, 12/05/2020, [url](#)

⁵¹ TalCual, 13/05/2020, [url](#)

banden met de paramilitairen, aldus ICG.⁵² Hieronder volgt een korte beschrijving van de belangrijkste groeperingen actief in Venezuela.

2.1.1. Actoren van de staat

2.1.1.1. Fuerza Armada Nacional Bolivariana, FANB

Officiële gegevens over het Venezolaanse leger, de FANB, zijn schaars en bestaan, indien beschikbaar, meestal uit schattingen in plaats van nauwkeurige cijfers, aldus International Crisis Group (ICG) in haar rapport over het leger in Venezuela van september 2019. Volgens het ministerie van Defensie, geciteerd in het rapport van ICG, bestaan de strijdkrachten uit 95.000 à 150.000 actieve professionele leden. Wanneer reservisten worden opgenomen, volgens dezelfde bron, stijgt het aantal gevechtstroepen tot 235.000.⁵³

Naast het leger, de marine, de luchtmacht en de Nationale Garde, wiens taken interne veiligheid en grenscontrole omvatten, is er ook de Nationale Militie, een vrijwilligersorganisatie die zich inzet voor de verdediging van de "revolutie". De militie wordt voornamelijk gebruikt in welzijnsprogramma's, waaronder de productie en distributie van gesubsidieerd voedsel. In december 2019 kondigde Maduro zijn voornemen aan om de militie officieel op te nemen in de FANB als vijfde pijler van het leger. Hij wil ook voor elk van de militieleden een legerwapen ter beschikking stellen. Op 29 januari 2020 keurde de Nationale Grondwetgevende Vergadering vervolgens een hervorming van de wet op de Bolivariaanse nationale strijdkrachten (FANB) goed. Met deze wetswijziging wordt de militie officieel een vijfde pijler van de FANB naast het leger, de Luchtmacht, de marine en de Bolivariaanse Nationale Garde.⁵⁴

Chávez betonnde reeds de steun van hoge officieren voor de regering door de voorrechten van de hogere rangen gestaag te verhogen. Maduro voegde hier nog meer voordelen aan toe. De top van het leger bezit nu belangrijke sleutelfuncties binnen de economie, bekleedt hoge politieke en administratieve posities en houdt toezicht op de interne veiligheid van het land.⁵⁵ Legerofficieren bezitten de controle over de distributie van voedsel en belangrijke grondstoffen. Zo beheren hoge militairen nu ook de nationale oliemaatschappij, Petróleos de Venezuela SA (PDVSA).⁵⁶

Bovendien is een factie van officieren en ambtenaren - in de volksmond bekend als het kartel van de zoon (Cartel de los Soles) betrokken bij of heeft banden met drugshandel.⁵⁷

2.1.1.2. SEBIN en de DGCIM

De Servicio Bolivariano de Inteligencia Nacional (SEBIN) is een orgaan voor politieke inlichtingen dat in 2010 is opgericht om bedreigingen voor de Venezolaanse staat te neutraliseren. De organisatie wordt frequent in verband gebracht met repressie, aldus de onderzoeksorganisatie InSight Crime.⁵⁸

De Dirección General de Contrainteligencia Militar (DGCIM) evolueerde van een militaire inlichtingendienst meer en meer naar een orgaan voor contraspionage en is onder het regime-Maduro hoofdzakelijk bezig met het opsporen van dissidentie binnen de eigen rangen.⁵⁹

⁵² ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁵³ ICG, 16/09/2019, [url](#)

⁵⁴ Efecto cocuyo (Martinze D.), 30/01/2020, [url](#)

⁵⁵ ICG, 16/09/2019, [url](#)

⁵⁶ Reuters (Ellsworth B.), 28/07/2019, [url](#)

⁵⁷ AS/COA, 10/06/2019, [url](#)

⁵⁸ El Tiempo, 30/10/2018, [url](#); InSight Crime, 01/03/2019, [url](#)

⁵⁹ AS/COA, 10/06/2019, [url](#)

2.1.1.3. GNB, PNB en de FAES

De GNB (Nationale Garde, Guardia Nacional Bolivariana) en de PNB (Nationale Politie, Policía Nacional Bolivariana) zijn de twee primaire strijdkrachten waarmee demonstranten op straat worden geconfronteerd. De Nationale Garde werd opgericht in 1937 om de interne veiligheid van het land te beschermen en de openbare orde te handhaven en werd in 2007 officieel een tak van de strijdkrachten, aldus een rapport van the Americas Society/Council of the Americas (AS/COA).⁶⁰

De PNB is een federale politiemacht, opgericht door Hugo Chávez in 2008, los van de staats- en lokale politie-eenheden. In 2017 had de PNB naar schatting 26.000 officieren.⁶¹

De speciale ordetroepen, de FAES (Fuerzas de Acciones Especiales) zijn de elite-eenheden van de PNB die, meestal gekleed in zwarte skimaskers, burgers opspoor in hun wijken en huizen. Maduro creëerde de FAES tijdens een golf van dodelijke protesten in 2017, officieel om misdaad en terrorisme te bestrijden, maar insiders zeggen dat hij twijfels had bij de loyaliteit van de reguliere strijdkrachten.⁶² De FAES telde in 2019 zo'n 1600 manschappen en wordt beschuldigd verantwoordelijk te zijn voor honderden buitengerechtelijke executies, aldus InSight Crime.⁶³

2.1.1.4. De Colectivos

De *colectivos* zijn oorspronkelijk burgerbewegingen gericht op sociale en culturele activiteiten in de wijken.⁶⁴ In 2002 werd president Hugo Chávez geconfronteerd met twee pogingen om hem van de macht te verdrijven: een militaire staatsgreep en een staking in de oliesector. In de nasleep van deze bedreigingen besloot hij dat een parallelle veiligheidsstructuur nodig was die als tegenwicht voor het leger kon fungeren en snel kon reageren tegen opposanten tijdens betogingen. Zijn oplossing waren de *colectivos*. Vanaf 2006 kregen zij staatsfinanciering en middelen, inclusief wapens. De wijk 23 de Enero in Caracas, is bijzonder gekend als machtsbasis van de *colectivos*.⁶⁵

Er bestaan verschillende groeperingen *colectivos*, zoals Tres Raíces, Frente 5 de Marzo en Alexis Vive. Niet allemaal hebben ze een even sterke band met de staat en de ene groepering is al dieper betrokken bij illegale activiteiten dan de andere.⁶⁶

Onder de regering-Maduro spelen de *colectivos* een actievere rol in 'de verdediging van de revolutie'. De reputatie van *colectivos* als brute para-politiemacht is in 2019 versterkt door hun gewelddadige tussenkomsten bij verschillende betogingen, aldus ICG.⁶⁷ Ook werden ze op 23 februari 2019 in de grensstaat Táchira ingezet, naast politie en leger, om de binnenkomst van humanitaire hulp uit Colombia te verhinderen. De recente gewelddadigheden bij de betoging van de oppositie in stad Barquisimeto op 29 februari 2020 (zie supra) toont ook nog eens de rol van de *colectivos* aan. Maar de financiële steun vanuit de overheid wordt, volgens InSight Crime, steeds minder waardoor deze groeperingen ook steeds meer hun toevlucht zoeken in illegale inkomsten, zoals drugshandel en afpersing.⁶⁸

Volgens Calixto Avila, medewerker van El Programa Venezolano de Educación Acción en Derechos Humanos (PROVEA) oefenen de *colectivos* ook een heel sterke controle uit in de verschillende populaire wijken van Caracas. Weinig gebeurt hier zonder hun medeweten en goedkeuring. Ook kleinere criminelen opereren enkel met medeweten van de *colectivos*.⁶⁹ De rol van de *colectivos* werd opnieuw

⁶⁰ AS/COA, 10/06/2019, [url](#)

⁶¹ AS/COA, 10/06/2019, [url](#)

⁶² InSight Crime, 01/03/2019, [url](#)

⁶³ InSight Crime, 01/03/2019, [url](#)

⁶⁴ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁶⁵ InSight Crime, 18/05/2018, [url](#)

⁶⁶ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁶⁷ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁶⁸ InSight Crime, 18/01/2020, [url](#)

⁶⁹ Persoonlijk onderhoud met medewerker Provea, Calixto Avila, te Brussel, 10/02/2020

duidelijk tijdens de recente covid-19 crisis. De groeperingen zagen zichzelf als behoeders van de afgekondigde maatregelen. Er waren verschillende berichten onder andere uit de wijk 23 de Enero waar gewapende *colectivos*, volledig in het zwart gekleed, door de wijk liepen met een megafoon en verkondigden dat ze “eender welke maatregel” zouden nemen indien personen zich niet hielden aan de regels, aldus de oppositiekrant TalCual.⁷⁰

Bijlage 2 toont een overzicht van de aanwezigheid van de verschillende *colectivo*-groeperingen in Caracas.

2.1.2. De criminele groeperingen

2.1.2.1. Megabandas

Megabandas zijn samensmeltingen van verschillende bendes, met meer dan 50 bendeleden. Volgens Luis Cedeño, socioloog en directeur van de ngo Paz Active, ontstonden deze bendes in de jaren 2000 in de gevangenis.⁷¹ Nog steeds worden velen van hen geregeerd vanuit de gevangenis door zogenaamde *pranes* (*pran*: bendeleider in de gevangenis)⁷². Ze danken hun bestaan eveneens aan de installatie van de zogenaamde *peace zones*. Deze ontstonden in 2013 na een staakt-het-vuren dat onderhandeld werd door de toenmalige minister van Binnenlandse zaken met ongeveer 280 bendes. De autoriteiten gaven aan de bendes verschillende zones waar ze enkel nog zouden komen op bevel van de rechtbank in ruil voor het neerleggen van hun wapens. In de praktijk gebruikten de bendes deze zones vooral om zich te organiseren en zorgden ze voor de consolidatie van de *megabandas*. In deze zones zijn het de bendes die de wet dicteren, aldus onderzoek van John Polga-Hecimovich naar over de georganiseerde misdaad in Venezuela.⁷³

De afgelopen jaren raakten ze steeds sterker georganiseerd. Vooral Tren de Aragua is in 2019 sterk gegroeid tot ver buiten zijn thuisprovincie Aragua en vestigde zich ook in Brazilië, Colombia en Peru.⁷⁴

Politiebronnen melden in september 2019 het bestaan van 113 bendes in Venezuela, niet allen hiervan zijn megabendes. De belangrijkste zijn: *El Coqui's* en *Los 70 del Valle* in Caracas; *Tren de Aragua* in Aragua; *El Picure* en *El Maloy* in Guárico; *El Wilaxis*, *Los Piratas de la Panamericana*, *Eduardo Delicias* en *El Oreja* in Miranda; *Los Urabeños* in Táchira; *San Juan de las Galdonas* in Sucre; *El Tren del Norte* en *El Peluche* in Zulia; *Los Sabaneros* in Barinas; *Los Fusileros* en *Los Guajiros de Guayana* in Bolívar.⁷⁵

2.1.2.2. Sindicatos

Dit zijn criminele groeperingen die voornamelijk voorkomen in Zuid-Venezuela, in het Orinoco mijngedebied. Hun wortels liggen in de bouwsector waar ze in een soort van vakbonden waren georganiseerd. Maar door de economische crisis zijn ze zich ook meer en meer gaan toeleggen op criminele activiteiten en illegale mijnbouw.⁷⁶

2.1.2.3. De paramilitairen

De Colombiaanse paramilitairen, waarvan een deel na de demobilisatie van 2003 onder de Colombiaanse president Uribe, overging tot de oprichting van diverse criminele organisaties in Colombia, zijn ook meer en meer aanwezig op Venezolaanse bodem. Ze worden beschuldigd van misdaden zoals bedreigingen, afpersing, ontvoering en intimidatie van medestanders van Maduro.

⁷⁰ TalCual, 27/04/2020, [url](#)

⁷¹ Caracaschronicles (Galaviz D.), 04/11/2019, [url](#)

⁷² Polga-Hecimovich J., 25/05/2019, pp.189-207. [url](#)

⁷³ Polga-Hecimovich J., 25/05/2019, pp.189-207. [url](#)

⁷⁴ InSight Crime, 18/01/2020, [url](#)

⁷⁵ Caracaschronicles (Galaviz D.), 04/11/2019, [url](#)

⁷⁶ ICG, 20/02/2020, [url](#)

Hoewel hun kernleden bestaan uit Colombianen, zijn er verschillende berichten van Venezolanen die door hen worden gerekruteerd.⁷⁷ Volgens een gezagsdrager van de staat Táchira zijn er in 2019 zo'n vijf groepen paramilitairen in de staat aanwezig: Los Rastrojos, Los Urabeños, La Autodefensa Gaitanistas, La Línea en el Cartel del Golfo de Escobar.⁷⁸

Volgens het regime-Maduro heeft de oppositie banden met de paramilitairen. Een beschuldiging die door de oppositie zelf wordt ontkend.⁷⁹

2.1.3. De rebellengroeperingen

2.1.3.1. Fuerzas Bolivarianas de Liberación, FBL

De Patriotic Forces of National Liberation (Fuerzas Patrióticas de Liberación Nacional, FPLN) is een guerrillagroep actief in het westen van Venezuela, langs de grens met Colombia. De groep is algemeen bekend onder de vroegere afkorting FBL van het Spaanse Fuerzas Bolivarianas de Liberación, (Bolivarian Liberation Forces). In tegenstelling tot traditionele rebellengroeperingen heeft de FBL/FPLN in het algemeen de regering van Venezuela ondersteund en confrontaties met veiligheidstroepen vermeden. De groep werd actief in de jaren '90 en kwam meer op de voorgrond onder president Chávez, wiens regime ze openlijk steunden.⁸⁰

In 2008 kende de groep een opsplitsing waarbij de ene groep de naam FBL behield en de andere groep verder ging onder het acroniem FPLN, geleid door Jeronimo Paz. De FBL verdween grotendeels van het toneel. De FPLN heeft zo'n 1000 à 4000 strijders en is vooral actief in Apure, Táchira en Barinas. Het grootste deel van hun inkomsten komt van afpersingen van lokale boeren en bedrijven. Ze richten zich ook meer en meer op de smokkel van benzine en op mensensmokkel. De groepering staat dichtbij de autoriteiten en in de staat Apure zijn er rechtstreekse banden tussen de ordetroepen, de gezagsdragers en de groepering.⁸¹ In 2019 hielpen ze het regime met het geven van militaire trainingen aan burgers.⁸²

2.1.3.2. De FARC

De Colombiaanse rebellengroeperingen, de Armed Forces of Colombia (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia, FARC) en het National Liberation Army (Ejército de Liberación Nacional, ELN) hadden reeds een aanwezigheid in Venezuela voordat Chávez aan de macht kwam in 1999, zij het eerder beperkt. Sinds Chávez nam hun aanwezigheid in Venezuela toe met goedkeuring van de president. De laatste jaren van zijn presidentschap steunde Chávez echter actief de beginnende vredesonderhandelingen in Colombia. Een lijn die Maduro zijn eerste jaren doorzette. Maar de economische en politieke crisis in het land, in combinatie met de afwikkeling van het vredesakkoord in Colombia sinds 2016 met de FARC, maakt dat Venezuela vanaf 2017 een sterke toename kent van de aanwezigheid van Colombiaanse guerrillagroeperingen. Immers, verschillende dissidente FARC-fracties kanten zich tegen het vredesakkoord met de Colombiaanse staat en gebruiken Venezuela als veilige haven en als bron van inkomsten via illegale activiteiten. De onderzoekseenheid verantwoordelijk voor Venezuela van InSight Crime heeft de aanwezigheid van ex-FARC-leden sinds juli 2019, in ten minste acht staten bevestigd, namelijk in Zulia, Táchira, Apure, Bolívar, Guárico,

⁷⁷ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁷⁸ Panorama (Molina H.), 13/08/2019, [url](#)

⁷⁹ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁸⁰ InSight Crime, 15/07/2020, [url](#)

⁸¹ InSight Crime, 17/06/2020, [url](#)

⁸² InSight Crime, 15/07/2020, [url](#)

Barinas, Amazonas en Aragua.⁸³ Momenteel zou zo'n 10 % van alle FARC-dissidenten bestaan uit Venezolanen.⁸⁴ Bijlage 2 toont op de kaart een overzicht van de ex-FARC aanwezigheid in Venezuela.

2.1.3.3. De ELN

Ook de Colombiaanse guerrillagroepering, het Nationaal Bevrijdingsleger (Ejército de Liberación Nacional, ELN) kent een decennialange aanwezigheid op Venezolaans grondgebied. Maar sinds 2017, na de demobilisatie van de FARC in Colombia, verhoogde de ELN haar aanwezigheid aan de grens tussen Venezuela en Colombia, en nam de groepering territoria en criminele economieën over die eerder werden gecontroleerd door de FARC. Dit leidde tot een snelle uitbreiding van de groep doorheen Venezuela, met name in de zuidelijke mijnstreek. In 2019 is de ELN aanwezig in de helft van de staten van het land en beheert het vitale economieën. Ze rekruteren ook steeds meer jonge Venezolanen en infiltreren in de lokale politiek in deze staten waar ze een sterke aanwezigheid hebben. Om deze redenen vermeldt InSight Crime dat ze meer en meer transformeren tot een Venezolaans-Colombiaanse rebellenorganisatie.⁸⁵

2.2. De veiligheidssituatie in 2019: Typologie van het geweld

2.2.1. Typologie van de overlijdens door geweld

Doorheen 2019 blijft Venezuela een van de landen met het grootste aantal sterfgevallen door geweld in de regio en de wereld. Het jaar wordt afgesloten met een schatting van minstens 16.506 overlijdens door geweld, wat neerkomt op een percentage van 60,3 per 100.000 inwoners, ruim boven alle andere landen⁸⁶ die in Latijns-Amerika als gewelddadig worden beschouwd.⁸⁷ Deze cijfers zijn gebaseerd op onderzoek van de gerespecteerde ngo Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), welke gelieerd is aan acht universiteiten; in het hoofdstedelijk district, Sucre, Táchira, Bolívar, Aragua, Lara, Mérida en Zulia. In elk van deze staten heeft de OVV lokale onderzoeksstructuren opgezet in samenwerking met de universiteiten. Het OVV neemt voor zijn analyses cijfers van drie soorten gewelddadig overlijden in rekening, namelijk slachtoffers van crimineel geweld (*homicidios*), slachtoffers bij verzet tegen de ordediensten en ten slotte gewelddadige overlijdens waarbij de doodsoorzaak verder moet worden onderzocht.⁸⁸

⁸³ InSight Crime, 27/02/2020, [url](#)

⁸⁴ InSight Crime, 27/02/2020, [url](#)

⁸⁵ InSight Crime (McDermott J.), 22/03/2019, [url](#)

⁸⁶ El Salvador heeft volgens de OVV voor 2019 en cijfer van 48 op 100.000 inwoners en Honduras 42 op 100.000 inwoners.

⁸⁷ InSight Crime (Asmann P., O'Reilly E.), 28/01/2020, [url](#)

⁸⁸ OVV, 27/01/2020, [url](#)

 OVV, Informe anual de la violencia 2019⁸⁹

Het OVV geeft jaarlijks een rapport uit over de misdaad in Venezuela. Aangezien er geen officiële cijfers beschikbaar zijn, baseert de organisatie zich op eigen onderzoek. Hierbij maakt ze gebruik van onderzoeksgroepen, gelinkt aan acht verschillende universiteiten verspreid over heel Venezuela. Deze onderzoeksgroepen verzamelen de informatie rond de criminele feiten per regio naar beste vermogen. Maar ze wijzen erop dat het steeds interpretaties en schattingen blijven, al proberen ze zo nauwkeurig mogelijk te zijn, aldus de OVV.⁹⁰

Het geweldcijfer voor 2019 vertoont een dalende trend ten opzichte van 2018 welke 81 moorden per 100.000 inwoners telde.⁹¹ Maar volgens het OVV is deze daling niet te wijten aan het verbeteren van de sociale factoren. Integendeel zelfs, de daling is het resultaat van de verslechtering van de leefomstandigheden en de complexe humanitaire crisis die het land overheerst, aldus het OVV.⁹² Meer specifiek schrijft het OVV in haar jaarrapport 2019 dat Venezuela in 2019 de grootste sociale crisis uit haar geschiedenis kende als gevolg van de economische crisis, het verlies van menselijk kapitaal door emigratie, de afbouw van de rechtsstaat en het toenemen van de sociale ongelijkheid. In deze context ondergaan ook de misdaad en het geweld belangrijke veranderingen aangezien deze zich aanpassen aan de veranderende leefomstandigheden in de maatschappij.

Ten eerste hebben de economische crisis en de verarming van de bevolking de opportuniteiten voor de misdaad drastisch verminderd. Er zijn simpelweg minder mensen te beroven en de buit is ook minder dan voorheen. Het tweede belangrijk element is de toegenomen territoriale controle van de grotere gewapende groeperingen. Deze geven de voorkeur aan de georganiseerde misdaad waarmee grotere sommen geld te verdienen zijn, zoals drugsmokkel, illegale handel in mineralen of mensensmokkel. Een derde reden voor de daling van het geweld kan worden toegeschreven aan het feit dat ook vele criminelen Venezuela hebben verlaten voor de buurlanden. Dit als gevolg van de twee voorgaande redenen, namelijk het feit dat er minder te verdienen valt met het bestellen of afpersen

⁸⁹ OVV, 27/01/2020, [url](#)

⁹⁰ OVV, 27/01/2020, [url](#)

⁹¹ OVV, 30/12/2018, [url](#)

⁹² OVV, 27/01/2020, [url](#)

van de gewone burgers en dat de grotere gewapende groeperingen de kleinere criminelen onderwerpen aan hun controle.⁹³

Het cijfer dat betrekking heeft op de gewelddadige overlijdens waarvan de dader niet gekend is of verder moet worden onderzocht (*Meurtres en averiguación*) is gestegen. In sommige staten zoals bijvoorbeeld Mérida is dit cijfer vervijfvoudigd. Mérida kent een van de laagste geweldcijfers van Venezuela. Toch is het cijfer gewelddadige overlijdens waarvan de oorzaak niet gekend is momenteel 32 %, tegenover 6,6 % in 2001. In dit cijfer zijn bovendien niet het aantal personen opgenomen die bekend staan als verdwenen.

De de facto dollarisatie (zie infra) zorgt opnieuw voor een verschuiving in de aard van het geweld. Waar er begin 2019 weinig cash geld bij de mensen te stelen viel, is dit eind 2019 opnieuw veranderd. Meer en meer mensen hebben dollars in huis en het aantal overvallen nam eind 2019 opnieuw toe. Ook was er tegen eind 2019 opnieuw een stijging in het aantal ontvoeringen, waarbij men vroeg het losgeld uit te betalen in dollars. Ook de corruptieve praktijken van criminele groeperingen, van de politie of de militairen, waarbij ze in ruil voor publieke diensten zoals het herstellen van de elektriciteit, het uitreiken van paspoorten of een voorrang in de wachtrij voor benzine geld vragen, verloopt meer en meer in dollars. Het OVV besluit dat de misdaad en de corruptie in 2019 eveneens werden gedollariseerd.⁹⁴

Een andere trend die het OVV in haar jaarrapport vaststelt is dat onveiligheid en geweld niet langer een voornamelijk stedelijk probleem zijn maar meer en meer een landelijk probleem. Zo heeft de toegenomen misdaad in de rurale gebieden een grote impact op de voedselvoorziening en -distributie. Wanneer we bijvoorbeeld de productie van vlees bekijken bedroeg die in 1999, tweeëntwintig kilo vlees per persoon en in 2019, vier kilo per persoon. Deze daling in productie wordt veroorzaakt door het tekort aan de noodzakelijke input, zoals vaccinaties, insecticiden en meststoffen. Maar onderzoek van de OVV toont aan dat ook het toegenomen geweld hier een rol in speelt. Zo worden boeren beroofd van hun oogst, worden ze beroofd van hun vrachtwagens tijdens transport, worden ze afgeperst en bedreigd. Bijvoorbeeld in de staat Zulia hebben gewapende groeperingen boerderijen bezet en de boeren gedwongen illegale landingsbanen op hun land te voorzien. Op deze manier worden de boeren door de autoriteiten ook als medeplichtigen van de criminele groeperingen gezien wat eveneens risico's voor hen meebrengt. Om met deze situatie om te gaan en bij gebrek aan bescherming van de autoriteiten, vallen de boeren terug op andere manieren om zich te beschermen, zoals het betalen van private bewaking, dalende productie en het voedsel enkel nog lokaal te verdelen. In verschillende gevallen, zo wees het onderzoek van de OVV uit, hebben de boeren akkoorden gesloten met de criminele groeperingen waarbij ze een bepaald bedrag aan afpersingen overeenkomen. Deze *vacuna* moeten ze dan regelmatig betalen. Het gevolg van dit geweld is dat er jaar na jaar minder voedsel wordt geproduceerd door de landbouwers.⁹⁵

Algemeen kan men volgens onderzoeker Briceño León Roberto, auteur van het in 2019 verschenen onderzoek, *Los nuevos rostros de la violencia*, en directeur van het OVV, stellen dat het geweld in Venezuela het hoogst is in deze gebieden waar criminaliteit gepaard gaat met controle over de drugstransportroutes, productie en smokkel van illegale ontginningen van grondstoffen, en met de territoria van de bendes gewijd aan afpersing en ontvoering.⁹⁶

De vijf staten met de hoogste percentages gewelddadige overlijdens in 2019 waren volgens het OVV Miranda (87 per 100 duizend inwoners), Bolívar (84 per 100 duizend inwoners), Aragua (82 per 100

⁹³ OVV, 27/01/2020, [url](#)

⁹⁴ OVV, 27/01/2020, [url](#)

⁹⁵ OVV, 27/01/2020, [url](#)

⁹⁶ Briceño-León R, Caracas, 2019

duizend inwoners), het hoofdstedelijk district (76 per 100 duizend inwoners) en Guárico (70 per 100 duizend inwoners).⁹⁷

Venezuela			
Posición de las diez entidades federales más violentas			
Posición	2017	2018	2019
1	Aragua	Aragua	Miranda
2	Miranda	Miranda	Bolívar
3	Amazonas	Bolívar	Aragua
4	Bolívar	Distrito Capital	Distrito Capital
5	Distrito Capital	Sucre	Guárico
6	Carabobo	Monagas	Sucre
7	Sucre	Carabobo	Delta
8	Trujillo	Guárico	Zulia
9	Guárico	Cojedes	Trujillo
10	Cojedes	Delta	Amazonas

Fuente: OVV

OVV, Informe anual de la violencia 2019⁹⁸

Het eerste wat aan bovenstaande tabellen opvalt is dat de staat Miranda in 2019 wat het aantal gewelddadig overlijden betreft, de staat Aragua van de eerste plaats heeft verstiten. Het tweede wat opvalt is de voortdurende stijging van de gewelddadige overlijdens in de staat Bolívar tussen 2017 en 2019. Ook de cijfers in de staat Guárico zijn in 2019 fel gestegen, terwijl ze daalden in de staat Amazonas

De hoge percentages van geweld in de staten Miranda, Aragua en het hoofdstedelijk district (Caracas) komen overeen met het bestaan van stedelijk geweld in de centrale kuststreek van het land. Miranda is bovendien de tweede dichtstbevolkte staat van Venezuela, na Zulia. De situatie in de staten Bolívar en Guárico houdt verband met de toename van criminele acties op het platteland. In de staat Guárico wordt een oorlog tussen bendes uitgevochten om de inkomsten te controleren uit verschillende commerciële activiteiten zoals veeteelt en controle over enkele belangrijke toegangswegen voor de drugshandel. Parallel met de reductie van de moordcijfers in de meest gewelddadige staten zien we wel een stijging in het moordcijfer in deze staten die vroeger veel minder gewelddadig waren, zoals Mérida, Nueva Esparta, Falcón en Táchira. Het geweld in Táchira is voornamelijk gelieerd aan de controle van de gewapende groeperingen over de illegale routes naar Colombia. Op deze routes, *trochas* genoemd, moeten de mensen een tol (*peaje*) betalen aan de criminele groeperingen. Het geweld in Nueva Esparta en Falcón in het noorden van Venezuela houdt verband met de aanwezigheid van nieuwe criminele groeperingen die van deze staten een platform maken voor de drugs- en goudsmokkel naar de Caraïben.⁹⁹

Sinds de elektriciteitsblack-out van maart 2019 heeft Maduro wat overblijft van het nationale elektriciteitsnet op een rantsoeneringsplan gezet dat Caracas, Oost-Venezuela en Guyana beschermt. Deze twee laatsten, omdat hier de belangrijkste economische belangen van het regime, olie en goud, worden ontgonnen. Ondertussen wordt de rest van het land per dag vele uren in het donker gehouden.

⁹⁷ OVV, 27/01/2020, [url](#)

⁹⁸ OVV, 27/01/2020, [url](#)

⁹⁹ OVV, 27/01/2020, [url](#)

Dit heeft geleid tot het verdwijnen van meer en meer overheidsinstanties, en dus ook personeel en middelen, uit grote delen van het land. Dat doet eveneens de criminaliteit in deze gebieden stijgen.¹⁰⁰

Begin mei 2020 geeft de OVV samen met de organisatie Cecodap, welke sinds 1984 opkomt voor de rechten van de kinderen in Venezuela, een rapport uit over de gewelddadige overlijdens van kinderen. Hieruit blijkt dat er in 2019, 1120 gewelddadige overlijdens van kinderen tot 17 jaar waren, waarvan 425 moorden. Vooral het cijfer van het aantal moorden waarvan de oorzaak of dader niet duidelijk is (539) valt op, aangezien het hier over een stijging van 150 % gaat ten opzichte van het jaar voordien. Wat betreft de staten met het meeste aantal gewelddadige overlijdens van minderjarigen vallen de staat Miranda en de staat Zulia op, welke tevens ook de meest bevolkte staten zijn.¹⁰¹

Tabla 4. Entidades federales con mayores cifras de Homicidios de Niños, Niñas y Adolescentes, por grupos de edad y entidad federal. Venezuela 2019

Entidad Federal	Victimas (0 a 11 años)	Victimas (12 a 17 años)	Totales
MIRANDA	12	67	79
ZULIA	9	41	50
BOLIVAR	3	34	37
ARAGUA	7	29	36
DISTRITO CAPITAL	7	21	28
CARABOBO	6	19	25
MONAGAS	5	14	19
ANZOÁTEGUI	6	12	18
LARA	5	11	16

Fuente: Observatorio Venezolano de Violencia 2020

OVV & Cecodap, Informe Muertes violentas de niñas, niños y adolescentes¹⁰²

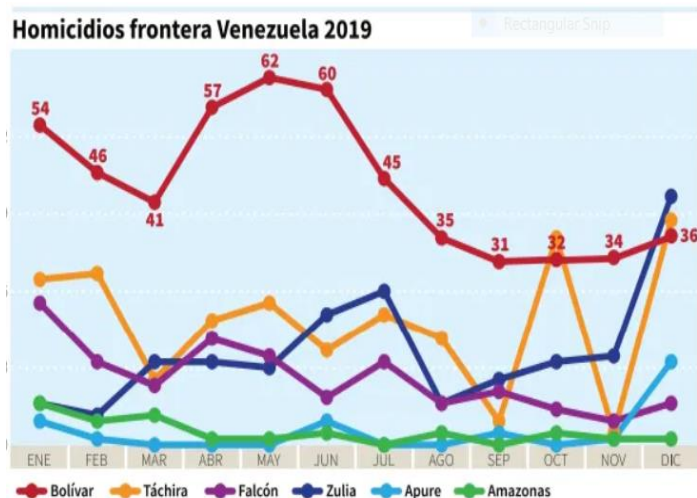
De Venezolaanse ngo Fundaredes die onderzoek uitvoert naar mensenrechten en democratie in Venezuela, beschrijft in een rapport van februari 2020 de staat van het geweld in de zes grensstaten, Bolívar, Táchira, Falcón, Zulia, Apure en Amazonas. In 2019 vonden in deze staten samen 1.850 gewelddadige overlijdens, 104 verdwijningen en ontvoeringen, en 484 gewapende confrontaties plaats. Zij baseren hun cijfers op een dagelijkse opvolging van het lokale nieuws uit deze staten. Ze wijzen er hierbij wel op dat dit werk zeker voor de staten Apure en Amazonas onvolledig is, aangezien hier weinig lokale media zijn, deze te kampen hebben met een ernstig gebrek aan middelen en bovendien geconfronteerd worden met druk van gewapende groeperingen om over bepaalde zaken niet te berichten.¹⁰³

¹⁰⁰ Caracas Chronicles (Cabrices R.& Stolk R.), 30/12/2019, [url](#)

¹⁰¹ OVV & Cecodap, 05/05/2020, [url](#)

¹⁰² OVV & Cecodap, 05/05/2020, [url](#)

¹⁰³ Fundaredes, 02/2020, [url](#)

Gewelddadige overlijdens in de grensstaten opgetekend door de ngo Fundarez¹⁰⁴

2.2.2. Typologie van de door de staat georganiseerde misdaad

De staatsinstellingen van Venezuela zijn verslechterd en het land mist een onpartijdig, transparant of zelfs functioneel rechtssysteem.¹⁰⁵ In deze omgeving floreren gewapende groepen en georganiseerde criminele structuren, waaronder groeperingen gericht op drugshandel. Maar Amerikaanse overheidsgegevens suggereren dat, ondanks deze uitdagingen, Venezuela geen primair doorvoerland is voor cocaïne. Gegevens van de Interagency Consolidated Counterdrug Database (CCDB), verwerkt in een rapport van het Washington Office on Latin America (WOLA) in maart 2020, geven aan dat 210 ton cocaïne in 2018 door Venezuela is gegaan. Ter vergelijking, in datzelfde jaar ging bijna zeven keer zoveel cocaïne (1400 ton) door Guatemala. Volgens de cijfers van de CCDB is de hoeveelheid cocaïne die vanuit Colombia via Venezuela wordt verhandeld aanzienlijk, maar het is een fractie van de cocaïne die zijn weg vindt naar andere doorvoerlanden. Ongeveer 90 % wordt verhandeld via de West-Caribische en Oost-Pacifische routes, niet via de Oost-Caribische zeeën van Venezuela. Er was een toename van de cocaïnestromen door Venezuela in de periode van 2012 tot 2017, maar die stijging komt overeen met een stijging van de cocaïneproductie in Colombia in diezelfde tijd. Toen de cocaïnehandel in Colombia na 2017 licht daalde, daalde ook de cocaïnestroom opnieuw in Venezuela.¹⁰⁶ In tegenspraak met deze gegevens publiceerde de Amerikaanse autoriteiten op 26 maart 2020 een inbeschuldigingstelling van president Maduro waarbij ze hem aan het hoofd plaatsen van het Cartel de Los Soles (zie ook Hfst 1.2.).¹⁰⁷ Volgens de Amerikaanse justitie heeft Maduro een "criminele onderneming" van Venezuela gemaakt waar drugshandelaren en terroristen miljarden aan hebben verdiend. Maduro wordt ervan beschuldigd dat hij heeft samengespannen met Colombiaanse rebellen en leden van het Venezolaanse leger met als doel de VS "te overspoelen met cocaïne". De Verenigde Staten loven tot 55 miljoen dollar uit voor de president en zijn directe omgeving. Voor tips over Maduro ligt 15 miljoen dollar klaar, voor veertien vertrouwelingen op topposities 10 miljoen dollar per persoon.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Fundaredes, 02/2020, [url](#)

¹⁰⁵ WOLA (Smilde D. & Ramsey G.), 03/2020, [url](#)

¹⁰⁶ WOLA (Smilde D. & Ramsey G.), 03/2020, [url](#)

¹⁰⁷ The United States Department of Justice, 26/03/2020, [url](#)

¹⁰⁸ NOS Nieuws, 26/03/2020, [url](#)

Onderzoeker voor ICG en onafhankelijk consultant voor Venezuela, Bram Ebus, noemt Venezuela vandaag een kleptocratie, waar een kleine elite het land leegroeft van haar grondstoffen.¹⁰⁹ Door de economische crisis in het land en de verscherpte sancties heeft het regime een grote nood aan harde cash in dollars. Deze haalt ze onder andere uit de illegale handel in goud en via de vele smokkelroutes. Hiervoor werkt het regime samen met niet-statelijke en criminele groeperingen. De autoriteiten hebben in bepaalde delen van het land, namelijk in de zuidelijke staten en aan de grens met Colombia belangrijke delen van hun soevereiniteit afgestaan aan deze criminele groeperingen. Dit gaat zover dat in deze gebieden de criminele groeperingen belangrijke taken van de staat, zoals gezondheidszorg, onderwijs en werkgelegenheid, overnemen en organiseren. Zo krijgen deze ook steeds meer controle over de lokale bevolking. Deze situatie ontspint zich momenteel op aansturen van het regime-Maduro. Eens een nieuwe regering aan de macht zou zijn in Venezuela kan dit een groot veiligheidsrisico vormen. Immers, deze criminele en niet-statelijke actoren zullen hun controle over de illegale economieën en de regio niet zonder geweld afstaan, aldus Bram Ebus.¹¹⁰

Jeremy McDermott, co-directeur van InSight Crime noemt het huidige Venezuela een maffiastaat. Volgens zijn analyse is de georganiseerde misdaad volledig ingebed in de staat. Omdat Maduro een grote nood heeft aan dollars heeft hij een nieuwe machtsstructuur gecreëerd rond politieke en criminele actoren. Hij heeft de facto delen van het land afgestaan aan lokale machthebbers die in een alliantie werken met criminele groeperingen. Een deel van de opbrengsten van de illegale economie, zoals goud, drugs, mensensmokkel en allerhande smokkel vloeit dan vervolgens terug naar de staat, aldus McDermott.¹¹¹

2.3. De veiligheidssituatie per regio

Hieronder worden enkele staten die in het onderzoek van de OVV als gewelddadig naar voren komen meer in detail bekeken. We gaan na per gebied wat de belangrijkste oorzaken zijn van het geweld en wie de voornaamste slachtoffers zijn.

2.3.1. Miranda, Aragua, Sucre en het hoofdstedelijk district

De hoge percentages van de staten Sucre, Miranda, Aragua en het hoofdstedelijk district (Caracas) komen overeen met het bestaan van stedelijk geweld in de centrale kuststreek van het land, dat van oudsher het meest gewelddadig was. Maar nu zien we, volgens het OVV, een verschuiving van het criminele geweld van de grote stedelijke centra in de richting van de voorstedelijke of semi-landelijke gebieden van Miranda, Aragua en het hoofdstedelijk district, waar de criminele bendes steeds meer optreden en er territoriale controle opleggen.¹¹² Maar ook in de sloppenwijken van de grote steden krijgen de bendes steeds meer macht. Zo klaagt mensenrechtenactivist en coördinator van PROVEA's monitoring- en onderzoekseenheid, Inti Rodríguez, aan dat de staat is verdwenen en dat de bendes deze plaats hebben ingenomen in bepaalde wijken in Caracas. Deze bendes persen de handelaars af, controleren het doen en laten van de bewoners en mengen zich zelfs met de voedselbedeling. Ze kopen de voedseldozen die beschikbaar worden gesteld door de overheid over en verkopen deze tegen woekerprijzen op de zwarte markt.¹¹³

---

¹⁰⁹ Ebus B., 20/03/2020, [url](#)

¹¹⁰ Ebus B., 20/03/2020, [url](#)

¹¹¹ McDermott J., 20/03/2020, [url](#)

¹¹² OVV, 27/01/2020, [url](#)

¹¹³ Caracas Chronicles (Reyes I), 21/04/2020, [url](#)

2.3.1.1. Aragua

De staat Aragua was volgens de cijfers van het OVV de meest gewelddadige staat van Venezuela voor 2018. In 2019 zakt ze naar de derde plaats. In Aragua zijn er zeven gemeenten die als zeer gewelddadig kunnen worden beschouwd. De meest gewelddadige gemeente is Santos Michelena met een hoog sterftcijfer van 272 geweldslachtoffers per 100.000 inwoners. Dit is meer dan het driedubbele van het nationale geweldcijfer. Op de tweede plaats staat de gemeente José Rafael Revenga, met een sterftcijfer van 162 per 100.000 inwoners. José Félix Ribas staat op de derde plaats, met 136 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners. Andere gemeentes waar veel geweld voorkomt zijn Camatagua, Zamora, Bolívar en José Ángel Lama's.¹¹⁴

Het geweld is hoofdzakelijk gemeenrechtelijk van aard en 96 % van de slachtoffers zijn mannen tussen 15 en 34 jaar. De helft van de gewelddadige overlijdens gebeurde bij acties van de ordetroepen.¹¹⁵

2.3.1.2. Miranda en het hoofdstedelijk district

Uit cijfers van het OVV van 2018 blijkt dat in de staat Miranda 15 van de 21 gemeenten een hoger cijfer gewelddadige overlijdens kennen dan het nationale cijfer, wat voor 2018, 81 per 100.000 inwoners was.¹¹⁶ In 2019 was Miranda de staat waar het meeste geweld voorkomt in Venezuela. Ook komt ze voor 2019 naar voren als de staat met de hoogste mortaliteit bij jongeren tussen de 18 en 24 jaar. Het merendeel van de overlijdens werd, volgens het OVV, gecategoriseerd als "verzet aan de autoriteiten".¹¹⁷

Miranda is eveneens, volgens de BNP geciteerd in de krant El Nacional, de staat met de grootste aanwezige variëteit aan bendes. In totaal is de aanwezigheid van elf verschillende bendes bekend: Sotillo, Eduardo Delicias, Wileisy, Culón, Cara 'e Perro, Demeri, Piratas de la Panamericana, False Cicpc, the Morochos, Oreja en Johán Picúa.¹¹⁸

Het OVV meldt voor het hoofdstedelijk district een cijfer van 76 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners. Het overgrote deel hiervan, 77 %, is te wijten aan moorden (homicidios), 10 % overvallen en 4 % andere misdaden. Het OVV baseert zich voor deze cijfers op krantenberichten over deze gebeurtenissen. De belangrijkste motieven voor deze gewelddadige feiten waren diefstal, met 36 % en weerstand tegen autoriteit, met 25 %. Wat betreft het demografische profiel van de slachtoffers, werd opgemerkt dat acht van de tien mannen waren. Bovendien was 71 % van de totale slachtoffers tussen 15 en 39 jaar oud. In 36 % waren de overlijdens te wijten aan acties van de ordetroepen.¹¹⁹

¹¹⁴ OVV, 28/01/2020, [url](#)

¹¹⁵ OVV28/01/2020, [url](#)

¹¹⁶ OVV, 30/12/2018, [url](#)

¹¹⁷ OVV, 18/02/2020, [url](#)

¹¹⁸ El Nacional (Gonzales R.), 07/09/2019, [url](#)

¹¹⁹ OVV, 27/01/2020, [url](#)

¹²⁰ Grootstedelijk gebied Caracas/ Área Metropolitana de Caracas

Monitor de Victimas¹²¹ stelt voor 2019 vast in haar onderzoek naar het geweld in het hoofdstedelijk district Caracas, dat enkel bestaat uit de gemeente Libertador,¹²² dat het geweld zich niet uitspreidt over de gehele gemeente, maar dat het merendeel zich concentreert in twaalf¹²³ hotspots.¹²⁴

Monitor de Victimas telt voor 2019, 896 gewelddadige overlijdens voor het grootstedelijk gebied Caracas (Área Metropolitana de Caracas). Het grootstedelijk gebied omvat de gemeente Libertador, behorende tot het hoofdstedelijk district en vier gemeenten van de staat Miranda: Baruta, Sucre, Chacao en El Hatillo. Deze cijfers voor het grootstedelijk gebied Caracas zijn een daling van bijna 30 % tegenover 2018. Wat betreft de daders en de motieven stelt Monitor de Victimas vast dat ongeveer 40 % gepleegd werd door actoren van de staat omwille van "verzet tegen de autoriteiten". Dit aandeel komt overeen met 2018. Verder kon voor 189 moorden het motief niet worden vastgesteld en 159 personen kwamen om tijdens gewapende overvallen.¹²⁵ In het schema hieronder worden alle oorzaken van de vastgestelde gewelddadige overlijdens in Caracas in 2019 opgelijst.

¹²⁰ Área Metropolitana de Caracas, [url](#)

¹²¹ Monitor de Víctimas werd geboren als een journalistiek initiatief van de Venezolaanse digitale media Runrun.es en de niet-gouvernementele organisatie Caracas Mi Convive met als doel het systematiseren van de verzameling van gegevens over moorden die zich voordoen in Caracas

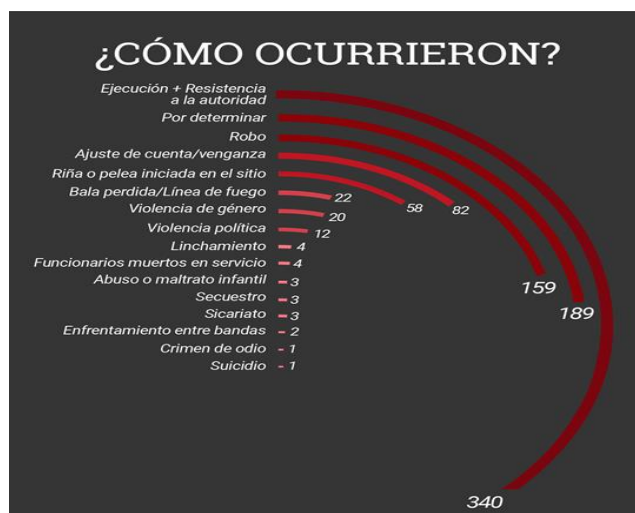
¹²² UNDP, s.d., [url](#)

¹²³ Deze zijn: Barrio Zamora, El Valle; Los Jardines, El Valle; Mamera, Antímáno; Estación Propatria, Las Mayas, Coche ; estación Las Adjuntas; El Paraiso; Carapita, Antímáno; San Antonio De El Valle, El Valle; Caricuao; Plaza Sucre, Catia; Av. Las Acacias con Av. Casanova.

¹²⁴ Miconvive, 02/2020, [url](#)

¹²⁵ Runrun.es (Meléndez L.), 17/02/2020, [url](#)

Redenen van gewelddadige overlijdens in Caracas, 2019¹²⁶

Uit de analyse van de slachtoffers door Monitor de Victimas voor de referentieperiode (april 2019 – februari 2020) blijkt dat 92 % van de slachtoffers man was en 8 % vrouw. De overgrote meerderheid waren burgers (96 %) en niet gewapend (61 % en 20 % niet geweten). De gemeenten waar het meeste geweld plaatsvindt zijn Libertador (Caracas) en Sucre (Miranda).¹²⁷

Voor de maand maart 2020 telt Monitor de Victimas 33 gewelddadige overlijdens voor het grootstedelijk gebied Caracas, waarvan 24 in de gemeente Libertador en 8 in de gemeente Sucre. Er werden voor dezelfde periode geen gewelddadige overlijdens gemeld in de gemeentes Chacao, El Hatillo en Baruta.¹²⁸

OVV verklaart in een persmededeling eind april 2020 dat de brandstoftekorten en de maatregelen opgelegd door de autoriteiten in de strijd tegen covid-19 bijkomende opportuniteiten voor criminelen scheppen in het grootstedelijk district. Zo werden verschillende criminele feiten gerapporteerd ten aanzien van personen die stonden aan te schuiven in de lange rijen aan de benzinstations, waaronder een vice-minister.¹²⁹

Op 30 april 2020 brak een hevige gewapende strijd uit in de wijk Petare, behorende tot de gemeente Sucre (Miranda). Er ontstonden vuurgevechten tussen rivaliserende bendes¹³⁰ voor controle over de buurt José Félix Ribas en omliggende buurten in de wijk Petare. Deze gevechten duurden minstens acht opeenvolgende dagen. Bewoners werden aangemaand binnen te blijven maar waren ook hier niet veilig voor de kogels. Een vrouw die werd geraakt door een kogel in de buik kon niet naar het ziekenhuis worden gebracht als gevolg van het brandstoftekort.¹³¹ De gewapende bendes gebruikten de huizen van de burgers ook als schuilplaats.¹³² Criminoloog en advocaat Luis Izquierde verklaarde dat de gebeurtenissen in Petare duidelijk maakten hoe kwetsbaar de burgers van deze wijken zijn tegenover dit soort bendegeweld, dit door het soort zware wapens waarover de bendes beschikken en

¹²⁶ Runrun.es (Meléndez L.), 17/02/2020, [url](#)

¹²⁷ Monitor de Victimas, 02/2020, [url](#)

¹²⁸ Monitor de Victimas, 05/2020, [url](#)

¹²⁹ OVV, 28/04/2020, [url](#)

¹³⁰ De bende van Wilaxis welke de wijk controleert tegen de aanvallende bende van El Gusano (de worm), Caracas Chronicles, 11/05/2020, [url](#)

¹³¹ El Nacional, 04/05/2020, [url](#)

¹³² TalCual, 04/05/2020, [url](#)

de totale afwezigheid van de ordediensten tijdens dit soort incidenten.¹³³ Na meer dan acht dagen van gewelddadige confrontaties tussen beide bendes lanceerden de autoriteiten, op 8 mei 2020, een politie-operatie met leden van de Nationale Garde, de onderzoekspolitie (CICPC) en de FAES. Twaalf personen werden hierbij gedood.¹³⁴

2.3.1.3. Sucre

Ook het geweld in de staat Sucre is in de eerste plaats gelieerd aan crimineel en politieel geweld. Dit verklaart de coördinator van de OVV voor de staat Sucre, Jesús Subero. Volgens hem ontbreekt een openbaar preventiebeleid dat zich richt op sport, cultuur, arbeid en families om de situatie van crimineel geweld aan te pakken. Hij gaf aan dat de meest gewelddadige gemeenten van 2019 Cajigal (Yaguaraparo), Valdez (Güiria) en Mariño (Irapa) waren, gevolgd door Andrés Eloy Blanco (Casanay).¹³⁵

Sucre is ook sinds een tiental jaren een belangrijke uitvalsbasis voor drugsmokkel naar de Caraïben.¹³⁶

2.3.2. De grens met Colombia: Zulia, Táchira en Apure

Op 16 december 2019 bracht de ngo Fundaredes een rapport uit over de situatie in de grensstaten Táchira, Apure en Zulia. Het rapport richt zich specifiek op het toegenomen aantal schoolverlaters in deze regio. Volgens het rapport is de Venezolaanse staat in deze regio zo goed als afwezig. De gewapende groeperingen die de illegale handel rond voedsel, medicijnen, drugs, afpersing en ontvoeringen controleren, zijn de nieuwe "patronos". Ze zijn tevens de belangrijkste aanbieders van (illegaal) werk. Gezien de grote economische kwetsbaarheid van de gezinnen in deze streek verlaten ook meer en meer kinderen de schoolbanken om te kunnen bijdragen aan het gezinsinkomen.¹³⁷ Op deze manier raken ook steeds meer kinderen betrokken bij de gewapende groeperingen. Ze worden gerekruteerd door de ELN, ex-FARC of FPNL. Deze groeperingen zijn constant op zoek naar nieuwe rekruten om hun territorium van afpersingen, ontvoeringen en drugshandel te kunnen uitbreiden, aldus Fundaredes. Deze situatie geldt niet alleen bij de kinderen geboren in deze regio, maar eveneens voor de vele vluchtelingen die naar deze regio trekken om de grens met Colombia over te steken. Volgens cijfers van Fundaredes werken sinds 2018 ongeveer 15.000 personen, waaronder veel minderjarigen, voor de gewapende groeperingen in deze regio.¹³⁸

In deze regio vindt ook een voortdurende strijd plaats tussen de gewapende groeperingen onderling voor controle over de vele informele grensovergangen (*trochas*) tussen Venezuela en Colombia. Ze vechten hier voor controle op illegale activiteiten zoals smokkel, drugshandel, mensenhandel en afpersing van degenen die deze wegen gebruiken, meestal Venezolanen zonder papieren. Volgens onderzoek van Fundaredes kwamen op deze *trochas* in 2019, 32 Venezolanen om het leven, waarvan 24 mannen, 2 vrouwen, en 4 minderjarigen. De overige overlijdens zijn niet vastgesteld. Eveneens verdwenen 233 personen op deze *trochas*.¹³⁹

¹³³ El Estímulo, 06/05/2020, [url](#)

¹³⁴ EL Nacional, 09/05/2020, [url](#)

¹³⁵ OVV, 03/02/2020, [url](#)

¹³⁶ InSight Crime, 21/01/2019, [url](#)

¹³⁷ Fundaredes, 16/12/2019, [url](#)

¹³⁸ Fundaredes, 16/12/2019, [url](#)

¹³⁹ Fundaredes, 28/11/2019, [url](#)

2.3.2.1. Situatie in Zulia

Op 25 februari 2020 publiceert ICG een rapport over de situatie in de staat Zulia en de naburige staat La Guajira, in Colombia. Over de situatie in Zulia schrijft ICG het volgende:¹⁴⁰

“Hunger, power cuts and collapsing public services have turned this region – once accustomed to easy wealth and ice-cold air conditioning – into one of the areas of Venezuela suffering the greatest humanitarian need, according to the UN. The human rights NGO Codhez, based in Zulia, calculates that seven in ten households have daily incomes of \$1.09 or less, meaning that families often cannot eat three meals a day. Its hospitals are at once rundown and prohibitively expensive for most Zulia residents because they now demand payment in dollars for basic services that were once free.”

Ten noorden van de staat Zulia zijn er meer dan 180 illegale grensovergangen (*trochas*), terwijl er maar één formele grensovergang is, in het stadje Paraguachón. Op korte afstand van de officiële grensovergang in Paraguachón zijn twee grote *trochas*: la ochenta (de tachtig) en la cortica (de korte).¹⁴¹ Op elk van deze *trochas* vragen de criminelen geld voor de doorgang, waardoor deze illegale overgangen een lucratief verdienmodel worden en een trigger voor concurrentie met elkaar, evenals met veiligheidstroepen van de staat.¹⁴²

In dit gebied is de ELN het meest aanwezig, hoewel Colombiaanse paramilitairen en drugskartels ook actief zijn.¹⁴³

Volgens de resultaten van het jaarverslag van het OVV sluit de staat Zulia het jaar 2019 af met een percentage van 60 gewelddadige sterfgevallen per 100.000 inwoners. De cijfers voor de drie categorieën van het OVV zijn 797 moorden (21/100.000 inwoners), 645 sterfgevallen als gevolg van verzet tegen de autoriteiten (17/100.000 inwoners) en 777 gewelddadige sterfgevallen overlijdens waarbij de doodsoorzaak verder moet worden onderzocht (21/100.000 inwoners).¹⁴⁴

De ngo CODHEZ (Comisión para los Derechos Humanos del Estado Zulia) telt voor het hele jaar 657 gewelddadige sterfgevallen veroorzaakt door leden van de ordediensten. Het merendeel van de slachtoffers viel hier in de tweede helft van 2019, tijdens 310 gewapende confrontaties.¹⁴⁵

In 82 % van de moorden en sterfgevallen tijdens confrontaties met de ordediensten was het slachtoffer een man, meestal tussen 15 en 39 jaar. De daders waren in 47 % van de gevallen onbekend en in 38 % van de gevallen leden van de veiligheidsdiensten.¹⁴⁶

Een van de bijzondere vaststellingen uit het rapport van de OVV over de staat Zulia is dat de gemeente Maracaibo, van positie 12 in 2018 naar positie 21 in 2019 is gegaan, in de ranglijst van de meest gewelddadige gemeenten in deze staat. Hiermee is de hoofdstad Maracaibo, met zijn meer dan twee miljoen inwoners en daardoor veertig keer groter dan de gemeente Santa Rita, zeven keer minder gewelddadig dan deze laatste. Volgens het rapport van de OVV zijn de tien gemeenten in Zulia met de hoogste geweldscijfers: Santa Rita, met een percentage van 240 gewelddadige sterfgevallen per 100.000 inwoners, gevolgd door Catatumbo met een percentage van 190, de Cañada de Urdaneta met 165, Jesús Enrique Lossada met 149, de gemeente Colón met 141, Jesús María Semprún met 130; Miranda met 130, Baralt met 112, Guajira met 105 en Simón Bolívar met 95 gewelddadige sterfgevallen per 100.000 inwoners. De hoofdstad Maracaibo telde in 2019 35 gewelddadige

¹⁴⁰ ICG (Ebus B.), 25/02/2020, [url](#)

¹⁴¹ Fundaredes, 28/11/2019, [url](#)

¹⁴² ICG (Ebus B.), 25/02/2020, [url](#)

¹⁴³ Fundaredes, 28/11/2019, [url](#)

¹⁴⁴ OVV, 29/01/2020, [url](#)

¹⁴⁵ CODHEZ, 12/2019, [url](#)

¹⁴⁶ OVV, 29/01/2020, [url](#)

sterfgevallen per 100.000 inwoners.¹⁴⁷ De hoge geweldcijfers in deze gemeenten, zoals Santa Rita en Catatumbo zijn gelieerd aan de aanwezigheid van de gewapende groeperingen, drugshandel en afpersingen.¹⁴⁸

Eind april 2020 kaart de directeur van Fundaredes, Javier Tarazona, aan dat de guerrillaleden van de ELN en de paramilitaire groeperingen in april 2020 de gevechten over de controle van het grondgebied in de gemeente Catatumbo hebben hervat, waarbij ze eveneens de bevolking aan zich onderwerpen. Veehouders verlaten de gebieden en verschillende scholen werden door de ELN overgenomen. De paramilitaire groepering, Los Rastrojos, nam eveneens 22 boerderijen in beslag en verdreef de eigenaars, aldus Tarazona.¹⁴⁹

2.3.2.2. Situatie in Táchira

Táchira is eveneens een van de grensstaten met een grote variëteit aan criminele activiteiten. De cijfers van Fundaredes geven aan dat voor 2018 het aantal moorden 23 per 100.000 inwoners was. In 2019 steeg dat cijfer tot 26,36 per 100.000 inwoners. In totaal registreerde de ngo 316 slachtoffers. Van de 29 gemeenten was Pedro María Ureña (20,57 %) het meest gewelddadig, gevolgd door San Cristóbal (8,54 %), Bolívar (8,23 %), García de Hevia (8,23 %) en Fernández Feo (6,33 %). Zo'n 90 % van de geregistreerde misdaden zijn gepleegd met vuurwapens en de belangrijkste daders waren diverse gewapende groeperingen.¹⁵⁰

Het geweld in deze regio is eveneens gelinkt aan de migratie van Venezolanen, gebruikt door criminele en paramilitaire groepen die profiteren van de aanwezigheid van de vluchtelingen om hen in hun gelederen te rekruteren of af te persen. De aanwezigheid van verschillende Colombiaanse gewapende groepen (guerrillastrijders en paramilitairen) en Venezolaanse *colectivos* zorgen in dit gebied voor regelmatige confrontaties tussen deze groeperingen onderling over de controle van de grensovergangen gebruikt voor smokkel en drugshandel.¹⁵¹

Volgens Fundaredes is vooral de ELN in deze regio aanwezig, met een sterke verankering in de dorpen Ureña en San Antonio del Táchira. Maar ook dissidente groeperingen van de FARC, paramilitaire groeperingen als Los Urabeños, Los Rastrojos en Las Águilas Negras en het Bolivarian National Liberation Front (FPLN), zijn hier sterk aanwezig.¹⁵²

Op 18 februari 2020 verklaarde de gouverneur van Táchira, Laidy Gómez, dat de autoriteiten van president Maduro de guerrilla's en criminele groeperingen toestaan activiteiten te ontplooiën in de staat en dat sociale leiders die deze praktijken aanklagen te maken krijgen met ernstige bedreigingen, onder andere van gewapende *colectivos*.¹⁵³ Ook Fundaredes wijst in een rapport van mei 2019 op de toenemende aanwezigheid van gewapende *colectivos* in Táchira.¹⁵⁴

Op 14 maart 2020, vlak nadat de eerste gevallen van corona in Colombia werden gerapporteerd, sloot de Colombiaanse president Iván Duque de zeven officiële grensovergangen tussen Colombia en Venezuela. Hij stuurde ook meer dan 5000 Colombiaanse militairen naar de grens om te waken over de vele *trochas*.¹⁵⁵ Aan Venezolaanse zijde publiceerde Freddy Bernal, een vooraanstaand lid van de regerende PSUV (Partido Socialista Unido de Venezuela) die door president Maduro werd aangewezen als "beschermer" van de grensstaat Táchira, een video waarin hij aankondigde dat zijn troepen zouden

¹⁴⁷ OVV, 03/04/2020, [url](#)

¹⁴⁸ OVV, 03/04/2020, [url](#)

¹⁴⁹ Fundaredes, 30/04/2020, [url](#)

¹⁵⁰ Fundaredes, 02/2020, [url](#)

¹⁵¹ Fundaredes, 02/2020, [url](#)

¹⁵² Fundaredes, 28/11/2019, [url](#)

¹⁵³ El Estímulo, 18/02/2020, [url](#)

¹⁵⁴ Fundaredes, 09/05/2019, [url](#)

¹⁵⁵ ICG, 16/04/2020, [url](#)

waken over de *trochas*.¹⁵⁶ Bernal staat bekend om de controle over de aanwezige *colectivos* in Táchira.¹⁵⁷ Volgens het recente rapport van ICG over de situatie aan de grens is het aantal Venezolanen dat de grens illegaal oversteeft niet toegenomen sinds de sluiting van de officiële grensovergangen, half maart 2020. Mogelijke oorzaken hiervan zijn volgens ICG het feit dat de prijs gevraagd door de smokkelaars is gestegen en dat Venezuela kampt met hoge brandstoftekorten.¹⁵⁸ Maar dit betekent niet dat er sinds de uitbraak van covid-19 geen mensen meer vertrokken naar Colombia. Zo vluchtten op 22 april 2020 nog 200 personen uit het grensdorp Boca de Grita (García de Hevia) naar Colombia nadat in hun dorp een audio-opname circuleerde van de Colombiaanse paramilitaire groepering Los Rastrojos die een inval aankondigden.¹⁵⁹ Bernal verklaarde de volgende dag op zijn twitter-account dat het Venezolaanse leger er echter in was geslaagd een belangrijk kopstuk van de groepering te arresteren.¹⁶⁰ Midden-februari 2020 vluchtten eveneens verschillende personen naar Colombia nadat in Boca de Grita gevechten waren uitgebroken tussen Los Rastrojos, de ELN en Venezolaanse ordetroepen.¹⁶¹ Volgens directeur Javier Tarazona, van Fundaredes, hebben de ELN hier de paramilitairen in het nauw gedreven en zien we hierdoor een stijging van het geweld in de regio.¹⁶²

2.3.2.3. Apure

Voor de staat Apure wijst Fundaredes allereerst op het gebrek aan betrouwbare informatie in deze staat. Uit de beperkte cijfers die ze hebben trekken ze de volgende conclusies. Het grootste aantal moorden vond plaats in Biruaca (30,30%), gevolgd door Páez (24,24%). Van het totaal van deze misdaden werd 60,61% gepleegd met vuurwapens. De belangrijkste daders waren gewone criminelen (42,42%) en gewapende groeperingen (27,27). De meeste slachtoffers waren mannen tussen 20 en 30. Het meest voorkomende motief was diefstal of gewapende overval (60%) gevolgd door gewapende confrontaties tussen criminelen (40%).¹⁶³

In januari 2020 brengt de mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch (HRW) een rapport uit over de staat Apure en de Colombiaanse aangrenzende provincie Arauca, gebaseerd op verschillende interviews met bewoners, vluchtelingen en sociale leiders in Arauca. Het rapport geeft diverse getuigenissen over hoe de guerrilla's het dagelijkse leven van de inwoners van deze staten controleren. En dit door gebruik te maken van bedreigingen, afpersingen, ontvoering, dwangarbeid, rekrutering van minderjarigen en moord. Volgens het rapport zijn het vooral de ELN, de dissidente FARC-groepering genaamd Martín Villa 10th Front en de Fuerzas Patrióticas de Liberación Nacional (FPLN) die hier de regio controleren.¹⁶⁴

De gewapende groeperingen leggen de burgers een breed scala aan regels op die normaal worden geassocieerd met strafwetten, vastgesteld en gehandhaafd door de autoriteiten. De leden van de gewapende groeperingen houden zich evenwel niet aan hun eigen regels. Deze regels omvatten onder andere een avondklok; een verbod op verkrachting, diefstal en moord; voorschriften betreffende dagelijkse activiteiten zoals vissen en sluitingstijden voor bars. In sommige gebieden verbieden de gewapende groepen het dragen van een helm tijdens het rijden op motorfietsen, zodat de gewapende leden hen makkelijker kunnen identificeren. De groeperingen persen geld af van bewoners bij vrijwel elk type van economische activiteit die ze proberen uit te voeren.¹⁶⁵

---

¹⁵⁶ Bernal F, 23/03/2020, [url](#)

¹⁵⁷ ICG, 16/04/2020, [url](#)

¹⁵⁸ ICG, 16/04/2020, [url](#)

¹⁵⁹ TalCual, 22/04/2020, [url](#)

¹⁶⁰ Bernal F, 24/04/2020, [url](#)

¹⁶¹ ICG, 16/04/2020, [url](#)

¹⁶² Fundaredes, 30/04/2020, [url](#)

¹⁶³ Fundaredes, 02/2020, [url](#)

¹⁶⁴ HRW, 01/2020, [url](#)

¹⁶⁵ HRW, 01/2020, [url](#)

Verschillende bronnen uit het HRW-rapport waaronder inwoners van Apure, gemeenschapsleiders, journalisten en humanitaire actoren, geven aan dat zowel de Venezolaanse veiligheidstroepen als de lokale autoriteiten occasioneel samenwerken met de groeperingen in plaats van ze te bestrijden. Een rechterlijke macht in deze gebieden is zo goed als afwezig en de groeperingen opereren in quasi volledige straffeloosheid, zo besluit HRW op basis van haar onderzoek. Een getuige verklaarde zelfs dat de lokale autoriteiten uit de stad Guasualito de mensen doorstuurt naar de gewapende groeperingen, als zijnde diegenen verantwoordelijk voor het regelen van disputen.¹⁶⁶

In oktober 2019 beschrijft de krant Infobae in een artikel de situatie in Elorza. In Elorza, de hoofdstad van de gemeente Rómulo Gallegos, in de staat Apure, heeft een dissidente groepering van de FARC volledige controle. Ze helpen met het opknappen van de scholen en voorzien de bewoners van eten, kleren en schoenen. De commandant in dit gebied wordt Lucas genoemd en hij wordt door de bewoners geraadpleegd voor eender welk probleem. Het Venezolaanse leger, de FANB, heeft eveneens een aanwezigheid in dit gebied. Maar zij laten begaan en profiteren van een corrupte samenwerking met de rebelligroepering, aldus het artikel.¹⁶⁷

2.3.3. Zuid-Venezuela: Amazonas en Bolívar

De aanhoudende economische crisis drijft vele verarmde Venezolanen naar Zuid-Venezuela om hier te werken in de illegale mijnsector. Ook gewapende groeperingen gelinkt aan de staat, gewapende criminele groeperingen en Colombiaanse guerrillagroeperingen hebben zich gevestigd in dit gebied, aangetrokken door het goud en de minerale rijkdom die zich hier bevindt. De aanwezigheid van deze criminele en guerrillagroeperingen brengt schade toe aan de lokale gemeenschappen en doen het moordcijfer hier significant stijgen, wat de continue stijging van de staat Bolívar in de ranking van het OVV verklaart. Het geweld is gelieerd aan de controle over de mijnen, waarbij de georganiseerde misdaad, guerrillagroepen en politie- en strijdkrachten strijden voor de controle van de minerale rijkdom. Deze illegale activiteiten resulteren in de staat Bolívar in een ecologische en sociale ramp, aldus het OVV.¹⁶⁸

Bovendien blijkt de Orinoco Mining Arc, zoals dit gebied wordt genoemd, een spaarvarken te zijn voor het regime-Maduro, aldus een analyse van InSight Crime.¹⁶⁹ Het is moeilijk om nauwkeurige schattingen te maken van de hoeveelheid goud die uit de mijnen van Venezuela wordt geplunderd. Omdat sancties het toezicht op de Venezolaanse goudindustrie hebben vergroot, worden steeds meer clandestiene en illegale routes gebruikt om het edelmetaal te verhandelen. Maar het is duidelijk dat een deel van dit goud eveneens belandt in de Centrale Bank van Venezuela, aldus onderzoeker van ICG, Bram Ebus.¹⁷⁰

Het mijngebied Orinoco is een gebied van 112km² dat in 2016 officieel werd toegekend voor mijnbouw.¹⁷¹ Volgens de Venezolaanse president bezit Venezuela de grootste goudreserves ter wereld. Maduro hoopte hiermee om buitenlandse investeerders aan te trekken.

¹⁶⁶ HRW, 01/2020, [url](#)

¹⁶⁷ Infobae (Barráez S.), 13/10/2019, [url](#)

¹⁶⁸ OVV, 27/01/2020, [url](#)

¹⁶⁹ InSight Crime, 18/01/2020, [url](#)

¹⁷⁰ Ebus B., 14/01/2020, [url](#)

¹⁷¹ Ebus B., 14/01/2020, [url](#)

 Het mijngebied Orinoco ¹⁷²

De gehoopte investeerders en mijnbouwfirma's bleven grotendeels weg. Gewapende groeperingen en Colombiaanse rebellenorganisaties zoals de ELN en ex-FARC-groeperingen werden wel aangetrokken door de inkomsten uit de illegale ontginningen in de regio. Ook kleinere criminele groeperingen en personen verbonden aan de veiligheidsdiensten controleren nu grote delen van dit gebied.¹⁷³

Het Venezolaanse leger is aanwezig in alle bestuursorganen van de officiële Venezolaanse bedrijven, betrokken bij de mijnbouw. Ze worden ook ingezet om de mijnen te beschermen. Maar verschillende bronnen in het ICG-rapport geven aan dat het leger en de National Guard hun politieke invloed aanwenden om zichzelf te verrijken met illegale mijnbouw. Zo houden ze zich ook bezig met afpersing van de mijnwerkers en het dwingen tot het betalen van een wegentol tijdens de transporten.¹⁷⁴

Volgens InSight Crime hebben drugshandel, gewapende confrontaties tussen staatstroepen en gewapende groepen, afpersing en illegale goudwinning Zuid-Venezuela getransformeerd tot een regio waar burgers in een parallelle staat leven die wordt geregeerd door georganiseerde misdaad.¹⁷⁵

2.3.3.1. Bolívar

Zowel uit de cijfers van de OVV als deze van Fundaredes blijkt dat Bolívar één van de meest gewelddadige staten van Venezuela is. De staat komt op de tweede plaats in de ranking van de OVV. Fundaredes telt voor 2019 869 gewelddadige sterfgevallen waarvan 532 moorden en 337 overlijdens tijdens gewapende confrontaties of buitengerechtelijke executies.¹⁷⁶

De staat Bolívar heeft een inwonersaantal van 1.413.115 personen, verdeeld over 11 gemeenten: Caroní, Piar, Heres, Sifon, El Callao, Roscio, Cedeño, Angostura, Sucre, Padre Pedro Chien en Gran Sabana. De helft van de bevolking woont hier in de gemeente Caroní, gevolgd door Heres en Piar. Ongeveer 80 % van de bevolking woont in deze drie gemeenten.¹⁷⁷ Voor 2017 was de gemeente El Callao de meest gewelddadige van heel Venezuela met 816 moorden per 100.000 inwoners.¹⁷⁸ In 2018 telde El Callao 620 doden door geweld per 100.000 en was daarmee nog steeds de meest

¹⁷² Ebus B., 14/01/2020, [url](#)

¹⁷³ ICG, 28/02/2019, [url](#)

¹⁷⁴ ICG, 28/02/2019, [url](#)

¹⁷⁵ InSight Crime, 08/03/2020, [url](#)

¹⁷⁶ Fundaredes, 02/2020, [url](#)

¹⁷⁷ Briceño-León R, 2019, pp. 217

¹⁷⁸ Briceño-León R, 2019, pp. 217

gewelddadige plaats van Venezuela.¹⁷⁹ Volgens Fundaredes was in 2019 Caroní de meest gevaarlijke gemeente en vond 54 % van de gewelddadige overlijdens in Bolívar plaats in deze gemeente.¹⁸⁰

De gewelddadige overlijdens werden, volgens het onderzoek van de ngo Fundaredes, voor 41,78 % veroorzaakt door criminele feiten zonder opgehelderd motief, 19,34 % door huurmoorden, 14,31 % door gewelddadige overvallen, 10,44 % door afrekeningen, 4,84 % door gewapende confrontaties, 2,71 % door gendergeweld en 1,74 % door sociale protesten.¹⁸¹

In de staat Bolívar zijn de belangrijkste criminele groeperingen de *sindicatos* (letterlijk vakbonden), aldus ICG.¹⁸² Zij worden gerund door zogenaamde *pranes*. Een *pran* is de baas van een criminele groep die zich normaal gesproken toelegt op drugshandel en afpersing en die vaak vanuit de gevangenis opereert. De *sindicatos* komen voort uit een soort van vakbonden van bouwvakkers uit de twee belangrijkste steden van Bolívar, Puerto Ordaz en Ciudad Bolívar. Volgens werknemers verkregen deze bonden regelmatig arbeidscontracten in de bouwsector door middel van intimidatie en afpersing, en werkten ze voordien al als criminele groeperingen.¹⁸³ Deze *pranes* en *sindicatos* zijn vervolgens samengesmolten tot een criminele groepering. Initieel werden deze groepen bewapend door de lokale autoriteiten, onder andere om de mijnen te bewaken. Maar door de inkomsten die ze kregen uit de illegale ontginningen werden ze meer financieel onafhankelijk, konden ze zich territoriaal uitbreiden en konden ze hun eigen wapens kopen. Hierdoor werden ze ook veel moeilijker te controleren door de lokale autoriteiten.¹⁸⁴ Vervolgens konden, met hulp van de autoriteiten, de guerrillagroeperingen uit Colombia zich verder uitbreiden in de regio. Deze groeperingen hadden al een aanwezigheid in de regio, vooral in de staat Amazonas, onder president Chávez, maar hun aanwezigheid nam significant toe de laatste jaren.¹⁸⁵ Volgens onderzoeker Bram Ebus van ICG werd hun aanwezigheid bewust verhoogd door de autoriteiten om een tegenwicht te bieden aan de toenemende macht van de *sindicatos*.¹⁸⁶ Volgens het rapport van ICG over de illegale mijnbouw in Venezuela is ongeveer 60 % van de inkomsten van de ELN momenteel afkomstig uit deze illegale mijnbouw.¹⁸⁷

De controle van de *sindicatos* over de lokale bevolking is groot. Deze groeperingen beheersen een breed portfolio van illegale activiteiten, waaronder afpersing, witwassen van geld en drugshandel, én leggen ze hun eigen strikte regels op aan de gemeenschappen waarin ze actief zijn. De *sindicato* lost lokale conflicten op met een ijzeren vuist, legt boetes op of disciplinaire maatregelen, waaronder gedwongen gemeenschapsarbeid. De capaciteit van de *sindicatos* voor gewapend geweld is ook opvallend. In de mijnstad El Dorado, in de staat Bolívar, hebben ze bijvoorbeeld ongeveer 400 leden op motorfietsen en ongeveer 120 om de motorboten te besturen. Als ze aanvallen, doen ze dat in groepen van 100 tot 150, aldus getuigenissen van inheemse leiders in het rapport van ICG.¹⁸⁸

Anderzijds hebben guerrillastrijders inwoners van de dorpen benaderd en "bescherming" aangeboden tegen de *sindicatos*, aldus ICG. Ook delen ze soms voedselpakketten uit aan diegenen die hen loyaal zijn of interveniëren ze in educatieve programma's om hun sociale controle in de regio uit te breiden.¹⁸⁹

De criminele groeperingen hebben ook een grote controle over de mijnwerkers. Alle *sindicatos* en guerrillagroeperingen heffen belastingen op de ontginningen en het transport van mineralen, waarbij het bedrag dat mijnwerkers verschuldigd zijn wordt bepaald op basis van de omvang van hun

---

¹⁷⁹ HRW, 04/02/2020, [url](#)

¹⁸⁰ Fundaredes, 02/2020, [url](#)

¹⁸¹ Fundaredes, 02/2020, [url](#)

¹⁸² ICG, 28/02/2019, [url](#)

¹⁸³ ICG, 28/02/2019, [url](#)

¹⁸⁴ Ebus B., 14/01/2020, [url](#)

¹⁸⁵ ICG, 28/02/2019, [url](#)

¹⁸⁶ Ebus B., 14/01/2020, [url](#)

¹⁸⁷ ICG, 28/02/2019, [url](#)

¹⁸⁸ ICG, 28/02/2019, [url](#)

¹⁸⁹ ICG, 28/02/2019, [url](#)

activiteiten. Mijnwerkers betalen op hun beurt meestal in goud. Degenen die het quotum niet onmiddellijk kunnen betalen lopen het risico op foltering en executie.¹⁹⁰ Ook de mensen uit andere delen van Venezuela die naar de regio komen om er in de mijnen te werken zijn zeer kwetsbaar ten aanzien van de gewapende groeperingen. Zo worden ze meestal verplicht hun telefoon af te geven, wat hen nog kwetsbaarder maakt. Mijnwerkers die ervan verdacht worden goud achter te houden wacht foltering of moord. Ook de vele clashes tussen de criminele en guerrillagroeperingen onderling zorgen voor slachtoffers onder de mijnwerkers. Moorden op mijnwerkers en/of de lokale bevolking door deze criminele groeperingen worden meestal stil gehouden, waarbij de slachtoffers ergens in de jungle worden begraven, aldus onderzoeker Bram Ebus.¹⁹¹

Een deel van het geld afkomstig uit afpersingen van de ELN of de *sindicatos* wordt door deze groeperingen ook gebruikt om de lokale autoriteiten of militairen om te kopen.¹⁹²

In februari 2020 publiceert Human Rights Watch een rapport over de gewelddadige misbruiken in de Venezolaanse mijnen. HRW klaagt aan dat arme Venezolanen die wegens gebrek aan economische kansen elders in het land naar het zuiden afzakken om hier te werken in de mijnen bloot staan aan gruwelijke misbruiken gepleegd door gewapende groeperingen, inclusief de *sindicatos*. In oktober 2019 interviewde HRW 21 arbeiders die in 2018-2019 in de mijnen hebben gewerkt. Ook voerde de mensenrechtenorganisatie vijftien gesprekken met inheemse leiders, journalisten en experts die de regio recent bezochten. De geïnterviewde personen gaven aan dat de mijnen in Bolívar onder de strikte controle staan van de *sindicatos* of de Colombiaanse guerrillagroeperingen. De geïnterviewden benadrukten eveneens dat de Venezolaanse staat op de hoogte is van de illegale mijnactiviteiten. Verschillende onder hen waren getuigen van het feit dat overheidspersoneel steekpenningen aanvaardde bij bezoeken aan de mijnen.¹⁹³ De mijnwerkers moeten hoge belastingen betalen op de inkomsten van het gevonden goud, tot 80 %, aan de *sindicatos*. Mensen die in de regio in een winkel of restaurant werken moeten ook per week een bepaald bedrag, in goud, betalen aan de *sindicatos*.¹⁹⁴ Het zijn de gewapende groeperingen die de effectieve controle hebben over de mijnen en de informele nederzettingen van werkers die hierrond ontstaan. "Iedereen kent de regels, als je steelt of goud mixt met een andere substantie zal de *pran* je slaan of doden", aldus een getuigenis in het HRW-rapport. Verschillende getuigen verklaarden ook amputaties van handen te hebben gezien bij mensen die beschuldigd werden van het stelen van goud.¹⁹⁵

Het uitoefenen van controle over de mijnen geeft ook aanleiding tot schietpartijen tussen leden van de Venezolaanse strijdkrachten en de *sindicatos*, of tussen *sindicatos* en de Colombiaanse guerrillagroeperingen. Hierbij vallen vaak meerdere slachtoffers, waaronder ook vrouwen en kinderen, aldus HRW.¹⁹⁶ Volgens lokale nieuwsberichten, aangehaald in het rapport van HRW, raakten op 15 oktober 2019 minstens 16 mensen vermist en 6 gewond in de Los Candados-mijn in de staat Bolívar tijdens een confrontatie tussen een *sindicato* en de ELN.¹⁹⁷ Op 22 november 2019 werden ten minste acht personen gedood tijdens een schietpartij op het grondgebied van de inheemse Pemón in Ikabarú, een van de mijngebieden in de Orinoco-mijnbouwboog, in de gemeente Gran Sabana, Bolívar.¹⁹⁸

Naast de illegale mijnbouw worden deze criminele groeperingen ook aangetrokken door de regio omwille van het feit dat het makkelijk is de jongeren uit de arme en achtergestelde gebieden te rekruteren. En deze regio is ook een belangrijke doorgang voor drugs naar de Caraïben, Noord-

¹⁹⁰ ICG, 28/02/2019, [url](#)

¹⁹¹ Ebus B., 14/01/2020, [url](#)

¹⁹² ICG, 28/02/2019, [url](#)

¹⁹³ HRW, 04/02/2020, [url](#)

¹⁹⁴ HRW, 04/02/2020, [url](#)

¹⁹⁵ HRW, 04/02/2020, [url](#)

¹⁹⁶ HRW, 04/02/2020, [url](#)

¹⁹⁷ HRW, 04/02/2020, [url](#)

¹⁹⁸ HRW, 04/02/2020, [url](#)

Amerika en Europa. Volgens ICG is ook sprake van gedwongen tewerkstelling door de gewapende groeperingen, waarbij jonge inheemse mannen worden gedwongen te werken in de mijnen onder doodsbedreigingen ten aanzien van hun familieleden.¹⁹⁹

De mensen hier in deze streken worden ook geconfronteerd met een tekort aan infrastructuur, medicijnen, drinkbaar water en voedsel. Echte wegen zijn er bijna niet, het meeste transport gebeurt met de boot. Formele tewerkstelling is zo goed als onbestaande. Het gebrek aan benzine maakt deze regio nog minder bereikbaar, onder andere doordat de boten amper benzine hebben om tot bij de afgelegen dorpen te raken. Voor het voedsel dat beschikbaar is, vragen lokale handelaren meestal goud als betaalmiddel. De mijnbouw heeft ook een grote impact op de gezondheid van de (inheemse) bewoners van deze gemeenschappen. Het kwik dat wordt gebruikt om het goud uit de erts te halen, bevuilt de aarde en het water. Er zijn ook nauwelijks nog gezondheidscentra in deze regio. De enkele centra die hier waren opgezet onder Chávez zijn ondertussen gesloten door gebrek aan fondsen. Ook malaria keerde terug naar deze regio nadat deze ziekte sinds 1980 niet meer voorkwam in Venezuela.²⁰⁰ Volgens een rapport van de Pan American Health Organization (PAHO) werden er in 2019, 323.392 gevallen van malaria ontdekt. Ongeveer 90 % van de ontdekte gevallen komen uit de staten Amazonas, Bolívar en Sucre.²⁰¹

Eind april 2020 vonden op verschillende plaatsen betogingen plaats tegen de opgelegde maatregelen ter bestrijding van Covid-19. Hierbij kaarten de betogers vooral het tekort aan voedsel, water, elektriciteit en brandstof aan. Op 23 april 2020 kwam hierbij in Upata ten minste één persoon om het leven. De betogers bestormden een Chinese supermarkt in Upata en de politie, geflankeerd door gewapende burgers, schoot op de betogers, waarbij minstens één dode viel, verschillende gewond raakten en 33 personen werden opgepakt.²⁰²

2.3.3.2. Amazonas

De situatie hier is vergelijkbaar met deze beschreven voor de staat Bolívar. In 2017 stond Amazonas op de derde plaats wat betreft de meest gewelddadige staten van Venezuela. In 2018 daalde het geweld en kwam de staat op de twaalfde plaats te staan, met wel nog 71 moorden per 100.000 inwoners.²⁰³ Voor 2019 staat Amazonas op de tiende plaats in de ranking van de OVV wat betreft de meest gewelddadige staten in Venezuela, met een geweldcijfer van 58 doden per 100.000 inwoners.²⁰⁴

Fundaredes geeft in haar rapport aan dat de informatievergaring in deze regio wordt bemoeilijkt door het gebrek aan informatie en aanwezige media, alsook de druk op de aanwezige media om informatie niet vrij te geven. Ze worden geconfronteerd met censuur en doen ook aan zelfcensuur omdat ze voortdurend worden geïntimideerd door de criminele organisaties die hier opereren.²⁰⁵

In de staat Amazonas geven leiders van de inheemse groeperingen aan dat de ELN en de ex-FARC-groeperingen opereren in de zeven gemeenten van de staat.²⁰⁶

2.4. Politiegeweld en buitengerechtigde executies

De FAES worden door de politieke oppositie, de Verenigde Naties en veel gewone Venezolanen verantwoordelijk geacht voor de vele buitengerechtigde executies die in Venezuela worden vastgesteld. In juli 2019 hekelde het rapport van het Hoog Commissariaat van de Verenigde Naties

¹⁹⁹ ICG, 28/02/2019, [url](#)

²⁰⁰ ICG, 28/02/2019, [url](#)

²⁰¹ PAHO, 19/02/2020, [url](#) [

²⁰² Bloomberg (Yapur N.), 24/04/2020, [url](#)

²⁰³ Briceño-León R, 2019, pp. 217

²⁰⁴ OVV, 27/01/2020, [url](#)

²⁰⁵ Fundaredes, 02/2020, [url](#)

²⁰⁶ ICG, 28/02/2019, [url](#)

voor Vluchtelingen (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, OHCHR), de "executies" door FAES en riep Maduro op om de strijdkrachten te ontbinden.²⁰⁷ Maduro noemde het rapport "bevooroordeeld" en schreeuwde in een op televisie uitgezonden toespraak uitdagend: "Lang leve de FAES!"²⁰⁸

Ngo's geven aan dat de FAES verantwoordelijk zijn voor honderden moorden. De autoriteiten zelf delen deze slachtoffers in onder de categorie verzetsplegers tijdens veiligheidsoperaties. Voor 2018 registreerden de autoriteiten, in cijfers meegedeeld aan OHCHR, 5287 dergelijke doden. Maar de ngo OVV spreekt in dit verband van 7523 doden.²⁰⁹ In haar jaarrapport voor 2019 maakt het OVV melding van 5286 overlijdens gecategoriseerd als verzet tegen de autoriteiten.²¹⁰

Volgens cijfers van het journalistiek initiatief Monitor de Víctimas dat cijfers verzamelt over de moorden gepleegd in Caracas, vonden tussen januari en november 2019, 317 buitengerechtelijke executies plaats in de vijf gemeenten van het grootstedelijk gebied Caracas. Ongeveer 70 % werd gepleegd door de speciale ordetroepen (Fuerzas de Acciones Especiales - FAES). Monitor de Víctimas meldde dat de gemeenten met de meeste overlijdens als gevolg van geweld, Libertador zijn met 173 executies en Sucre met 60.²¹¹ Zo'n 16 % van de slachtoffers zijn kinderen en jongeren onder de 17 jaar.

Op basis van cijfers verzameld via berichtgeving in de verschillende kranten in Venezuela voor het jaar 2019 komt een journalist van TalCual op 1231 doden door de FAES. De meerderheid van de doden zijn mannen met een gemiddelde leeftijd van 27 jaar. De meeste doden vielen in het hoofdstedelijk district (191), Aragua (170), Lara (161), Miranda (124) en Zulia (124).²¹²

In juni en juli 2019 voerde Human Rights Watch eveneens een onderzoek uit naar de werkwijze van de FAES. Dit deed ze door middel van interviews met familieleden van negen slachtoffers van de FAES in Caracas en een staat in het binnenland, evenals door interviews met advocaten, activisten en journalisten. De conclusies van dit onderzoek liggen in lijn met de verklaringen van het OHCHR, aldus HRW. In alle gevallen waarin HRW onderzoek deed waren de gewapende FAES-agenten gekleed in zwarte uniformen van de eenheid. In verschillende gevallen waren ze gemaskerd, kwamen aan in zwarte pick-ups zonder kenteken en stormden huizen binnen in buurten met lage inkomens. De agenten namen vaak familieleden van de slachtoffers mee naar buiten voordat ze de executies uitvoerden. In sommige gevallen hebben agenten voedsel en andere items gestolen die moeilijk te vinden waren door de economische en humanitaire crisis in Venezuela. Alle getuigen in de onderzochte zaken verklaarden dat nadien de misdaadscène werd gemanipuleerd door de agenten en dat ze moeilijkheden hadden om de lichamen te kunnen zien en overlijdensaktes te verkrijgen.²¹³

Na een diepgaand onderzoek contrasteerde Reuters via de verslagen van tientallen ooggetuigen, familieleden van de overledene en officiële documenten, de officiële verklaringen van de FAES dat zijn officieren alleen doden uit zelfverdediging. Het onderzoek van Reuters trok een aantal conclusies met betrekking tot de werkwijze van de FAES die overeenkomen met het onderzoek van HRW. Zo bleken de gedode personen vaak eerst gemarteld, werd de misdaadscène vaak gewijzigd of geënceneerd om de illusie van agressie te creëren bij het doden en was er sprake van plunderingen tijdens invallen in woningen. Een arts-specialist en de directeur van een ziekenhuis waar veel slachtoffers van FAES-schietpartijen werden opgenomen, verklaarde aan de onderzoeker van Reuters dat de verwondingen

²⁰⁷ OHCHR, 05/07/2019, [url](#)

²⁰⁸ Reuters (Berwick A & Kinosian S.), 13/11/2019, [url](#) + Avila K., s.d., [url](#)

²⁰⁹ OHCHR, 05/07/2019, [url](#)

²¹⁰ OVV, 27/01/2020, [url](#)

²¹¹ Monitor de víctimas (Marra Y.), 03/12/2019, [url](#)

²¹² TalCual (Coscojuela X.), 26/01/2020, [url](#)

²¹³ HRW, 18/09/2019, [url](#)

steeds op dezelfde plaats voorkomen op het lichaam, wat meer overeenkomt met executies dan met de chaotische scène van vuurgevechten.²¹⁴

In februari 2020 kwam Reuters met nieuwe informatie over de FAES naar buiten. Volgens de krant, die zich hierbij baseerde op officiële documenten zoals autopsieverslagen, verklaringen van personeel en documenten van een procureur in een rechtszaak tegen de FAES, zijn verschillende leden van de FAES veroordeelde criminelen. Het aanwerven van mensen met een strafblad in de veiligheidsdiensten is verboden in Venezuela. De krant kon niet achterhalen over hoeveel veroordeelde criminelen het hier gaat.²¹⁵

Op 1 maart 2020 schreef de krant TalCual dat de FAES in januari 2020 vierdubbel zoveel personen doodden als in de maand voordien, namelijk 121 personen. Dit in vergelijking met de 31 mensen die in december 2019 door hun acties zijn omgekomen, of de 85 burgers die in januari 2019 zijn gedood. Het patroon van hun acties is steeds dezelfde. In de confrontaties vallen geen gewonden, enkel doden. Degenen die toch worden overgebracht naar ziekenhuizen overleven niet, wat te wijten kan zijn aan de ernst van hun verwondingen of het gebrek aan medische middelen om ze te behandelen. In januari 2020 waren alle gedode personen mannen met een gemiddelde leeftijd van 27 tot 40 jaar. De dodelijke confrontaties vonden plaats in zestien staten van het land. In de staat Zulia vielen de meeste doden, gevolgd door Lara en Miranda.²¹⁶

3. Socio-economische situatie

Decennia lang was Venezuela een van de meest welvarende landen van Zuid-Amerika. Venezuela heeft 's werelds grootste bewezen oliereserves, en de economie is gebouwd op olie. Olie is traditioneel goed voor meer dan 90 % van de Venezolaanse export. Venezuela profiteerde van de stijging van de olieprijs in de jaren 2000. President Chávez gebruikte de inkomsten uit de olie-export om verschillende sociale programma's op te zetten en het voorzien van subsidies voor voedsel en energie. Hoewel substantiële overheidsuitgaven voor sociale programma's Chávez hielpen de armoede te verminderen, had economisch wanbeheer gevolgen op lange termijn.²¹⁷

Toen Nicolás Maduro in 2013 aantrad, erfde hij een economisch beleid dat sterk afhankelijk was van opbrengsten uit de olie-export. Toen de olieprijs in 2014 wereldwijd voor de helft instortte was de regering-Maduro niet uitgerust om met deze tegenslag om te gaan. De daling van de olieprijs zette druk op de openbare financiën. In plaats van aanpassing van het fiscale beleid door middel van belastingverhogingen en bezuinigingen, probeerde de regering-Maduro het groeiende begrotingstekort aan te pakken door massaal geld bij te drukken, wat leidde tot hyperinflatie. De overheid probeerde vervolgens de inflatie terug te dringen via prijscontroles. Door gebrek aan import en beschikbare goederen verplaatsten de transacties zich ook steeds meer naar de zwarte markt.²¹⁸

De economie van Venezuela is de afgelopen jaren aanzienlijk verslechterd. Volgens sommige economen is het de grootste economische ineenstorting buiten oorlogstijd van de afgelopen 45 jaar.²¹⁹ Het bruto binnenlands product (BBP) was in 2019 nog 66 % van zijn niveau in 2013, het jaar waarin de crisis uitbrak.²²⁰

²¹⁴ Reuters (Berwick A & Kinosian S.), 3/11/2019, [url](#)

²¹⁵ Reuters (Berwick A & Kinosian S.), 19/02/2020, [url](#)

²¹⁶ TalCual (Coscojuela X), 01/03/2020, [url](#)

²¹⁷ CRS, 07/11/2019, [url](#)

²¹⁸ CRS, 07/11/2019, [url](#)

²¹⁹ NYT, (Kurmanaev A.), 17/05/2020, [url](#)

²²⁰ Hearts on Venezuela (Salmeron V.), 18/02/2020, [url](#)

Volgens de cijfers van de ngo Transparency International voor 2019 is Venezuela het meest corrupte land van Centraal-en Latijns-Amerika en bekleedt het de vijfde plaats wat betreft de meest corrupte landen ter wereld.²²¹

3.4. Evolutie voor 2019

In augustus 2018 erkende de regering voor het eerst zijn rol in het creëren van hyperinflatie en kondigde een nieuw beleid aan voor het aanpakken van de economische crisis, zoals de introductie van een nieuwe "soevereine bolivar", waarmee vijf nullen werden verwijderd van de vorige bolivar, aldus *The Economist*.²²² Begin 2019 kondigde de regering een verhoging van het minimumloon aan van 300 %.²²³ Begin januari 2020 verhoogde de regering opnieuw de minimumlonen. Dit was de elfde verhoging in de laatste 24 maanden, de laatste dateerde van oktober 2019. De verhoging is nog steeds niet voldoende om één kilogram vlees te kunnen kopen, aldus experts aangehaald in de krant Bloomberg.²²⁴

De economische situatie van Venezuela werd nog moeilijker na de introductie van nieuwe Amerikaanse sancties ten aanzien van de olie-export, in januari 2019, hoewel het land via samenwerking met Rusland, Turkije en andere landen de gevolgen van de sancties probeerde te verzachten. Ook is de Venezolaanse regering overgegaan op de verkoop van goudreserve in een poging om fondsen te werven.²²⁵

In 2020 kent Venezuela zijn zevende jaar op rij met een krimpende economie. De Centrale Bank verbergt de officiële statistieken, maar het Internationaal Monetair Fonds (IMF) schat dat de economie in 2019 met 35 % is gedaald.²²⁶ Volgens schattingen van het IMF is de werkloosheidsgraad voor Venezuela in 2019 zo'n 44 %.²²⁷

Het klimaat van hyperinflatie en de vrije val van de Venezolaanse munteenheid, de bolivar, heeft de import van goederen veel duurder gemaakt en de binnenlandse vraag sterk doen dalen. Tegen september 2019 was het reële huishoudloon met 75 % gedaald in vergelijking met het voorgaande jaar, ondanks meerdere door de overheid doorgevoerde stijgingen van het minimumloon. De consumptie van huishoudens is in toenemende mate afhankelijk van stortingen van expats. Deze deviezenstromen werden geschat op 3,7 miljard dollar in 2019, en overtreffen daarmee de inkomsten uit de niet-olie-export.²²⁸

De jaarlijkse inflatie in Venezuela daalde tot 9.585,5 % in december 2019 van 14.291,4 % in november 2019, volgens cijfers van de Centrale Bank. Deze daling is te wijten aan het feit dat de regering in 2019 bijna twee decennia van stringente economische regulering onverwacht versoepelde, de handhaving van prijscontroles stopzette en dollartransacties toestond (zie infra). Ook heeft de overheid de circulatie van de binnenlandse valuta sterk ingeperkt, waardoor de prijzen konden worden beperkt maar veel mensen worstelden om bolivars te verkrijgen.²²⁹ Volgens cijfers van de Centrale Bank van Venezuela steeg de inflatie het eerste kwartaal van 2020 opnieuw met 124 %.²³⁰

De krant Bloomberg probeerde het gegeven van de hyperinflatie in Venezuela wat tastbaarder te maken door de prijs van een kopje koffie op te volgen in een café in Oost-Caracas. Zo koste een kopje

²²¹ Transparency International, 23/01/2020, [url](#)

²²² The Economist, 23/08/2019, [url](#)

²²³ Reuters (Ellsworth B.), 14/01/2019, [url](#)

²²⁴ Bloomberg (Yapur N.), 11/01/2020, [url](#)

²²⁵ CRS, 07/11/2019, [url](#)

²²⁶ Hearts on Venezuela (Salmeron V.), 18/02/2020, [url](#)

²²⁷ The Economist, 17/04/2019, [url](#)

²²⁸ Coface, 02/2020, [url](#)

²²⁹ Trading economics, 03/2020, [url](#)

²³⁰ Reuters, 25/04/2020, [url](#)

koffie 800 bolivars op 16 januari 2019 en 90.000²³¹ bolivars op 26 februari 2020. Dit is een prijsstijging van 4400 %.²³²

De gevolgen van de coronacrisis zullen zich eveneens sterk laten voelen op het economische klimaat van Venezuela. Volgens Asdrúbal Oliveros, directeur van Ecoanalítica, zal deze coronacrisis de kleine private sector die nog werkzaam was in Venezuela nog verder de dieperik induwen.²³³ Organisaties zoals het IMF, de Economische Commissie voor Latijns-Amerika van de Verenigde Naties (United Nations Economic Commission for Latin America and the Caribbean, ECLAC) en Focus Economics hebben hun prognoses omtrent de economische groei voor de komende twee jaar drastisch gewijzigd na het uitbreken van de coronacrisis. Alle drie de organisaties voorspellen begin mei 2020 een krimp in de wereldeconomie voor het jaar 2020, met een gemiddelde daling van 1,3 %. Regionaal zijn de organisaties het erover eens dat Latijns-Amerika een van de regio's zal zijn die het zwaarst door de pandemie zal worden getroffen. Volgens deze statistieken zal Venezuela naar verwachting de slechtste prestaties in de regio presenteren, met prognoses van een daling van 15,0 % (IMF) tot 18,0 % (ECLAC) ten opzichte van 2019.²³⁴

3.2. Sancties, olieproductie en brandstoftekorten

Amerikaanse sancties werden steeds uitgebreider sinds ze voor het eerst werden aangekondigd door de voormalige Amerikaanse president Barack Obama in 2015. Onder druk van de Verenigde Staten stopten buitenlandse bedrijven hun zakenrelaties met het land. De Amerikaanse president Donald Trump intensiverde de sancties in 2017 en legde begin 2019 een olie-embargo op dat de aankoop van aardolie van de staatsoliemaatschappij van Venezuela, Petróleos de Venezuela (PDVSA), blokkeerde. Het nam ook de Amerikaanse dochteronderneming CITGO van Venezuela in beslag, ter waarde van acht miljard dollar. De sancties hebben een grote impact op het land, dat 90% van de overheidsinkomsten ontvangt van de olie-industrie.²³⁵ Op deze manier werd Venezuela afgesneden van haar grootste afnemer in olie. Maar Rusland heeft in 2019 deze leemte die de VS veroorzaakte gedeeltelijk opgevuld. Amerikaanse functionarissen en analisten beweerden in februari 2020 dat Russische staatsbedrijven - voornamelijk de door de staat gecontroleerde oliegi-gigant Rosneft - 70 tot 80 % van de totale olie-export van Venezuela afhandelen.²³⁶

²³¹ In August 2018, herschaalde Venezuela de *bolívar*, en liet vijf nullen vallen. De prijs vandaag van 90.000.00 nieuwe bolivars stemt overeen met 9.000.000.000 oude bolivars. Omgezet naar dollar komt dit neer op minder dan \$1.00.

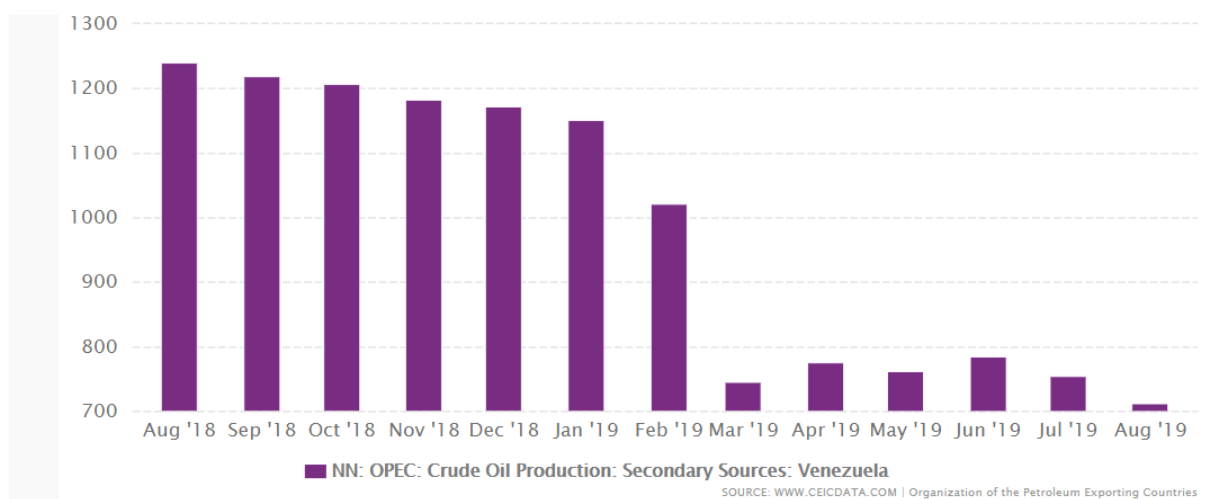
²³² Bloomberg, 26/02/2020, [url](#)

²³³ TalCual (Figueroa A.), 17/03/2020, [url](#)

²³⁴ Ecoanalítica, 06/05/2020, [url](#)

²³⁵ DW (Fox M.), 01/10/2019, [url](#)

²³⁶ Washington Post (Fabiola A.), 07/02/2020, [url](#)

 Venezuela: olieproductie²³⁷

Sinds de sancties begin 2019 werden ingevoerd daalde de olieproductie met zo'n 35%.²³⁸ Tegen eind 2019 steeg de olieproductie opnieuw lichtjes. In januari 2020 werden er 733.000 vaten per dag geproduceerd.²³⁹ Amerikaanse functionarissen schatten dat Rosneft 400.000 vaten Venezolaanse ruwe olie per dag verwerkt - meer dan de helft van de productie van Venezuela.²⁴⁰ Op 18 februari 2020 kondigde de Amerikaanse president sancties aan tegen het Russische bedrijf Rosneft.²⁴¹ Op 9 maart 2020 kelderde de olieprijs met 30 % als gevolg van een prijzenoorlog tussen Rusland en Saudi-Arabië. Half maart 2020 bereikte het coronavirus Venezuela. Deze crisis heeft eveneens zijn invloed op de verkoop van olie.²⁴² Op 20 maart 2020 was de productie van ruwe olie nog maar 500.000 vaten per dag. Verschillende olievelden werden gesloten omdat de productiekost hoger lag dan wat verdiend kon worden met de verkoop van de olie. Meer en meer werknemers verlieten de sites omwille van de covid-19 crisis.²⁴³ Op 28 maart kondigde Rosneft de beëindiging van haar activiteiten in Venezuela aan. Dit vacuüm werd deels opgevangen door een nieuw exportcontract met het Mexicaanse import- en exportbedrijf Libre Abordo waardoor de olieproductie in april 2020 opnieuw licht steeg.²⁴⁴

Ook de situatie met betrekking tot de benzinetoever is sinds maart 2020 kritiek. Raffinaderijen zijn verlamd of werken op 15 % van hun capaciteit. De invoer van benzine is aanzienlijk gedaald van 165.000 vaten per dag in januari en februari 2020 tot minder dan 91.000 vaten per dag in maart 2020. Het land heeft een netwerk van 1.600 benzinestations, waarvan de overgrote meerderheid is gesloten wegens gebrek aan brandstof, en de andere stations zijn gemilitariseerd. Uit de Nationale COVID-19 Impact Survey van 31 maart blijkt dat begin maart 12,33 % van de benzinestations permanent werd voorzien van benzine en eind maart nog maar 0,2 %. De tekorten hebben gevolgen voor de voedselvoorzieningsketen en de drinkwaterdistributie door tankwagens waardoor slechts 9 % van de consumenten regelmatig drinkwater krijgt.²⁴⁵ Door de benzinetekorten ontstaan lange wachtrijen aan de benzinestations. Er zijn eveneens verschillende meldingen van afpersing en machtsmisbruik door functionarissen van de GNB die de tankstations bewaken.²⁴⁶

²³⁷ CEIC, 01/2020, [url](#)

²³⁸ Washington Post (Fabiola A.), 07/02/2020, [url](#)

²³⁹ CEIC, 01/2020, [url](#)

²⁴⁰ Washington Post (Fabiola A.), 07/02/2020, [url](#)

²⁴¹ NYT (Jakes L.), 21/02/2020, [url](#)

²⁴² TalCual (Figueroa A.), 17/03/2020, [url](#)

²⁴³ Argusmedia, 20/03/2020, [url](#)

²⁴⁴ Reuters, 04/05/2020, [url](#)

²⁴⁵ Holland&Knight, 04/2020, [url](#)

²⁴⁶ OVCS, 07/05/2020, [url](#)

3.3. De dollarisatie

Tot 2018 waren economische transacties in dollar officieel verboden. In 2019 kwam een de facto dollarisatie op gang. Het regime stopte eveneens met het controleren van de wisselkoersen en het beheersen van de prijzen. Particuliere bedrijven konden opnieuw goederen importeren bij groothandelaars in de VS, zoals Walmart en hun eigen prijzen instellen.²⁴⁷ De elite in Venezuela schakelde langzaam maar zeker over op dollars. De rijkere wijken in Caracas kenden een ware economische *boom* de tweede helft van 2019. De geïmporteerde producten werden verkocht in zogeheten *bodegones*, kleine winkeltjes die het afgelopen jaar in de betere wijken van Venezolaanse steden als paddenstoelen uit de grond schoten. De schappen staan vol met uit de Verenigde Staten geïmporteerde producten en betalen kan alleen in dollars. De krant Reuters vond eind 2019 zo'n 120 van deze *bodegones* in de betere wijken van Caracas, terwijl er in dezelfde regio slechts 27 supermarkten waren waar je kon betalen in bolivar.²⁴⁸ De New York Times bericht in een artikel begin februari 2020 over winkelcentra die zes maanden geleden nog volledig leegstonden maar nu vol activiteit zijn, over geïmporteerde SUV's in de straten en nieuwe restaurants en cafés die worden opgestart in de rijkere delen van Caracas.²⁴⁹

Venezolaanse banken bieden onder de toonbank rekeningen aan in dollars; tegen hoge vergoedingen, want de dollars moeten fysiek in kluizen worden opgeslagen en kunnen niet opnieuw uitgeleend worden.²⁵⁰

De dollars komen het land binnen via de enorme diaspora van de miljoenen Venezolanen die de afgelopen jaren zijn vertrokken en via de export. Handel tussen private bedrijven is niet verboden onder de Amerikaanse sancties. Voor de elite is het door de sancties op de bankensector lastiger om het verdiende geld in het buitenland uit te geven en dat is een van de oorzaken van het feit dat deze elite meer en meer geld begint uit te geven in eigen land.

In Caracas werden de afgelopen maanden muziektournees georganiseerd, noteerde een verslaggever van The New York Times, waar bezoekers in designerkleding voor hun ambachtelijke hamburger zo een twaalf dollar neertellen – het equivalent van enkele maanden Venezolaans minimumloon.²⁵¹ In november 2019 kondigde president Maduro tijdens een televisietoespraak aan dat deze dollarisatie niet per se slecht was. "Gracias a Dios existe (Thank God, it exists)", riep hij uit.²⁵² De dollarisatie hielp om de spanningen in Caracas wat te verminderen. Maar ze dient vooral de elite die banden heeft met het regime. Deze worden ook wel de *Maduristas* genoemd²⁵³. En ook een deel van de bevolking, namelijk diegenen met familie in het buitenland, profiteren van deze nieuwe economische wind. Zij krijgen hun geld toegestuurd in dollar en kunnen deze uitgeven aan geïmporteerde voedsel.²⁵⁴ Meer dan vier miljoen Venezolanen die de afgelopen jaren zijn geëmigreerd om aan de economische crisis te ontsnappen, sturen geld naar hun familieleden. Dit heeft een belangrijke invloed op de levensstandaard en veroorzaakt een breuk tussen mensen met toegang tot deze bijkomende steun, meestal in dollar en mensen zonder.²⁵⁵

Volgens het Venezolaanse consultancy-bureau Ecoanalítica, werden eind februari 2020 meer dan de helft van de goederen in de grotere steden in dollars aangeboden.²⁵⁶

²⁴⁷ The Economist, 18/12/2019, [url](#)

²⁴⁸ Reuters (Valderrama S. & Kinosian S.), 16/12/2020, [url](#)

²⁴⁹ NYT (Kurmanaev A. & I Herrera I.), , 01/02/2020, [url](#)

²⁵⁰ Reuters (Pons C & Armas M.), 04/02/2020, [url](#)

²⁵¹ The New York Times (NYT) (Kurmanaev A. & I Herrera I.), 01/02/2020, [url](#)

²⁵² EFE, 18/11/2020, [url](#)

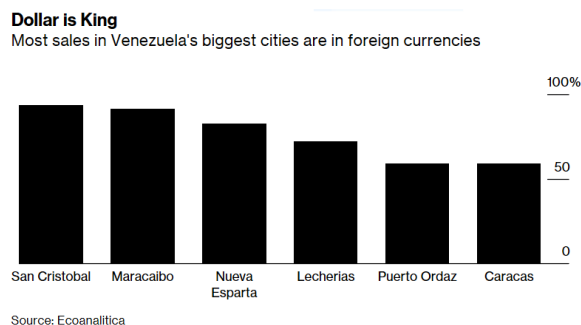
²⁵³ The Atlantic (Applebaum A.), 27/03/2020, [url](#)

²⁵⁴ NYT (Kurmanaev A. & I Herrera I.), 01/02/2020, [url](#)

²⁵⁵ Bloomberg (Vasquez A.), 19/02/2020, [url](#)

²⁵⁶ Reuters (Armas M.), 28/02/2020, [url](#) ; Bloomberg (Vasquez A.), 19/02/2020, [url](#)

²⁵⁷ meer dan helft van de goederen in dollar

Een geschatte 64 % van alle verkoop vond in februari 2020 plaats in buitenlandse valuta, waarvan meer dan de helft in dollars, maar ook euro's en Colombiaanse pesos komen steeds meer in circulatie, aldus Ecoanalítica.²⁵⁸

Maar deze dollarisatie komt ook tegen een prijs. Deze nieuwe vrije markt sluit diegenen uit die geen toegang hebben tot dollars, wat volgens de verslaggever van de NYT de helft van de bevolking is. Vooral de mensen uit de rurale en provinciale gebieden raken moeilijker aan dollars.²⁵⁹ Volgens de regering van interim-president Guáido is het artikel in de NYT te optimistisch. De presidentiële commissaris voor buitenlandse betrekkingen, Julio Borges, verwierp het artikel en verklaarde dat ongeveer 80 % van de Venezolanen geen toegang hebben tot dollars. Zij worden nog uitbetaald in bolivar en hebben bijgevolg geen mogelijkheden om de geïmporteerde goederen te kopen.²⁶⁰ Het enquêtebedrijf Datincorp voerde een onderzoek uit naar de perceptie van Venezolanen omtrent economische, politieke en sociale kwesties in het land. Een van de onderzochte variabelen had te maken met het gebruik van de dollar als valuta in Venezuela. Er werd aangetoond dat slechts twee van de tien Venezolanen toegang hebben tot de Amerikaanse valuta. Zo'n 5 % van de Venezolanen kan volgens het onderzoek maar eten kopen in de *bodegones*.²⁶¹ Volgens Asdrubal Oliveros, directeur van Ecoanalitica, heeft Venezuela eind 2019 een dubbele economie waarin de dollar steeds belangrijker wordt.²⁶²

De prijs van de Amerikaanse dollar op de parallelle markt in Venezuela steeg begin april 2020 13,11 % ten opzichte van 31 maart 2020, waardoor deze de grens van 100.000 bolivars per dollar kon doorbreken.²⁶³ Eind april 2020 was de wisselkoers van de dollar tegenover de bolivar volgens de Centrale Bank van Venezuela, 171.072 bolivar per dollar.²⁶⁴

3.4. Sociale conflicten

Volgens het Venezuelan Observatory of Social Conflict (Observatorio Venezolano de Conflictividad Social, OVCS) vonden in 2019 in totaal 16.739 demonstraties plaats in het hele land, wat neerkomt op 46 per dag. Hiermee brak 2019 het record voor protesten die de afgelopen negen jaar zijn geregistreerd, volgens het OVCS. De niet-gouvernementele organisatie presenteerde deze cijfers in haar jaarverslag over sociaal conflict in Venezuela in 2019 en gaf aan dat deze cijfers de drie grote

²⁵⁷ Bloomberg (Vasquez A.), 19/02/2020, [url](#)

²⁵⁸ Bloomberg (Vasquez A.), 19/02/2020, [url](#)

²⁵⁹ NYT (Kurmanaev A. & I Herrera I.), 01/02/2020, [url](#)

²⁶⁰ Asamblea Nacional, 09/02/2020, [url](#)

²⁶¹ El Pitazo, 29/12/2019, [url](#)

²⁶² Bloomberg (Vasquez A.), 19/02/2020, [url](#)

²⁶³ EFE, 06/04/2020, [url](#)

²⁶⁴ TalCual (meneses C.), 30/04/2020, [url](#)

golven van protesten van 2014, 2017 en 2018 overtreffen.²⁶⁵ Van deze demonstraties waren er 6310 omwille van politieke redenen, 5375 omwille van het tekort aan basisvoorzieningen en 4756 arbeidersprotesten.

Sociale conflicten in 2019²⁶⁶

De meeste protesten vonden plaats in de staat Miranda met 1355 protesten. Het hoofdstedelijk district (1.290), Mérida (1.255), Táchira (1.128) en Bolívar (1.054) scoorden eveneens hoog. In totaal kwamen 67 personen om tijdens deze demonstraties. De slachtoffers vielen in 17 staten van het land.²⁶⁷

Voor de maand februari 2020 telde de OVCS 779 demonstraties, wat neerkomt op een gemiddelde van 26 per dag. De motieven voor de protesten in februari waren de ineenstorting van openbare diensten zoals toegang tot drinkwater, elektriciteit, huishoudelijk gas, afvalinzameling, riolering en straatverlichting. Daarnaast werden het tekort aan benzine, storingen in telecommunicatiediensten, eisen voor een hoger loon, regeringsmarsen en militaire oefeningen en de acties van veiligheidstroepen als redenen aangehaald waarom mensen naar buiten kwamen om te demonstreren.²⁶⁸

Van zodra de eerste gevallen van corona in Venezuela werden vastgesteld half maart 2020, namen de autoriteiten onmiddellijk allerlei maatregelen om verdere verspreiding van het virus te voorkomen. Zo werden de mensen ook verplicht om grotendeels thuis te blijven. Ondanks deze quarantainemaatregelen telde OVCS 716 protesten in de maand april 2020, equivalent aan gemiddeld 24 protesten per dag. Dit cijfer vertegenwoordigt wel een afname van 64 % vergeleken met dezelfde periode vorig jaar. Van deze protesten waren er 87 % om economische redenen, waarvan vooral het tekort aan voedsel, water, elektriciteit en brandstof werd aangekaart, en 13 % omwille van politieke redenen. De staten met de meeste protesten waren Táchira (125) en Mérida (115), gevolgd door Miranda (72), Falcón (50) en Anzoátegui (46).²⁶⁹ Bij verschillende van deze protesten was er ook sprake van gewelddadigheden en plunderingen.²⁷⁰

²⁶⁵ OVCS, 24/01/2020, [url](#)

²⁶⁶ OVCS, 24/01/2020, [url](#)

²⁶⁷ OVCS, 24/01/2020, [url](#)

²⁶⁸ TalCual, , 11/03/2020, [url](#)

²⁶⁹ OVCS, 07/05/2020, [url](#)

²⁷⁰ Bloomberg (Yapur N.), 24/04/2020, [url](#)

4. Humanitaire situatie

4.3. Toegang tot voedsel

De Venezolaanse president Maduro voerde in januari 2020 de elfde minimumloonstijging door in 24 maanden, waardoor het minimumsalaris en de pensioenen met 67 % werd verhoogd tot 250.000 bolivar (3,61 dollar). De laatste verhoging van het minimumloon dateerde van oktober 2019 en bedroeg toen 150.000 bolivar. Hiermee kon men toen in een maand ongeveer 4 kg rundvlees kopen, maar zelfs ondanks de nieuwe stijging kan men met het nieuwe minimumloon niet eens 1 kg rundsvlees kopen vanwege de inflatie.²⁷¹ Een kilo vlees kostte in januari 2020 gemiddeld 265.000 bolivar en een karton eieren 280.000 bolivar. Het nieuwe minimumloon van januari 2020 komt overeen met nauwelijks drie dollar per maand.²⁷² Op 27 april 2020 werd opnieuw een verhoging van het minimumloon doorgevoerd waarbij het van 250.000 bolivar naar 400.000 bolivar steeg. Dit nieuwe loon komt overeen met net geen twee dollar, volgens de wisselkoersen van de Venezolaanse Centrale Bank²⁷³ en kan hiermee lang niet tegemoetkomen aan de stijgende voedselprijzen.²⁷⁴

Eind april 2020 gingen de Venezolaanse autoriteiten, na twee jaar, opnieuw over tot het beheersen van de prijzen van 27 basisgoederen. Dit onder invloed van de prijsstijgingen door de coronacrisis en het gebrek aan brandstof. De prijzen van consumentengoederen stegen in april met 80 %.²⁷⁵ De prijs van deze goederen werd gekoppeld aan de dollar, hoewel de goederen nog steeds konden worden betaald in bolivar. Op 7 mei 2020 was de nieuwe door de overheid opgelegde prijs voor een pak maismeel 0,97 dollar, een karton eieren 3,5 dollar, een liter melk 1,6 dollar en een halve kilo bonen 0,75 dollar. Analisten berekenden dat een persoon bij het kopen van deze 27 basisgoederen in totaal 45 dollar nodig had. En hoewel het minimumloon op 27 april 2020 nog was opgetrokken tot 400.000 bolivar is dit met nog geen twee dollar ruim onvoldoende.²⁷⁶ Deze prijscontroles zorgden ook opnieuw voor lege winkelrekken. Immers de producenten vragen hogere prijzen voor hun producten door het brandstoftekort. Maar de winkeliers kunnen deze prijsstijgingen niet doorrekenen aan de klanten omdat de verkoopprijs bij wet werd vastgelegd. Hierdoor verkiezen deze de producten niet aan te kopen en was er bijvoorbeeld begin mei 2020 nauwelijks vlees en maismeel, twee van de 27 basisproducten, te verkrijgen in de winkelrekken.²⁷⁷

De organisatie Caritas Venezuela meldt in haar rapport van oktober–december 2019 dat 66 % van de onderzochte kinderen een zekere mate van voedseltekort ondervonden of het risico liepen het te krijgen. Hierbij waren er 33,9 % van de kinderen die zich in een alarmerende situatie bevonden met ernstige nutritionele tekorten.²⁷⁸

Het Wereld Voedsel Programma (World Food Programme, WFP) maakte met toelating van de Venezolaanse autoriteiten een analyse van de voedselzekerheid in het land. De data werden verzameld in de periode tussen juli en september 2019 en werden in februari 2020 gepubliceerd. Uit dit onderzoek blijkt dat een op de drie Venezolanen te maken heeft met voedselonzekerheid en nood heeft aan bijstand, waarvan 7,9 % (zo'n 2,3 miljoen personen) ernstige voedselonzekerheid ondervindt. De analyse van het WFP toont aan dat de voedselonzekerheid voorkomt in het ganse land. Zelfs in deze staten met de laagste cijfers inzake voedselonzekerheid, zoals Lara, Cojedes en Mérida heeft toch nog

²⁷¹ Quartz (Haldevang M.), 11/01/2020, [url](#) [

²⁷² TalCual (Meneces C.), 10/01/2020, [url](#)

²⁷³ TalCual (meneces C.), 30/04/2020, [url](#)

²⁷⁴ TalCual (Meneces C.), 28/04/2020, [url](#)

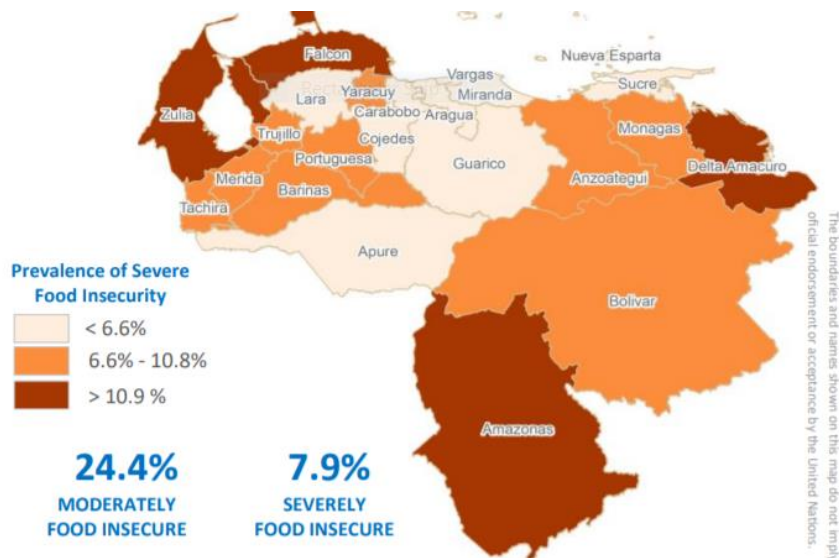
²⁷⁵ Reuters (Pons C.), 11/05/2020, [url](#)

²⁷⁶ TalCual (Meneces C.), 30/04/2020, [url](#)

²⁷⁷ TalCual (Meneces C.), 05/05/2020, [url](#)

²⁷⁸ Caritas Venezuela, 12/2019, [url](#)

een op vijf personen te maken met voedselonzekeerheid. Elf staten scoren hoger dan het nationale gemiddelde, waarbij de meeste voedselonzekeerheid werd vastgesteld in de staten Delta Amacuro, Amazonas, Falcon, Zulia en Bolívar.²⁷⁹

Voedselonzekeerheid in Venezuela per staat²⁸⁰

Verder blijkt uit de studie dat 74 % van de families een of andere vorm van voedsel gerelateerde copingstrategieën gebruikt, waardoor de variëteit en de kwaliteit van het voedsel dat ze eten daalt. Ongeveer 60 % van de huishoudens gaf ook aan de portiegrootte van hun maaltijden te verminderen. Er zijn ook ernstige bezorgdheden bij deze huishoudens dat hun nutritionele behoeften niet worden vervuld. De hyperinflatie heeft ook een duidelijke invloed op families om te voorzien in voedsel en andere basisbehoeften. Zeven op de tien huishoudens in de studie gaf aan dat het voedsel wel beschikbaar was maar dat de prijzen te hoog waren. Zo had 59 % van de huishoudens onvoldoende financiële middelen om voedsel te kopen en 65 % had onvoldoende middelen om hygiënische producten, kleren en schoenen te kopen.²⁸¹

De studie van het WFP geeft ook aan dat 18 % van de huishoudens een beroep doet op steun van de autoriteiten.²⁸² Uit informatie van de missie van het OHCHR in juli 2019 blijkt dat het basisprogramma voor de voedselbedeling, namelijk de distributie van de zogenaamde CLAP-boxen, niet tegemoet komt aan de basisnoden voor voedsel. Op 13 mei 2016 verklaarde de regering, volgens OHCHR een "staat van uitzondering en economische noodsituatie" en richtte de lokale comités voor levering en voedselverdeling (Comité Local de Abastecimiento y Producción, CLAP) op als onderdeel van de lokale structuur van gemeenschapsraden. Deze structuren, samen met militaire en veiligheidstroepen, hadden de opdracht om voedselhulp te distribueren, bekend als de CLAP-dozen, die volgens de regering zes miljoen huishoudens bereikt. OHCHR ontving getuigenissen van mensen, die ondanks onvoldoende toegang tot voedsel, niet op de distributielijsten van de CLAP-boxen waren opgenomen omdat zij bekend stonden als opposanten.²⁸³ Bovendien kondigde de president eind 2016 de oprichting aan van het *carnet de la patria*, een kaart waarmee alle sociale programma's, dus ook de distributie

²⁷⁹ WFP, 23/02/2020, [url](#)

²⁸⁰ WFP, 23/02/2020, [url](#)

²⁸¹ WFP, 23/02/2020, [url](#)

²⁸² WFP, 23/02/2020, [url](#)

²⁸³ OHCHR, 05/07/2019, [url](#)

van de CLAP-dozen, vanaf dan zouden worden uitgevoerd, inclusief een nieuw systeem van financiële steun aan gezinnen. Verschillende Venezolanen beschikken niet over dit document. De lijst van begunstigen van deze programma's wordt beheerd door de lokale structuren van de regeringspartijen, in plaats van de overheidsinstellingen. Geïnterviewden bij verschillende OHCHR-missies meldden dat leden van deze lokale structuren de politieke activiteit van de begunstigen monitoren.²⁸⁴

In het rapport over de globale voedselonzekerheid voor 2020 plaatst WFP Venezuela op de vierde plaats wat betreft de landen met het grootste aantal inwoners die verkeren in voedselnoed. Venezuela wordt enkel voorgedaan door Jemen, de Democratische Republiek Congo en Afghanistan.²⁸⁵

De strikte quarantainemaatregelen die half maart 2020 werden opgelegd in de bestrijding van het coronavirus en die half april werden verlengd tot minstens 11 mei 2020 doen de vrees voor voedselschaarste enkel toenemen. Door de ernstige brandstoftekorten waarmee Venezuela sinds maart 2020 kampt, raakt het voedsel nog maar moeilijk tot in de winkels. Marianne Menjivar, landendirecteur van Venezuela en Colombia voor het International Rescue Committee (IRC) trok op 20 april 2020 aan de alarmbel:²⁸⁶

“The fuel shortages across Venezuela mean that the most basic and essential goods -- dairy products, produce, meat and other supermarket goods -- cannot be transported across the country at a time of growing need. Supermarket shelves are beginning to empty. These shortages will be particularly devastating for vulnerable populations supported by the IRC who are unable to withstand these shocks. At the same time, social distancing measures like those employed in New York may not be sustainable in Venezuela where so many live hand to mouth and there are no safety nets or stimulus packages to provide relief. In urban, poor areas, it's difficult to follow quarantine measures because so many make a living off the streets. Quarantine will leave these people facing poverty and hunger. Unaddressed, this could soon lead to social unrest in the streets. Venezuelans are already facing food insecurity and lost income from quarantine; many children are malnourished as their parents struggle to make money to feed them. Those who can shop at supermarkets could now go hungry as they arrive to see empty shelves. Adding fuel shortages and potential unrest just compounds the humanitarian disaster, and COVID-19 impacts, exponentially. We will likely see thousands of Venezuelans experiencing the secondary impacts of the COVID-19 pandemic, with some suffering even more from these economic, security, and health impacts than from COVID-19 itself.”

Ook het OHCHR trok op 6 mei 2020 aan de alarmbel wat betreft de humanitaire situatie in Venezuela. De internationale organisatie riep de Verenigde Staten op om onmiddellijk de sancties ten aanzien van Venezuela te staken en de VN-experten eisten dat Venezuela gedetailleerde plannen zou maken om de “verwoestende gevolgen” van de economische crisis van het land voor de mensenrechten aan te pakken.²⁸⁷

“We are deeply concerned about the spiraling economic crisis, and the effect this has had on people’s ability to subsist from one day to the next,” the experts said. “The government must immediately explain how it intends to support people, many of whom are teetering on the brink of survival.”

²⁸⁴ OHCHR, 05/07/2019, [url](#)

²⁸⁵ WFP, 20/04/2020, [url](#)

²⁸⁶ IRC, 20/04/2020, [url](#)

²⁸⁷ OHCHR, 06/05/2020, [url](#)

4.4. Toegang tot drinkbaar water

Een analyse van nationale en regionale hydrologische plannen door de nieuwssite Prodavinci, aangehaald in een artikel van het Wilson Center, wees uit dat 9,78 miljoen mensen hun water in 2016 en 2017 gerantsoeneerd zagen tot een gemiddelde toegang van twee dagen per week. De situatie verslechterde in 2018 waar 33 % van de bevolking slechts een keer per week toegang tot water had. Bovendien had 23 procent van de huishoudens geen toegang tot drinkwater.²⁸⁸

Het onderzoek van het WFP verzamelde eveneens data omtrent de toegang tot andere basisvoorzieningen. In de periode van het onderzoek gaf vier op tien huishoudens aan dagelijks te maken te hebben met stroomonderbrekingen en onderbrekingen in de watervoorraad. In totaal heeft, volgens het onderzoek van de WFP, 25 % van de huishoudens geen toegang tot drinkbaar water.²⁸⁹

Een rapport van het Center for Strategic and Institutional Studies (CSIS), over de toegang tot drinkbaar water in Venezuela stelt dat acht op tien Venezolanen geen continue toegang hebben tot drinkbaar water. Nochtans is de aankoop van water in flessen, ongeveer zo'n drie dollar per fles, te duur voor de meeste inwoners.²⁹⁰ Door de brandstoftekorten sinds maart 2020 is de toevoer van drinkbaar water nog meer in gevaar voor een groot deel van de Venezolanen.²⁹¹

4.5. Toegang tot elektriciteit

De impact van de economische crisis is nog groter door een algemene ineenstorting van de openbare infrastructuur en diensten van het land. Het nationale elektriciteitssysteem kent sinds 2017 grote infrastructuurproblemen en deze werden ernstiger in 2019. Een niet-gouvernementele organisatie, aangehaald in een artikel van het Wilson Center, registreerde landelijk tussen januari en mei 2019, 23.860 stroomstoringen, gemiddeld 158 per dag. In het jaar 2019 zijn er ook een aantal grote nationale black-outs geweest, waarbij het grootste deel van het land enkele dagen zonder elektriciteit zat. Op donderdag 7 maart 2019 begon een black-out die uiteindelijk de grootste in de recente geschiedenis van het land zou worden: het was een stroomstoring die ten minste 96 uur duurde in Caracas, en tot zeven opeenvolgende dagen in andere staten van het land. Het werd veroorzaakt door een storing in de waterkrachtcentrale Simón Bolívar, in de El Guri-dam in het zuiden.²⁹² De regering voerde vervolgens een rantsoenplan in als reactie op de black-outs, namelijk verplichte dagelijkse stroomonderbrekingen van drie uur in een aantal regio's in het land. Dit treft naar schatting 18 miljoen Venezolanen, evenals honderden ziekenhuizen en scholen. De daadwerkelijke stroomonderbrekingen zijn echter meestal langer en frequenter dan wat in het plan wordt beschreven, soms langer dan een week.²⁹³

Hoewel Caracas ook regelmatig te maken krijgt met stroomonderbrekingen zijn het toch voornamelijk de staten in het westen van het land die hier de meeste hinder van ondervinden. Eén van de staten die het hardst wordt getroffen door de stroomonderbrekingen is de staat Zulia. Hier hebben ze dagelijks maar enkele uren stroom. Bovendien zit er geen systeem in de verdeling van de elektriciteit waardoor de inwoners nooit weten waar en wanneer er stroom zal zijn.²⁹⁴ Ook de staten Mérida en Táchira ervaren dagelijks stroomonderbrekingen. Wanneer de stroom uitgaat is er ook geen drinkbaar water of gas en valt ook de handel helemaal stil. Ook de banken sluiten dan uit voorzorg de deuren. Internet, telefoondiensten en ook scholen ondervinden grote hinder door deze dagelijkse

²⁸⁸ Wilson Center, 13/09/2020, [url](#)

²⁸⁹ WFP, 23/02/2020, [url](#)

²⁹⁰ CSIS, 10/12/2020, [url](#)

²⁹¹ Holland&Knight, 04/2020, [url](#)

²⁹² IQLatino, 02/03/2020, [url](#)

²⁹³ Wilson Center, 13/09/2020, [url](#)

²⁹⁴ Caracas Chronicles (Rincón F.), 01/03/2020, [url](#)

stroomonderbrekingen.²⁹⁵ De stroomuitvallen hebben ook grote gevolgen voor de werking van de ziekenhuizen in staten zoals Zulia, Mérida en Táchira. Deze hebben wel een stroomgenerator maar die is vaak heel traag in opstart en dekt niet altijd het volledige ziekenhuis.²⁹⁶

Doorheen 2019 werden er, volgens het OVCS, in totaal 2570 demonstraties geregistreerd tegen de frequente stroomuitvallen.²⁹⁷

Sinds april 2020 kent de stroomtoevoer opnieuw een sterke achteruitgang. Inwoners klagen dat het gebrek aan stroom het leven in lockdown ondraaglijk maakt aangezien ook het voedsel niet bewaard kan worden zonder elektriciteit. Begin mei 2020 zaten de meeste staten, waaronder ook Caracas, dagelijks enkele uren tot 24u zonder stroom. Een nieuw plan van stroomrantsoenering trad vervolgens in werking waarbij nu ook Noord-Caracas slechts enkele uren stroom krijgt. In de staten Táchira en Mérida hebben inwoners begin mei 2020 geprobeerd het kantoor van de burgemeester in brand te steken als protest tegen de aanhoudende stroompannes.²⁹⁸

4.6. Toegang tot gezondheidszorg

Human Rights Watch schrijft in haar rapport over de humanitaire situatie in Venezuela van april 2019 dat de gezondheidszorg in Venezuela de laatste jaren sterk is achteruit gegaan. Gebrek aan medicijnen en de verschillende stroomonderbrekingen doen afbreuk aan de kwaliteit van de zorg. Officiële cijfers van de autoriteiten zijn de laatste jaren niet meer beschikbaar. De laatste officiële statistieken van het Venezolaanse ministerie van Volksgezondheid geven aan dat in 2016 de moedersterfte met 65 % steeg en de kindersterfte met 30 % ten opzichte van het jaar voordien. De minister van Volksgezondheid die deze statistieken begin 2017 openbaar maakte, werd enkele dagen later ontslagen en het ministerie van Volksgezondheid heeft sindsdien geen officiële gegevens meer vrijgegeven.²⁹⁹

Meer en meer Venezolaanse vrouwen trekken naar Colombia om te bevallen, door het gebrek aan pre- en postnatale zorg in Venezuela zelf. Door het gebrek aan prenatale zorg, het vitamine- tekort bij veel van deze vrouwen en de vaak zware en lange reis die ze ondernemen naar Colombia, zorgen deze bevallingen voor extra uitdagingen voor de Colombiaanse gezondheidszorg, met een toenemend aantal premature geboortes.³⁰⁰ Uit een studie van verschillende Venezolaanse ngo's blijkt eveneens dat er een totaal gebrek aan beschikbare contraceptie is. In sommige streken gelden tekorten tot 90 %.³⁰¹

De situatie met betrekking tot het recht op gezondheid in Venezuela is slecht, aldus het rapport van de VN-commissaris voor de mensenrechten van juli 2019. Geïnterviewden in het rapport beschrijven consequent een gezondheidszorginfrastructuur die al jaren achteruitgaat, gekenmerkt door een uittocht van artsen en verpleegkundigen, onhygiënische voorzieningen en ernstige tekorten aan medische basisapparatuur, benodigdheden en medicijnen. Families van patiënten moeten in alle benodigdheden voorzien, inclusief water, handschoenen en spuiten. Rapporten wijzen op een tekort van 60 tot 100 procent van de essentiële medicijnen in vier grote steden van Venezuela, waaronder

²⁹⁵ Efecto Cocuyo (Gil M.), 20/02/2020, [url](#)

²⁹⁶ Efecto Cocuyo (Gil M.), 19/02/2020, [url](#)

²⁹⁷ OVCS, 24/01/2020, [url](#)

²⁹⁸ Venezuelanalysis, 11/05/2020, [url](#)

²⁹⁹ HRW, 04/04/2019, [url](#)

³⁰⁰ The New Humanitarian (Martinez M.), s.d., [url](#)

³⁰¹ Asociación Venezolana para una Educación Sexual Alternativa (AVESA); 05/2019, [url](#)

Caracas.³⁰² Volgens de Venezuelan Medical Federation was er een uittocht van meer dan 30.000 verpleegkundigen en artsen de laatste jaren.³⁰³

De ondersecretaris-generaal voor humanitaire zaken en noodhulpcoördinator, Mark Lowcock, verklaart in november 2019 hoe hij zelf heeft kunnen vaststellen na een bezoek aan Venezuela dat de gezondheidszorg op instorten staat.

“I have seen myself how the health system is on the verge of collapse with many hospitals lacking the most basic water and electricity infrastructure. Hospital patients, many of whom are already critically ill, are at high risk of losing their lives from new infections they are acquiring while they are in hospital, because basic cleaning and disinfection cannot be done. This is exacerbated by a lack of medicines, and a shortage of doctors and nurses to administer them. Preventable diseases including malaria and diphtheria are back with a vengeance. People with chronic health conditions, pregnant and nursing women, infants and those living with disabilities are among the most vulnerable.”³⁰⁴

Het Venezolaanse gezondheidssysteem werd voor het jaar 2019 door de Global Health Security index uitgegeven door het Johns Hopkins Center for Health Security en The Economist geclassificeerd als een van de slechtste gezondheidssystemen ter wereld met een plaats 176 op een ranglijst van 195 landen. Er is een groot risico op een humanitaire catastrofe.³⁰⁵

De corona-uitbraak die midden maart 2020 Venezuela bereikte zet het gezondheidssysteem verder onder druk. Schattingen van de National Survey of Venezuelan Hospitals, weergegeven in het medische vaktijdschrift *The Lancet*, plaatsen het aantal bedden voor intensive care in het hele land op ongeveer 720 en tellen 102 beademingstoestellen, waarvan de helft zich bevindt in Caracas. De vele stroompannes, de brandstoftekorten en het tekort aan water, waarbij 20 % geen stromend water heeft en 70 % een onregelmatige toevoer, bemoeilijken de aanpak van covid-19 voor de ziekenhuizen.³⁰⁶ In vergelijking met de buurlanden zijn er niet veel coronabesmettingen in Venezuela vastgesteld. Op 9 mei 2020 heeft Venezuela 422 bevestigde gevallen en 10 overlijdens.³⁰⁷ Maar verschillende bronnen vermoeden dat deze cijfers onvolledig zijn. Reuters deed interviews met negen dokters in Venezuela, betrokken bij de aanpak van de coronacrisis. De dokters signaleerden dat de labo bevoegd voor de verwerking van de testen te weinig infrastructuur hebben om goed te functioneren en een maximum van 100 tests per dag kunnen uitvoeren. Bovendien worden vooral de Chinese snelle tests uitgevoerd welke minder nauwkeurig zijn.³⁰⁸

Over toegang tot de gezondheidszorg voor personen besmet met hiv schrijft Human Rights Watch in haar rapport over de humanitaire situatie dat het moeilijk is in te schatten hoeveel hiv-patiënten er zijn in Venezuela: hiv-testen zijn sterk verminderd vanwege een gebrek aan testkits en sinds 2016 zijn er geen data over nieuwe hiv-diagnoses gepubliceerd. Venezuela is het enige land ter wereld waar grote aantallen mensen met hiv gedwongen zijn hun behandeling te staken als gevolg van het gebrek aan beschikbaarheid van antiretrovirale (ARV) geneesmiddelen, aldus HRW.³⁰⁹

Hiv/aids-specialist, Mario Comegna, zegt in een reportage van France24 over hiv in Venezuela, in december 2019, dat ongeveer 120.000 mensen in Venezuela hiv-positief zijn. Hoewel er geen officiële

³⁰² OHCHR, 05/07/2019, [url](#)

³⁰³ Paniz-Mondolfi A. & Sordillo E. & Márquez-Colmenarez & Delgado-Noguera L. & Rodriguez-Morales, 04/05/2020, [url](#)

³⁰⁴ OCHA, 06/11/2019, [url](#)

³⁰⁵ Global Health security Index, s.d., [url](#)

³⁰⁶ Paniz-Mondolfi A. & Sordillo E. & Márquez-Colmenarez & Delgado-Noguera L. & Rodriguez-Morales, 04/05/2020, [url](#)

³⁰⁷ Covid19.patria.org.ve, s.d., [url](#)

³⁰⁸ Reuters (Berwick A.), 17/04/2020, [url](#)

³⁰⁹ HRW, 04/04/2019, [url](#)

cijfers zijn, is hij er van overtuigd dat er een stijging is de laatste jaren van personen met hiv of aids, ten gevolge van gebrek aan medicijnen.³¹⁰

4.7. Toegang tot onderwijs

Venezuela's onderwijssysteem was lange tijd een van de beste van de regio. Dit veranderde gradueel vanaf 2010.³¹¹ De algemene economische crisis, de verslechtering van de openbare diensten en de diverse stroompannes hebben hun invloed op de staat van het onderwijs. Ook de lage lonen van de leerkrachten en de emigratie laten zich voelen. De schoolinfrastructuur verkeert op vele plaatsen in een erbarmelijke staat, aldus de Venezolaanse mensenrechtenorganisatie PROVEA.³¹² Zo getuigt leerling Normarubelin Vásquez uit de vijfde klas in Manicuaire, staat Sucre, aan PROVEA:

"Er zijn 723 studenten aan de José Eduardo Sánchez Afanador school, maar er is geen elektriciteit, geen computers, geen tafels, geen stoelen. Ramen hebben geen glas, toiletten zijn hun wastafels kwijtgeraakt en metalen deuren in de klas zijn door dieven geplunderd, waardoor duiven hun intrek nemen in de vuile ruimtes. "[vertaling]³¹³

Volgens Orlando Alzuru, voorzitter van de Federatie voor leerkrachten in Venezuela, kunnen veel leerkrachten hun school niet meer bereiken omdat hun maandsalaris nog lager is dan wat ze wekelijks moeten spenderen aan openbaar vervoer. In totaal hebben volgens hem tegen oktober 2019, zo'n 120.000 leerkrachten hun school verlaten.³¹⁴ Volgens Alexander Castro, hoofd van de onderwijsvakbond in de staat Zulia, heeft 60 % van de leerkrachten in Zulia de staat verlaten. Om de scholen draaiende te houden worden leerlingen van verschillende jaren samen gezet en vaak gaan de scholen maar een of twee dagen per week open.³¹⁵ Volgens de Venezuelan Association of Catholic Schools hebben tussen september 2018 en juli 2019 zo'n 7000 leerkrachten ontslag genomen. Een andere bron vermeldt dat 20 % van de universiteitsprofessoren hun functie hebben neergelegd.³¹⁶ In de Santa Barbara school in Caracas daagde de helft van de leerkrachten niet meer op na de zomervakantie. Er werden ouders ingeschakeld om de school draaiende te houden, aldus een artikel van de NYT.³¹⁷ Een andere bron vermeldt dat in zo'n 26 scholen in Caracas ouders werden mee ingeschakeld om les te geven.³¹⁸

Maar het is niet alleen het tekort aan leerkrachten dat de crisis in het onderwijs aantoont. Er zijn ook steeds minder studenten. In verschillende scholen in Caracas komen kinderen enkel naar school als de cafetaria open is en er een maaltijd kan worden verkregen. Er zijn ook regelmatig berichten van kinderen die flauwvallen in de scholen van de honger.³¹⁹ Volgens een onderzoek in 2018 van het enquêtebureau Encovi naar de leefomstandigheden van de studenten verklaarde 28 % van de studenten niet meer naar school te gaan wegens gebrek aan water, 22 % door gebrek aan voedsel thuis en 13 % door gebrek aan voedsel op school. Volgens Javier Tarazona, directeur van de ngo Fundaredes, zijn er meer schoolverlaters op het platteland dan in Caracas. Hij gaf aan dat in de meer dan 1500 scholen die Venezuela rijk is, 58 % van de klaslokalen leeg zijn. Maar in de grensstaten staan in 2019 zo'n 80 % van de lokalen leeg.³²⁰

³¹⁰ France24 (Mougin S.), 01/12/2019, [url](#)

³¹¹ Washington Post (Krygier R.), 17/11/2017, [url](#)

³¹² PROVEA, 04/03/2020, [url](#)

³¹³ PROVEA, 04/03/2020, [url](#)

³¹⁴ El Nacional, 10/10/2019, [url](#)

³¹⁵ NYT (Kurmanaev A. & Herrera I.), 18/02/2020, [url](#)

³¹⁶ Panampost (Martin S.), 23/07/2019, [url](#)

³¹⁷ NYT (Kurmanaev A. & Herrera I.), 18/02/2020, [url](#)

³¹⁸ Panampost (Martin S.), 23/07/2019, [url](#)

³¹⁹ NYT (Kurmanaev A. & Herrera I.), 18/02/2020, [url](#)

³²⁰ Panampost (Martin S.), 23/07/2019, [url](#)

De Venezolaanse autoriteiten zijn sinds 2014 gestopt met het publiek maken van de officiële statistieken omtrent onderwijs. De crisis in het onderwijs wordt ook ontkend. In april 2019 verklaarde de president dat niet één school in Venezuela zou gesloten worden. Hij beloofde duizenden jonge partijleden naar de scholen te sturen om het gebrek aan leerkrachten te compenseren. De pool van potentiële nieuwe leerkrachten droogt verder op. Het aantal afgestudeerden van de grootste lerarenopleiding van Venezuela, de Libertador Experimental Pedagogical University, daalde met 70 % tussen 2014 en 2018.³²¹

Alle scholen werden half maart 2020 gesloten omwille van de coronamaatregelen en zullen pas in september opnieuw opstarten. Afstandsleren is een grote uitdaging voor de vele leerlingen die niet allemaal over de nodige infrastructuur beschikken en ook de vele stroompannes hebben de internetcapaciteit drastisch verminderd.³²²

5. Migratiestromen

5.3. Interne migratie

In deze regio's waar mensen het meest getroffen worden door de dagelijkse stroompannes, het gebrek aan drinkwater, de gebrekkige infrastructuur voor telecommunicatie, het tekort aan huishoudgas en benzine, besluiten steeds meer inwoners te vertrekken. En niet alleen naar de buurlanden. Eind 2019 werd in Venezuela steeds meer interne migratie naar de hoofdstad waargenomen. Want hoewel de kwaliteit van de publieke infrastructuur en transport ook in Caracas sterk te lijden heeft onder de economische crisis, is het hier wel beter dan in de andere staten van Venezuela. Mensen komen vooral uit de staten Trujillo, Barinas, Lara, Mérida, Portuguesa en Zulia naar Caracas.³²³

Sociologe en professor aan de universiteit Simon Bolivar in Caracas, Claudia Vargas Ribas, die gespecialiseerd is in migratie, verklaart in een artikel voor Open Democracy, dat de situatie in het binnenland twee à drie keer erger is dan in Caracas. Het gebrek aan publieke infrastructuur maakt dat de mensen in het binnenland niet meer in staat zijn hun dagelijkse routines uit te voeren, zoals het naar school gaan of het uitoefenen van een job. Deze nieuwe migratie zorgt voor een aantal nieuwe problemen in Caracas, dat al dichtbevolkt is, aldus Vargas.³²⁴

Het magazine The Economist schrijft in een artikel eind december 2019 dat, als gevolg van deze recente interne migratie, de files in Caracas terug zijn, nadat deze een jaar geleden volledig waren verdwenen. Het opinieblad haalt El Chigüire Bipolar aan, een satirische website die Maduro laat verklaren: "De Republiek Caracas kan geen Venezolaanse vluchtelingen blijven ontvangen."³²⁵

Om wat meer zicht te krijgen op dit fenomeen van interne migratie naar Caracas nam Cedoca contact op met de sociologe, migratie-experte en professor aan de Simon Bolivar universiteit, Claudia Vargas Ribas.³²⁶ Zo vroeg Cedoca aan de professor of ze reeds zicht hadden op de totale omvang van deze interne migratie naar Caracas en of er cijfers beschikbaar zijn? De professor antwoordde dat gestructureerd onderzoek hiernaar momenteel nog ontbreekt maar dat het om een groeiend fenomeen gaat. "Op een heel gereserveerde manier en met alle zorg die dat vereist (altijd in hypothese) durf ik spreken van een cijfer van rond de 1000 personen". [vertaling] Vervolgens vroeg Cedoca op welke wijze de mensen beslissen waar in Caracas ze gaan wonen, bijvoorbeeld op basis van familiebanden?

³²¹ NYT (Kurmanaev A. & Herrera I.), 18/02/2020, [url](#)

³²² ElPais (Singer F.), 08/05/2020, [url](#)

³²³ Open Democracy (Figueroa A.), 12/11/2019, [url](#)

³²⁴ Open Democracy (Figueroa A.), 12/11/2019, [url](#)

³²⁵ The Economist, 18/12/2019, [url](#)

³²⁶ Claudia Vargas Ribas, e-mail, dd. 11/03/2020, [url](#)

En of er organisaties zijn, privé of publiek, waar ze terecht kunnen voor steun? Hierop antwoordde de professor :

“Ik ben van mening dat ze een netwerk moeten hebben of op zijn minst een vriend en/of familie die ze ontvangt, dat wil zeggen dat er iemand is die hen zal helpen een baan te vinden, waar te wonen enz. In feite is dit altijd gebruikelijk wanneer dergelijke migratieprocessen plaatsvinden. Sommigen wonen bij andere familie / vrienden of in huizen die zijn achtergelaten door familieleden die zelf vertrokken zijn.

Wat betreft de steun; er zijn geen organisaties van de staat. Ze zijn wel op de hoogte van het probleem dat zich in het land voordoet en dat interne en externe ontheemding veroorzaakt, maar ze hebben het nooit op ware schaal erkend. Wat betreft particuliere organisaties, groepen uit het maatschappelijk middenveld, kerk en aanverwante organisaties: dit is een ander soort instellingen die mogelijk samenwerking bieden, misschien niet om diegenen te helpen die intern verhuizen, maar zij bieden hulp aan mensen in kwetsbare situaties in het algemeen.” [vertaling]

Tot slot vroeg Cedoca of de professor op de hoogte is van problemen die specifiek voor deze groep gelden, in vergelijking met de andere inwoners van Caracas? Op deze vraag antwoordde de professor:

“Ze worden geconfronteerd met dezelfde kwetsbaarheid als de rest van de inwoners van Caracas: persoonlijke onveiligheid, gebrek aan toegang tot diensten, problemen met het openbaar vervoer, werkloosheid. Maar we hebben het over mensen die komen werken in eender welke vorm van werk, ze hebben niet altijd de mogelijkheid van formele banen, noch met een bepaald contract of voordelen van de arbeidswet, dat wil zeggen, ze gaan buiten de norm van fatsoenlijk en productief werk, dit beïnvloedt wel duidelijk hun situatie. En als ze geen toegang hebben tot inkomen, hebben ze ook geen toegang tot voedsel, toegang tot medicijnen, betaling van hun basisbehoeften en zelfs gezinsondersteuning (als ze een familie hebben achtergelaten in het binnenland). Ze zijn ook kwetsbaar voor rekrutering (uit wanhoop of extreme nood) door criminele groepen of deze groeperingen gebruiken hen voor criminele activiteiten.” [vertaling]

5.4. Migratie uit Venezuela

5.4.1. Algemene vaststellingen

Volgens cijfers van 5 maart 2020, gepubliceerd door het Coordination Platform for Refugees and Migrants from Venezuela, response for Venezuelans (R4V)³²⁷ hebben begin maart 4.933.920 Venezolanen het land verlaten. Op 5 mei 2020 steeg dit cijfer tot 5.095.283. Dezelfde organisatie voorspelt 6,5 miljoen Venezolaanse vluchtelingen tegen eind 2020.³²⁸ De overgrote meerderheid (zo'n 4 miljoen) wordt opgevangen in de regio, met Colombia en Peru als koplopers. Samen vangen beide landen ongeveer 2,5 miljoen Venezolanen op.³²⁹

Indien het tempo waarmee Venezolanen het land verlaten aanhoudt in 2020, lijkt de Venezolaanse vluchtelingencrisis in aantal de Syrische te overtreffen. Maar deze vluchtelingencrisis trekt lang nog niet de helft van de fondsen die naar een traditionele vluchtelingencrisis gaat, veroorzaakt door

³²⁷ The Regional Inter-Agency Coordination Platform was established pursuant to the request by the UN Secretary-General to UNHCR and IOM on 12 April 2018, to lead and coordinate the response to refugees and migrants from Venezuela

³²⁸ Regional Inter-Agency Coordination Platform, *s.d.*, [url](#)

³²⁹ USAID, 11/02/2020, [url](#)

conventionele oorlog of conflict.³³⁰ Het Brookings Instituut kaart aan dat ondanks de enorme omvang van ontheemding en humanitaire nood de gastlanden – waaronder de drie grootste Colombia, Ecuador en Peru - zeer weinig steun ontvangen van de internationale gemeenschap in vergelijking met andere historische vluchtelingencrisissen. Als reactie op de Syrische crisis heeft de internationale gemeenschap bijvoorbeeld een grote instroom van kapitaal gemobiliseerd en in de eerste vier jaar cumulatief 7,4 miljard dollar besteed. Financiering voor de Venezolaanse crisis heeft geen gelijke tred gehouden. Vier jaar na de crisis heeft de internationale gemeenschap slechts 580 miljoen dollar uitgegeven. Volgens het Brookings instituut is de Venezolaanse vluchtelingencrisis hiermee de grootste ondergefinancierde vluchtelingencrisis uit de recente geschiedenis.³³¹

Volgens Ligia Bolívar van het studiecentrum Dejusticia in Bogota kunnen we in 2019 ook een duidelijke verandering vaststellen in het profiel van de Venezolaanse vluchteling. Waar het eerst ging om alleenstaande jonge mannen met een opleiding en een paspoort, stelt ze nu een duidelijke verschuiving vast naar vrouwen met kinderen, of niet-begeleide minderjarigen, zonder paspoorten en weinig of geen opleidingsniveau. Deze nieuwe groep is veel kwetsbaarder dan de eerste groep van jonge mannen. Zo zien we bijvoorbeeld dat eind 2017 97,7 % van de Venezolanen die Peru binnenkwamen een paspoort bezat en dat dit aantal in 2019 is gedaald tot 23 % . Dit toont aan dat de instroom niet is afgenomen, maar de reguliere instroom wel, aldus Bolívar. Het gebrek aan reguliere documenten verklaart ook een andere vaststelling voor 2019, namelijk dat de Venezolanen meer en meer beroep doen op de illegale grensovergangen (*trochas*), met alle risico's zoals gedwongen rekrutering en seksueel geweld, die hiermee gepaard gaan.³³² Ook onderzoek van het Regional Inter-Agency Coordination Platform toont aan dat Venezolanen die anno 2019 in Colombia arriveerden er slechter aan toen zijn dan zij die vertrokken in 2017. Ze beschikken over minder bezittingen en inkomsten en zijn lager geschoold.³³³

5.4.2. Opvang in de regio

De landen die de meeste Venezolanen opvangen, Colombia, Peru, Ecuador en Brazilië, hebben allemaal de Cartagena-verklaring van 1984 ondertekend. Dit is een internationale verklaring, opgesteld onder de auspiciën van de Verenigde Naties, die de definitie van vluchtelingen uitbreidt tot niet alleen individuen die rechtstreeks worden vervolgd, maar ook brede categorieën mensen die te maken hebben met risicosituaties. Het akkoord verplicht ondertekenaars om "hulp aan vluchtelingen te bieden, met name op het gebied van gezondheid, onderwijs, arbeid en veiligheid."³³⁴

Doorheen 2019 bleef Colombia het land dat het meest werd getroffen door de komst van vluchtelingen en migranten uit Venezuela. Eind 2015 was Colombia gastheer van minder dan 40.000 Venezolanen. Dit aantal is sindsdien gegroeid met 3.500 %, naar 1,4 miljoen in augustus 2019. Eveneens in 2019, doorkruisten meer dan 500.000 Venezolaanse vluchtelingen en migranten Colombia richting Ecuador. Bovendien keerden meer dan een half miljoen Colombiaanse onderdanen terug uit Venezuela tegen augustus 2019.³³⁵ Op 31 december 2019 wordt het aantal Venezolanen in Colombia op 1.771.237 geschat, waarvan er 754.085 één of andere vorm van verblijfsvergunning hebben. De rest is er illegaal.³³⁶ Op 5 mei 2020 bedraagt het aantal Venezolanen in Colombia 1.825.687.³³⁷ De meeste Venezolanen die legaal in Colombia verblijven hebben een *Special Stay Permit* - of PEP (*Permiso Especial de Permanencia*). De PEP-status is geldig voor twee jaar en geeft volledige toegang tot

³³⁰ Brookings (Bahar D & Dooley M.), 09/12/2019, [url](#)

³³¹ Brookings (Bahar D & Dooley M.), 09/12/2019, [url](#)

³³² Hearts on Venezuela (Bolivar L.), 04/03/2020, [url](#)

³³³ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 01/2020, [url](#)

³³⁴ Americas Quarterly (Corrales J.), 11/07/2019, [url](#)

³³⁵ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 01/2020, [url](#)

³³⁶ Regional Inter-Agency Coordination Platform, *Colombia*, 31/12/2019, [url](#)

³³⁷ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 05/05/2020, [url](#)

onderwijs, gezondheidszorg en werk. Personen die 2017 een PEP-status hadden konden deze in 2019 opnieuw voor twee jaar verlengen. Op 29 januari 2020 openden de Colombiaanse autoriteiten een nieuwe ronde voor het aanvragen van een PEP-kaart. Voorwaarden zijn dat men Colombia legaal is binnen gekomen via een van de erkende grensovergangen, en dit vóór 29 november 2019, dat men over een paspoort beschikt met een geldige inreisstempel en men een blanco strafblad heeft. Daarnaast werd ook een speciale werkvergunning ingevoerd, de PEP-FF. Met deze kaart kunnen Venezolanen zonder de officiële PEP-kaart toch legaal werken in Colombia. Hiervoor hoeft men niet over een paspoort te beschikken. Een identiteitskaart volstaat en ze mag vervallen zijn. Maar men moet wel een legale werkaanbieding van een Colombiaanse werkgever kunnen voorleggen. De PEP-FF kaart geeft geen rechten aan familieleden.³³⁸

Op 15 oktober 2019 opende Colombia een registratiecampagne voor kinderen geboren op Colombiaans grondgebied, uit Venezolaanse ouders. De campagne was erop gericht de Colombiaanse nationaliteit te verlenen aan de meer dan 24.000 Venezolaanse kinderen geboren in Colombia, sinds 2015. Alsook aan deze kinderen geboren in Colombia tot augustus 2021.³³⁹

In november 2018 heropende de Colombiaanse regering de registratie voor de grens(overschrijdende) mobiliteitskaart (Border Mobility Card, Tarjeta de Movilidad Fronteriza, TMF), die het mogelijk maakt voor Venezolanen om maximaal zeven dagen naar Colombia te gaan om basisgoederen en -diensten te verkrijgen. Begin 2020 hebben meer dan 4,2 miljoen Venezolanen een TMF-kaart.³⁴⁰ Ten slotte konden tussen 21 december 2018 en eind september 2019 meer dan 340.000 Venezolanen profiteren van een status voor transit (PIP-TT, Permiso de Ingreso y Permanencia Tránsito Temporal), waarmee wordt toegestaan om over een periode van vijftien dagen Colombia te doorkruisen, op weg naar een ander land.³⁴¹ Maar geschat wordt dat meer en meer Venezolaanse vluchtelingen in 2020 in Colombia zullen blijven doordat de transitmogelijkheden voor hen worden afgesloten. Zo zorgden nieuwe visumaatregelen in Ecuador, Chili en Peru voor een sterke afname van de migratie doorheen Colombia naar een van deze drie landen, de tweede helft van 2019.³⁴²

Na Colombia kent Peru het hoogste aantal Venezolanen op zijn grondgebied waaronder het hoogste aantal Venezolaanse asielaanvragers in de regio. In september 2019 verbleven er zo'n 866.000 Venezolanen in Peru, waarvan er 290.000 asiel aanvroegen. Het asielsysteem is overbevolgd met een grote achterstand tot gevolg. Om toegang te hebben tot enige vorm van sociale diensten in Peru moeten Venezolanen een identiteitskaart kunnen voorleggen, waardoor velen in een uiterst kwetsbare situatie belanden. Waar Peru eerst een zeer genereus beleid voerde ten aanzien van de Venezolanen, voerde het vanaf 15 juni 2019 de visumplicht in. Het wordt ook steeds moeilijker gemaakt om er een tijdelijke verblijfsstatus te krijgen.³⁴³

Ecuador voerde tussen 2016 en medio 2019 een zeer gunstig beleid ten aanzien van de Venezolaanse migranten en vluchtelingen waarbij meer dan 1.7 miljoen Venezolanen Ecuador binnenkwamen. Ecuador werd vooral gebruikt als een transitland, waarbij een geschatte 80 % verder doorreisde naar Peru en andere landen in de regio.³⁴⁴ Legale binnenkomst was mogelijk door het voorleggen van een identiteitsdocument.³⁴⁵ Asiel aanvragen behoort ook tot de mogelijkheden in Ecuador, maar wordt weinig toegepast omdat het systeem niet de vereiste capaciteit heeft deze te verwerken.³⁴⁶ Midden 2019 wijzigde het beleid en sinds dan moeten Venezolaanse staatsburgers een inreisvisum verkrijgen

³³⁸ USAID, 11/02/2020, [url](#)

³³⁹ USAID, 11/02/2020, [url](#)

³⁴⁰ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 01/2020, [url](#)

³⁴¹ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 01/2020, [url](#)

³⁴² USAID, 11/02/2020, [url](#)

³⁴³ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 01/2020, [url](#)

³⁴⁴ USCRI, 04/2019, [url](#)

³⁴⁵ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 01/2020, [url](#)

³⁴⁶ USCRI, 04/2019, [url](#)

om Ecuador binnen te komen. Het aantal reguliere binnenkomsten daalde gevoelig sinds deze maatregel, maar het aantal irreguliere binnenkomsten steeg. Op 5 mei 2020 telt Ecuador 363.018 Venezolaanse migranten.³⁴⁷ Venezolanen die Ecuador legaal binnenkwamen voor juli 2019, een geldig of vervallen paspoort kunnen voorleggen en 50 US dollar kunnen betalen, kunnen een tijdelijke verblijfsvergunning voor twee jaar aanvragen. Deze mogelijkheid tot regularisatie geldt echter niet voor de naar schatting 52 % Venezolanen die Ecuador binnenkwamen met een identiteitskaart en niet beschikken over een paspoort. Zo'n 70% van de Venezolanen in Ecuador kunnen niet voorzien in hun basisbehoeften, aldus een studie van R4V.³⁴⁸

Brazilië telt in februari 2020 zo'n 254.000 Venezolaanse migranten en vluchtelingen. Hiervan hebben in totaal zo'n 37.000 de vluchtelingenstatus. Brazilië heeft hiermee het hoogst aantal erkende Venezolaanse vluchtelingen in Latijns-Amerika.³⁴⁹

5.5. Terugkeer omwille van Covid-19

Op 16 maart 2020 sloot Colombia zijn grenzen met Venezuela om de verspreiding van het nieuwe coronavirus tegen te gaan. Duizenden Venezolanen stonden voor de keuze om in Colombia te blijven of terug te keren naar hun achtergebleven familieleden in Venezuela. Journalist Joshua Collins berichtte half maart 2020 vanop de brug Simon Bolivar, de belangrijkste officiële grensovergang in Cucuta, Colombia, dat duizenden Venezolanen wensten terug te keren naar Venezuela. Colombia liet hen met mondjesmaat passeren wat resulteerde vanaf 15 maart in kilometers lange wachtrijen.³⁵⁰ De journalist wijst er ook op dat de sluiting van de grens tussen Colombia en Venezuela een louter symbolische daad is, aangezien deze lange grens niet kan worden gecontroleerd. De illegale *trochas* blijven open en de competitie van de gewapende groeperingen over deze *trochas* zal alleen toenemen, aldus journalist Collins.³⁵¹ Uit cijfers blijkt ook achteraf dat de meeste terugkeerders de illegale grensovergangen hebben gebruikt.³⁵²

In de weken hierop volgde steeds meer Venezolanen uit Colombia terug te keren. Het gaat om mensen die in Colombia niet meer in hun levensonderhoud kunnen voorzien omwille van de lockdownmaatregelen die hier gelden. Zo wonen vele Venezolanen in Bogota in kleine kamers die ze dagelijks betalen met het inkomen dat ze die dag bijeen hebben geschrapt. Een fenomeen dat bekend staat als *pagadarios*. Veel vluchtelingen in Colombia getuigden in een artikel van Bram Ebus dat ze de dagelijkse som geld door de lockdown niet meer konden betalen en op straat werden gezet door de huiseigenaar. Hierop beslisten ze terug te wandelen naar Venezuela.³⁵³

Bij terugkeer in Venezuela worden de Venezolanen twee weken in quarantaine geplaatst in scholen en andere publieke gebouwen. Hier worden ze ook getest op corona.³⁵⁴ Deze terugkeercentra worden Puntos de Asistencia Social Integral (PASI) genoemd en liggen vooral in Táchira, in de gemeenten Bolívar, Ureña, Junín, Michelena, San Cristóbal en García de Hevia. Er is veel kritiek op de inhumane omstandigheden waarin de mensen hier moeten verblijven, zoals gebrek aan werkend sanitair en slaapplekken. Ook zijn er meldingen van aanvallen van omwonenden op deze PASI omdat deze vrezen dat de terugkeerders het coronavirus zullen importeren in Venezuela.³⁵⁵ Na deze twee weken kunnen de terugkeerders naar hun oorspronkelijke woonplaats terugkeren waar ze opnieuw twee weken in

³⁴⁷ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 05/05/2020, [url](#)

³⁴⁸ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 01/2020, [url](#)

³⁴⁹ USAID, 11/02/2020, [url](#)

³⁵⁰ Collins J., 16/03/2020, [url](#)

³⁵¹ Collins J., 14/03/2020, [url](#)

³⁵² TalCual (Rodriguez V.), 12/05/2020, [url](#)

³⁵³ The New Humanitarian (Ebus B.), 22/04/2020, [url](#)

³⁵⁴ The Economist, 30/04/2020, [url](#)

³⁵⁵ TalCual (Rodriguez V.), 12/05/2020, [url](#)

quarantaine moeten.³⁵⁶ Terugkeer is sinds april 2020 officieel enkel nog mogelijk via de brug Simon Bolivar en de brug Jose Antonio Paez.³⁵⁷

Tegen 5 mei 2020 zijn volgens de directeur van Migration Colombia, Juan Francisco Espinosa, geciteerd in de Venezolaanse oppositiekraant TalCual, ongeveer 45.800 Venezolanen teruggekeerd naar Venezuela. De meesten deden dit op dezelfde manier als ze waren vertrokken, al wandelend (*los caminantes*). Het overgrote deel is afkomstig uit Colombia, Peru, en Ecuador. Hun situatie was in deze landen al precair omwille van een gebrek aan documenten en vast inkomen, maar werd onhoudbaar door de afgekondigde maatregelen van de regeringen tegen de pandemie.³⁵⁸ Uit Brazilië zijn volgens officiële Venezolaanse cijfers eind april 2020, 1681 Venezolanen teruggekeerd door de staat Bolívar.³⁵⁹

Ondanks deze cijfers van recente terugkeerders zijn er nog steeds Venezolanen die naar Colombia vluchten.³⁶⁰ We kunnen hier ook verwijzen naar de recente gebeurtenissen in het dorpje Boca de Grita (zie supra). Carolina Jimenez Sandoval, vicedirecteur Amerika, bij Amnesty International waarschuwt dat de coronacrisis en de verslechterde economische situatie in de buurlanden nog meer Venezolanen kan terugdrijven wat een nog grotere druk zal leggen op de humanitaire situatie in Venezuela.³⁶¹

“The forced return would also exacerbate Venezuela’s humanitarian crisis because the reasons for Venezuelan forced migration remain. They have not changed. They have deepened,”

³⁵⁶ TalCual, 13/05/2020, [url](#)

³⁵⁷ TalCual (Rodriguez V.), 12/05/2020, [url](#)

³⁵⁸ TalCual (Rodriguez V.), 12/05/2020, [url](#)

³⁵⁹ CMS, (Acosta S.), 12/05/2020, [url](#)

³⁶⁰ The Economist, 30/04/2020, [url](#)

³⁶¹ CMS, (Acosta S.), 12/05/2020, [url](#)

Samenvatting

Deze COI Focus schetst vooreerst een beeld van de huidige politieke situatie in Venezuela sinds mei 2019. Dit is nadat oppositieleider Juan Guaidó zichzelf uitriep tot interim-president eind januari 2019 en hij op 30 april 2019 Operatie Vrijheid lanceerde waarbij hij, zonder veel succes, het leger aan zijn kant probeerde te krijgen. Venezuela heeft sindsdien twee presidenten, namelijk Nicolás Maduro en zelfverklaard interim-president Juan Guaidó die erkend wordt door meer dan 50 staten, waaronder de Verenigde Staten. Ook heeft Venezuela twee parlementen, de Algemene Vergadering waar de oppositie een meerderheid bezit en de Grondwetgevende Vergadering die volledig bestaat uit medestanders van president Maduro. Oppositieleider Guaidó is er in 2019 niet in geslaagd zijn momentum te grijpen en zijn oproepen tot demonstraties in het land vinden minder gehoor dan een jaar eerder. Begin januari 2020 werd de situatie nog complexer doordat de hervervkiezing van Guaidó als voorzitter van de Algemene Vergadering verhinderd werd door acties van de ordetroepen. Deze voorzittersfunctie is cruciaal voor zijn legitimiteit als interim-president. Bovenop deze politieke-institutionele crisis kwam sinds maart 2020 de coronacrisis. President Maduro riep de noodtoestand uit en legde een lockdown op. Midden mei 2020 lijkt de impact van het virus mee te vallen, al zijn er twijfels bij de officiële cijfers. Grote brandstoftekorten die vanaf april 2020 Venezuela teisteren in combinatie met de gevolgen van de lockdown zorgden voor vele protesten en ontevreden burgers. Een mislukte invasie begin mei 2020, van enkele gedeserteerde militairen onder leiding van een Amerikaanse *ex-special forces*, al dan niet met medewerking van sommige leden van de oppositie, zorgden voor de nodige afleiding voor de autoriteiten en plaatsten de oppositie in een nog moeilijker positie.

Naarmate de chaos en politieke crisis in Venezuela steeds groter wordt, sijpelt de macht verder weg uit de traditionele staatsinstellingen en het machtsvacuüm dat hierdoor ontstaat wordt opgevuld door een grote variëteit aan gewapende groeperingen. We hebben gezien in het hoofdstuk met betrekking tot de veiligheidssituatie dat Venezuela een zeer hoog cijfer van overlijdens kent als gevolg van geweld, namelijk 60 op 100.000. Hiermee is het een van de meest gewelddadige landen ter wereld. In 2019 was Miranda de meest gewelddadige staat in Venezuela. Het geweld wordt veroorzaakt door criminele bendes die zich bezig houden met overvallen, afpersingen en ontvoeringen. Alsook met elkaar beconcurreren voor controle over de belangrijkste transportroutes waarlangs drugs en andere illegale handel kan worden getransporteerd. Maar ook de rebellengroeperingen en enkele paramilitaire groeperingen uit het naburige Colombia vinden in dit klimaat een veilige haven in Venezuela. Analyse toont aan dat zij tot diep in het land een aanwezigheid hebben en sommige analisten gaan zover door te stellen dat we de Colombiaanse ELN ondertussen een Venezolaanse-Colombiaanse rebellengroepering kunnen noemen, omdat zij steeds meer Venezolanen rekruteren. Bepaalde gebieden staan meer bloot aan het geweld van deze groeperingen dan andere. De zuidelijke staten worden geplaagd door een hevige strijd tussen allerhande criminele en rebellengroeperingen die elkaar bestrijden voor controle over de mijnen in het Orinoco mijngebied. Ook de Venezolaanse staat is betrokken bij de illegale goudhandel en heeft hier financieel gewin bij. De lokale bevolking, maar ook arme Venezolanen die naar hier afzakken op zoek naar werk, lijden hier sterk onder. De groeperingen persen ook geld af van bewoners bij vrijwel elk type van economische activiteit die ze proberen uit te voeren. Ook de grensstaten met buurland Colombia kennen een grotere aanwezigheid van criminele en rebellengroeperingen. Zij worden hier onder andere aangetrokken door de meer dan 500 illegale grensovergangen waar zij zich bezighouden met afpersing, mensensmokkel en ontvoeringen. In deze regio vinden ook veel rekruteringen van arme (jonge) Venezolanen plaats door de rebellengroeperingen.

Voor het zesde jaar op rij bevindt Venezuela zich ook in een zware socio-economische crisis. Zware economische sancties, dalende olieproductie, hyperinflatie en een inkrimping van de economie jaar na jaar, maken dat de armere Venezolaan niet of amper in zijn basisbehoeften kan voorzien. Doorheen

2019 voltrok zich een de facto dollarisatie in het land. Mede hierdoor en door een versoepeling van de controles op de import konden de rijkere Venezolanen zich opnieuw luxegoederen veroorloven. Shoppingcentra raakten opnieuw gevuld, restaurants werden opnieuw geopend en overal in de meer gegoede buurten openden *bodegones*, winkels met Amerikaanse importproducten die men alleen in dollar kan betalen. Maar voor de mensen die geen toegang hebben tot dollars blijft de situatie ongewijzigd. Uit onderzoek van het Wereld Voedsel Programma blijkt dat een op de drie Venezolanen te maken heeft met voedselonzekerheid en nood heeft aan bijstand, waarvan 7,9 % (zo'n 2,3 miljoen personen) ernstige voedselonzekerheid ondervindt . Ook de toegang tot stromend water en elektriciteit is zeker buiten Caracas niet altijd gegarandeerd. In sommige staten, zoals Táchira en Zulia vinden dagelijks stroomonderbrekingen plaats van enkele uren, tot soms enkele dagen. Ziekenhuizen kampen met ernstige tekorten aan medicijnen en infrastructuur en veel ziekenhuizen buiten Caracas hebben maar twee dagen per week stromend water. Ook het onderwijs wordt sterk geraakt door de economische crisis. Veel onderwijzend personeel is naar het buitenland gevlucht en er is een groot gebrek aan infrastructuur. De coronacrisis en de opgelegde maatregelen ter bestrijding van de pandemie doen het risico op een humanitaire ramp verder toenemen. Op het ogenblik van het beëindigen van deze COI Focus lijkt de pandemie, op basis van de door de autoriteiten doorgegeven cijfers, onder controle, hoewel de cijfers sinds begin mei 2020 sneller stijgen. Maar zowat elke geraadpleegde bron wijst erop dat het gezondheidssysteem in Venezuela een echte uitbraak van het covid-19 virus niet aankan.

Momenteel hebben ongeveer vijf miljoen Venezolanen hun land verlaten, waarbij de overgrote meerderheid wordt opgevangen in de regio, met Colombia als koploper. Omwille van de afgekondigde maatregelen in de buurlanden ter bestrijding van het coronavirus, zien we momenteel een terugkeerbeweging van Venezolanen die omwille van hun penibele situatie in de buurlanden proberen terug te keren naar Venezuela, hoewel de situatie hier geenszins verbeterd is.

Bijlagen

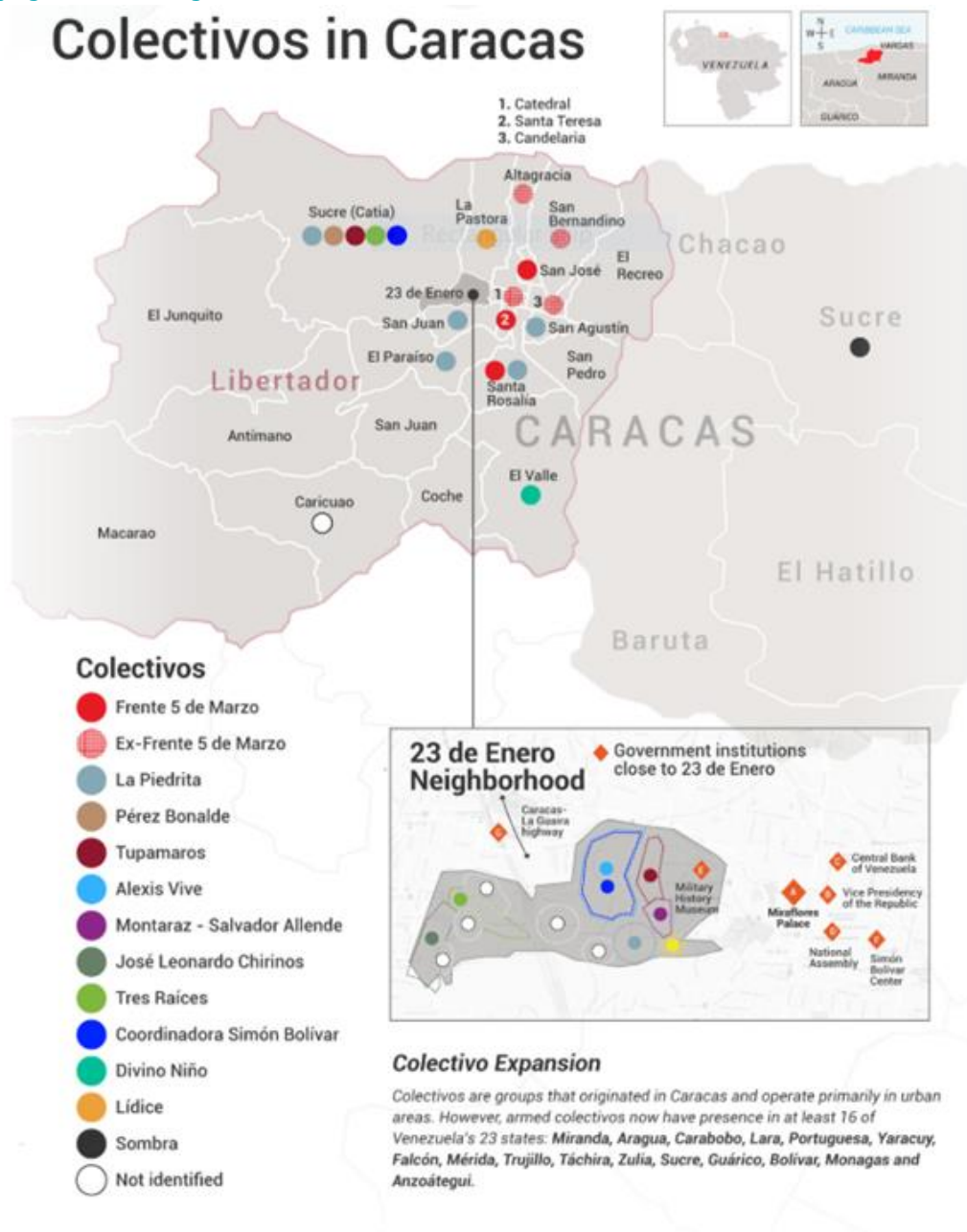
Bijlage 1: Map of Venezuela³⁶²

³⁶² ICG, 11/03/2020, [url](#)

Bijlage 2: aanwezigheid Colectivos in Caracas³⁶³

Colectivos in Caracas

³⁶³ Insight Crime, 18/05/2018, [url](#)

Bijlage 3: Aanwezigheid van de ex-FARC in Venezuela³⁶⁴

³⁶⁴ Fundaredes, 11/09/2019, [url](https://www.fundaredes.org)

Bijlage 4 : aanwezigheid van de FBL³⁶⁵

³⁶⁵ Fundaredes, 11/09/2019, [url](#)

Bijlage 5: aanwezigheid van de ELN³⁶⁶

³⁶⁶ Fundaredes, 11/09/2019, [url](#)

Bijlage 6: aanwezigheid van de paramilitairen³⁶⁷

³⁶⁷ Fundaredes, 11/09/2019, [url](#)

Bibliografie

Rechtstreekse contacten

Calixto Avila, medewerker PROVEA in Europa, persoonlijk onderhoud, Brussel, 10/02/2020

Claudia Vargas Ribas, professor en sociologe aan de Simon Bolivar Universiteit Simon Bolivar, gespecialiseerd in migratie, e-mail, dd. 11/03/2020, cfvargas@usb.ve

Geschreven en audiovisuele bronnen

Andean Community, s.d., http://www.sasparm.ps/en/Uploads/file/3_%20Caracas.pdf [geraadpleegd op 25/02/2020]

Americas Society/Council of the Americas (AS/COA), *Explainer: Armed Groups in Venezuela*, 10/06/2019, <https://www.as-coa.org/articles/explainer-armed-groups-venezuela> [geraadpleegd op 24/02/2020]

Americas Society/Council of the Americas (AS/COA), *Explainer: Armed Groups in Venezuela*, 10/06/2019, <https://www.as-coa.org/articles/explainer-armed-groups-venezuela> [geraadpleegd op 24/02/2020]

Amnesty International (AI), *Venezuela: journalist reporting on covid-19 jailed*, 23/03/2020, <https://www.amnesty.org/en/documents/amr53/2019/2020/en/> [geraadpleegd op 13/05/2020]

Argusmedia, *Venezuela oil flows tumbling, tensions spiral*, 20/03/2020, <https://www.argusmedia.com/en/news/2089109-venezuela-oil-flows-tumbling-tensions-spiral> [geraadpleegd op 26/03/2020]

Asamblea Nacional, *Borges rejects NY Times article suggesting economic recovery in Venezuela: "80% of Venezuelans don't have access to dollars"*, 09/02/2020, <https://presidenciave.com/en/presidency/borges-rejects-ny-times-article-suggesting-economic-recovery-in-venezuela-80-of-venezuelans-dont-have-access-to-dollars/> [geraadpleegd op 03/03/2020]

Asamblea Nacional, *comunicado del gobierno legitimo de venezuela a la opinion publica nacional e internacional*, 03/05/2020, <https://presidenciave.com/presidencia/comunicado-del-gobierno-legitimo-de-venezuela-a-la-opinion-publica-nacional-e-internacional/> [geraadpleegd op 06/05/2020]

Asamblea Nacional, *Diputado Guanipa reiteró que crisis eléctrica en el país es impulsada por el régimen*, 5/05/2020, <https://presidenciave.com/parlamento/diputado-guanipa-reitero-que-crisis-electrica-en-el-pais-es-impulsada-por-el-regimen/> [geraadpleegd op 06/05/2020]

Asociación Civil Mujeres en Línea; Asociación Venezolana para una Educación Sexual Alternativa (AVESA); Centro de Justicia y Paz (CEPAZ); Centro Hispanoamericano de la Mujer FREYA, *women on the edge 2019: women's rights in the face of the worsening complex humanitarian emergency in Venezuela*, 05/2019, https://avesawordpress.files.wordpress.com/2019/09/woman_limite_web.pdf [geraadpleegd op 11/03/2020]

Associated Press (AP), *Socialist hardliner aims gun on Guaidó march in Venezuela*, 01/03/2020, <https://apnews.com/4fd9b04f8a331b56fcf419732049f774> [geraadpleegd op 17/03/2020]

Associated Press (AP) (Smith S.), *Office of Venezuela's Guaidó raided during his trip abroad*, 22/01/2020, <https://apnews.com/6cd45ebbcf64db33c125c36063aa1edf> [geraadpleegd op 27/01/2020]

Associated Press (AP) (Goodman J.), *AP Explains: Venezuela crisis deepens with congress takeover*, 6/01/2020, <https://apnews.com/fb843e0ac50260f61db918e71ea26856> [geraadpleegd op 20/01/2020]

Avila K., *Todo el apoyo para el #FAES en su labor diaria* "¡Qué viva el #FAES!" twitter-account @keymer_Avila, https://twitter.com/Keymer_Avila/status/1151679911175905280 [geraadpleegd op 27/02/2020]

Americas Quarterly (Corrales J.), *Responses to the Venezuelan Migration Crisis: A Scorecard*, 11/07/2019, <https://www.americasquarterly.org/content/responses-venezuelan-migration-crisis-scorecard> [geraadpleegd op 11/03/2020]

BBC News, *Venezuela crisis: Defiant Maduro appears with soldiers*, 03/05/2019, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-48137781> [geraadpleegd op 16/03/2020]

BBC News, *Venezuela crisis: How the political situation escalated*, 13/01/2020, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-36319877> [geraadpleegd op 21/01/2020]

Bernal F, 23/03/2020, twitter-account: @FreddyBernal, <https://twitter.com/FreddyBernal> [geraadpleegd op 27/04/2020]

Bernal F, 24/04/2020, twitter-account: @FreddyBernal, <https://twitter.com/FreddyBernal/status/1253498860678385665> [geraadpleegd op 27/04/2020]

Bitcoinmagazine.NL (Hubach A.), *President Venezuela geeft \$30 aan cryptomunt Petro weg met airdrop*, 16/12/2020, <https://bitcoinmagazine.nl/2019/12/venezuela-maduro-airdrop-petro/> [geraadpleegd op 02/03/2020]

Bloomberg (Vasquez A.), *More Than 64% of Venezuela's Sales Are Now in Foreign Currency*, 19/02/2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-02-19/more-than-64-of-venezuela-s-sales-are-now-in-foreign-currency> [geraadpleegd op 04/03/2020]

Bloomberg (Yapur N.), *Riots Erupt in Venezuela's Countryside Over Food, Fuel Scarcity*, 24/04/2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-04-24/riots-erupt-in-venezuela-countryside-due-to-food-fuel-scarcity-k9eei9rd> [geraadpleegd op 12/05/2020]

Bloomberg (Yapur N.), *Venezuela's Maduro Starts Year With a 67% Minimum Wage Hike*, 11/01/2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-11/venezuela-s-maduro-starts-year-with-a-67-minimum-wage-hike> [geraadpleegd op 02/03/2020]

Bloomberg, *Venezuelan café con leche index: tracking hyperinflation one cup of coffee at a time*, 26/02/2020, <https://www.bloomberg.com/features/2016-venezuela-cafe-con-leche-index/> [geraadpleegd op 21/02/2020]

Briceño-León R, Camardiel A, Perdomo G, *Los nuevos rostros de la violencia*, Editorial alfa, Caracas, 2019, pp. 217

Brookings (Bahar D & Dooley M.), *Venezuela refugee crisis to become the largest and most underfunded in modern history*, 09/12/2019, <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2019/12/09/venezuela-refugee-crisis-to-become-the-largest-and-most-underfunded-in-modern-history/> [geraadpleegd op 11/03/2020]

Caracas Chronicles (Cabrices R.& Stolk R.), *2019 Gave Us a New Kind of Country*, 30/12/2019, <https://www.caracaschronicles.com/2019/12/30/2019-gave-us-a-new-kind-of-country/> [geraadpleegd op 29/01/2020]

Caracas Chronicles (Rincón F.), *Zulia's Electrical Apartheid*, 01/03/2020, <https://www.caracaschronicles.com/2020/03/01/zulias-electrical-apartheid/> [geraadpleegd op 05/03/2020]

Caracas Chronicles (Reyes I), *Organized Crime Sucks Barrios Dry*, 21/04/2020, <https://www.caracaschronicles.com/2020/04/15/organized-crime-sucks-barrios-dry/> [geraadpleegd op 21/04/2020]

Caracas Chronicles, *Praying for Willexis*, 11/05/2020, <https://www.caracaschronicles.com/2020/05/11/praying-for-willexis/> [geraadpleegd op 12/05/2020]

Caracas Chronicles (Galaviz D.), *Mega-gangs, a closer look*, 04/11/2019, <https://www.caracaschronicles.com/2019/11/04/mega-gangs-a-closer-look/> [geraadpleegd op 24/02/2020]

Caritas Venezuela, *Monitoreo Centinela de la Desnutrición Infantil y la Seguridad Alimentaria Familiar Octubre – Diciembre 2019*, 12/2019, http://caritasvenezuela.org/wp-content/uploads/2020/02/Bolet%C3%ADn-XIII-October-Diciembre-2019_compressed.pdf [geraadpleegd op 05/03/2020]

CEIC, *Venezuela Crude Oil: Production*, 01/2020, <https://www.ceicdata.com/en/indicator/venezuela/crude-oil-production> [geraadpleegd op 02/03/2020]

Center For Migration Studies (CMS) (Acosta S.), *Venezuelan Migrants Forced to Return Home Amid the Pandemic Due to Their Vulnerability in Colombia, Ecuador and Peru*, 12/05/2020, <https://cmsny.org/venezuela-forced-migrants-covid/> [geraadpleegd op 14/05/2020]

Center for Strategic and Institutional Studies (CSIS), *Unraveling the Water Crisis in Venezuela*, 10/12/2020, <https://www.csis.org/analysis/unraveling-water-crisis-venezuela> [geraadpleegd op 05/03/2020]

Center for Strategic and International Studies (CSIS) (Rendon M., Schneider M), *Analyzing Obstacles to Venezuela's Future*, 06/11/2019, <https://www.csis.org/analysis/analyzing-obstacles-venezuelas-future> [geraadpleegd op 21/01/2020]

Coface, *Venezuela, risk assessment*, 02/2020, <https://www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/Venezuela> [geraadpleegd op 02/03/2020]

Collins J., twitter-account: @InvisiblesMuros, 16/03/2020, <https://twitter.com/InvisiblesMuros> [geraadpleegd op 16/03/2020]

Collins J., twitter-account: @InvisiblesMuros, *thread: if the goal of "closing" the Venezuelan border in Colombia was to prevent people from crossing, it has failed.* 14/03/2020, <https://twitter.com/InvisiblesMuros/status/1238935790484422657> [geraadpleegd op 16/03/2020]

Colombia reports (Alsema A.), *Colombia's great coronavirus exodus*, 29/04/2020, <https://colombiareports.com/colombias-great-coronavirus-exodus/> [geraadpleegd op 13/05/2020]

Comisión para los Derechos Humanos del Estado Zulia (CODHEZ), *Situación general de los Derechos Humanos en el Zulia Boletín de diciembre 2019*, 12/2019, http://codhez.org/dataadm/images/publicacion/informe/Boletn_Diciembre_2019.pdf [geraadpleegd op 26/02/2020]

Congressional Research Service (CRS), *Venezuela: Background and U.S. Relations*, 07/11/2019, <https://fas.org/sqp/crs/row/R44841.pdf> [geraadpleegd op 02/03/2020]

Congressional Research Service(CRS), *Venezuela: Background and U.S. Relations*, 22/08/2016, <https://www.fas.org/sqp/crs/row/R43239.pdf> [geraadpleegd op 02/09/2016]

Constitución de la república bolivariana de venezuela, s.d. https://web.oas.org/mla/en/Countries_Intro/Ven_intro_fundtxt_esp_1.pdf [geraadpleegd op 21/01/2020]

Covid19.patria.org.ve, *Estadísticas Venezuela*, s.d., <https://covid19.patria.org.ve/estadisticas-venezuela/> [geraadpleegd op 12/05/2020]

Deutsche Welle (DW) (Fox M.), *The human cost of the US sanctions on Venezuela*, 01/10/2019, <https://www.dw.com/en/the-human-cost-of-the-us-sanctions-on-venezuela/a-50647399> [geraadpleegd op 02/03/2020]

Ebus B., onderzoeker ICG en consultant , *Beyond the 'Narcostate' Narrative: Addressing Organized Crime and Corruption in Venezuela*, webinar door WOLA, 20/03/2020, <https://venezuelablog.org/video-beyond-narcostate-narrative-addressing-organized-crime-corruption-venezuela/> [geraadpleegd op 23/03/2020]

Ebus B., onderzoeker ICG en consultant, *the size and importance of venezuela's illegal economies*, uiteenzetting op conferentie Wilson Center, 14/01/2020, <https://www.wilsoncenter.org/event/size-and-importance-venezuelas-illegal-economies> [geraadpleegd op 19/02/2020]

Ecoanalitica, *#GraficoDeLaSemana: «¿Cuándo acabará el 2020?»*, 06/05/2020, <https://ecoanalitica.com/> [geraadpleegd op 11/05/2020]

EFE, *El dólar se dispara en Venezuela y deja el salario mínimo en 2,4 dólares*, 06/04/2020, <https://www.efe.com/efe/america/economia/el-dolar-se-dispara-en-venezuela-y-deja-salario-minimo-2-4-dolares/20000011-4214880> [geraadpleegd op 11/05/2020]

EFE, *Maduro: De facto dollarization is economy's escape valve*, 18/11/2020, <https://www.efe.com/efe/english/business/maduro-de-facto-dollarization-is-economy-s-escape-valve/50000265-4113118#> [geraadpleegd op 04/03/2020]

Efecto Cocuyo (Gil M.), *Hospitales a media máquina durante cortes eléctricos en Mérida, Táchira y Zulia*, 19/02/2020, <https://efectococuyo.com/salud/hospitales-a-media-maquina-durante-cortes-electricos-en-merida-tachira-y-zulia/> [geraadpleegd op 05/03/2020]

Efecto Cocuyo (Gil M.), *Todo se ha visto mermado”, dicen tachirenses y merideños sobre cortes de luz*, 20/02/2020, <https://efectococuyo.com/la-humanidad/todo-se-ha-visto-mermado-dicen-tachirenses-y-meridenos-sobre-cortes-de-luz/> [geraadpleegd op 05/03/2020]

El Estímulo, *Gómez: Colectivos actúan con aval de FANB en Táchira*, 18/02/2020, <https://elestimulo.com/gomez-colectivos-actuan-con-aval-de-fanb-en-tachira/> [geraadpleegd op 26/02/2020]

El Estímulo, *Luis Izquier: Petare evidencia que los venezolanos están indefensos ante la delincuencia (+Audio)*, 06/05/2020, <https://elestimulo.com/luis-izquier-petare-evidencia-que-los-venezolanos-estan-indefensos-ante-la-delincuencia-audio/? tcode=cG1nczQz> [geraadpleegd op 07/05/2020]

El Nacional (Gonzales R.), *110 bandas criminales tienen secuestrada a Venezuela*, 07/09/2019, <https://www.elnacional.com/venezuela/110-bandas-criminales-tienen-secuestrada-a-venezuela/> [geraadpleegd op 25/02/2020]

El Nacional, *120.000 educadores han emigrado del país por la crisis nacional*, 10/10/2019, <https://www.elnacional.com/venezuela/fvm-120-000-educadores-han-emigrado-del-pais-por-la-tesis-nacional/> [geraadpleegd op 09/03/2020]

El Nacional, *12 muertos y Wilexis se mantiene a la fuga, lo que se sabe del operativo en Petare*, 09/05/2020, <https://www.elnacional.com/venezuela/12-muertos-y-wilexis-se-mantiene-a-la-fuga-lo-que-se-sabe-del-operativo-en-petare/> [geraadpleegd op 12/05/2020]

El Nacional, *Bandas rivales se enfrentaron en Petare por quinto día consecutivo*, 04/05/2020, <https://www.elnacional.com/venezuela/video-bandas-rivales-se-enfrentaron-en-petare-por-quinto-dia-consecutivo/> [geraadpleegd op 06/05/2020]

El Nacional, *Reportan 8 muertos en operativo en Petare para dar con el Wilexis*, 08/05/2020, <https://www.elnacional.com/venezuela/reportan-8-muertos-en-operativo-en-petare-para-dar-con-el-wilexis/> [geraadpleegd op 12/05/2020]

El Pitazo, *Datincorp: 23% de la población venezolana tiene acceso a dólares*, 29/12/2019, <https://elpitazo.net/economia/datincorp-23-de-la-poblacion-venezolana-tiene-acceso-a-dolares/> [geraadpleegd op 03/03/2020]

El Pitazo, *Detienen a bioanalista en Trujillo por publicar órdenes para pruebas de coronavirus*, 05/04/2020, <https://elpitazo.net/los-andes/detienen-a-bioanalista-acusada-de-traicion-a-la-patria-en-trujillo/> [geraadpleegd op 13/05/2020]

El Tiempo, *Cambian al jefe de la policía política en Venezuela*, 30/10/2018, <https://www.eltiempo.com/mundo/venezuela/cambian-jefe-de-la-policia-politica-sebin-en-venezuela-287824> [geraadpleegd op 24/02/2020]

ElPais (Singer F.), *Venezuela: educar a distancia con la peor conexión a Internet de la región*, 08/05/2020, <https://elpais.com/internacional/2020-05-07/venezuela-educar-a-distancia-con-la-peor-conexion-a-internet-de-la-region.html> [geraadpleegd op 13/05/2020]

France24 (Mougin S.), *World AIDS Day: Venezuela drugs shortage causes increase in HIV-related deaths*, 01/12/2019, <https://www.france24.com/en/20191201-world-aids-day-venezuela-drugs-shortage-causes-increase-in-hiv-related-deaths> [geraadpleegd op 05/03/2020]

Fundaredes, *Colectivos armados trasladaron su violencia a poblaciones venezolanas en frontera con Colombia*, 09/05/2019, <https://www.fundaredes.org/2019/05/09/boletin011-colectivos-armados-trasladaron-su-violencia-a-poblaciones-venezolanas-en-frontera-con-colombia/> [geraadpleegd op 26/02/2020]

Fundaredes, *Grupos armados irregulares imponen la dinámica del crimen en las trochas fronterizas*, 28/11/2019, <https://www.fundaredes.org/2019/11/28/grupos-armados-irregulares-imponen-la-dinamica-del-crimen-en-las-trochas-fronterizas/> [geraadpleegd op 26/02/2020]

Fundaredes, *Presencia de grupos irregulares en Venezuela 2019*, 11/09/2019, <https://www.fundaredes.org/2019/09/11/presencia-de-grupos-irregulares-en-venezuela-2019/> [geraadpleegd op 27/02/2020]

Fundares, *Grupos armados irregulares explotan a niños y adolescentes venezolanos en la frontera*, 16/12/2019, <https://www.fundaredes.org/2019/12/16/grupos-armados-irregulares-explotan-a-ninos-y-adolescentes-venezolanos-en-la-frontera/> [geraadpleegd op 19/02/2020]

Fundaredes, *Curva de la violencia en estados fronterizos de Venezuela 2019*, 02/2020, <https://www.fundaredes.org/curva-de-la-violencia-2019/> [geraadpleegd op 20/02/2020]

Fundaredes, *Se agudizan enfrentamientos de grupos armados irregulares en Zulia y Táchira por control de territorio*, 30/04/2020, <https://www.fundaredes.org/2020/04/30/fundaredes-se-agudizan-enfrentamientos-de-grupos-armados-irregulares-en-zulia-y-tachira-por-control-de-territorio/> [geraadpleegd op 30/04/2020]

Global Health security Index, *2019 GHS Index Country Profile for Venezuela*, s.d., <https://www.ghsindex.org/country/venezuela/> [geraadpleegd op 11/05/2020]

Hearts on Venezuela (Salmeron V.), *After six years of decline: How much has the Venezuelan economy shrunk?* 18/02/2020, http://www.heartsonvenezuela.com/after-six-years-of-decline-how-much-has-the-venezuelan-economy-shrunk/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=after-six-years-of-decline-how-much-has-the-venezuelan-economy-shrunk [geraadpleegd op 02/03/2020]

Hearts on Venezuela (Bolívar L.), *This is not an "I'll be back": Perspectives of the Venezuelan human mobility for 2020*, 04/03/2020, http://www.heartsonvenezuela.com/this-is-not-an-ill-be-back-perspectives-of-the-venezuelan-human-mobility-for-2020/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=this-is-not-an-ill-be-back-perspectives-of-the-venezuelan-human-mobility-for-2020 [geraadpleegd op 11/03/2020]

Holland&Knight, *Venezuela economic outlook*, 04/2020, <https://www.hklaw.com/-/media/files/insights/publications/2020/04/venezuelaeconomicoutlooken.pdf?la=en> [geraadpleegd op 11/05/2020]

Human Rights Watch, *Venezuela: Critics Under Threat*, 06/08/2015, <https://www.hrw.org/news/2015/08/06/venezuela-critics-under-threat> [geraadpleegd 07/08/2015]

Human Rights Watch, *Venezuela's Health Care Crisis*, 29/04/2015, <https://www.hrw.org/news/2015/04/29/venezuelas-health-care-crisis> [geraadpleegd 30/07/2015]

Human Rights Watch, *Venezuela's Humanitarian Emergency*, 04/04/2019, <https://www.hrw.org/report/2019/04/04/venezuelas-humanitarian-emergency/large-scale-un-response-needed-address-health> [geraadpleegd op 05/03/2020]

Human Rights Watch, *Venezuela: Extrajudicial Killings in Poor Areas*, 18/09/2019, <https://www.hrw.org/news/2019/09/18/venezuela-extrajudicial-killings-poor-areas> [geraadpleegd op 27/02/2020]

Human Rights Watch (HRW), *"The Guerrillas Are the Police" Social Control and Abuses by Armed Groups in Colombia's Arauca Province and Venezuela's Apure State*, 01/2020, <https://www.hrw.org/report/2020/01/22/querrillas-are-police/social-control-and-abuses-armed-groups-colombias-arauca> [geraadpleegd op 26/02/2020]

Human Rights Watch, *Venezuela: Violent Abuses in Illegal Gold Mines*, 04/02/2020, <https://www.hrw.org/news/2020/02/04/venezuela-violent-abuses-illegal-gold-mines> [geraadpleegd op 19/02/2020]

Infobae (Barráez S.), *Elorza, el pueblo venezolano controlado por las FARC: "El comandante Lucas es el amo del lugar"*, 13/10/2019, <https://www.infobae.com/america/venezuela/2019/10/13/elorza-el-pueblo-venezolano-controlado-por-las-farc-el-comandante-lucas-es-el-amo-del-lugar/> [geraadpleegd op 26/02/2020]

Insight Crime, *The Devolution of State Power: The 'Colectivos'*, 18/05/2018, <https://www.insightcrime.org/investigations/devolution-state-power-colectivos/> [geraadpleegd op 24/02/2020]

InSight Crime, *Pirates Control Ocean Between Venezuela, Trinidad and Tobago*, 21/01/2019, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/pirates-venezuela-trinidad-and-tobago/> [geraadpleegd op 04/03/2020]

InSight Crime, *The Armed Groups Propping Up Venezuela's Government*, 01/03/2019, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/armed-groups-propping-venezuelas-government/> [geraadpleegd op 24/02/2020]

InSight Crime (McDermott J.), *Op-Ed: The ELN as a Colombo-Venezuelan Rebel Army*, 22/03/2019, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/op-ed-the-eln-as-a-colombo-venezuelan-rebel-army/> [geraadpleegd op 27/02/2020]

InSight Crime, *Pro-Government Guerrillas Mix Political, Criminal Interests in Venezuela*, 17/06/2019, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/guerrillas-mix-political-criminal-interests-venezuela/> [geraadpleegd op 21/02/2020]

InSight Crime, *FBL/FPLN*, 15/07/2019, <https://www.insightcrime.org/venezuela-organized-crime-news/fbl/> [geraadpleegd op 21/02/2020]

InSight Crime (Asmann P., O'Reilly E.), *InSight Crime's 2019 Homicide Round-Up*, 28/01/2020, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/insight-crime-2019-homicide-round-up/> [geraadpleegd op 30/01/2020]

InSight Crime, *Ex-FARC Mafia: Colombia's Criminal Army Settling Down in Venezuela*, 27/02/2020, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/ex-farc-mafia-colombias-criminal-army-finding-home-venezuela/> [geraadpleegd op 27/02/2020]

InSight Crime, *GameChangers 2019: As Venezuela Sinks, Maduro's Criminal Ties Keep Him Afloat*, 18/01/2020, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/gamechangers-venezuela-maduro-criminal-ties/> [geraadpleegd op 23/01/2020]

InSight Crime, *Southern Venezuela: A 'Gold Mine' for Organized Crime*, 08/03/2020, <https://www.insightcrime.org/news/brief/southern-venezuela-south-america-organized-crime-gold-mine/> [geraadpleegd op 21/01/2020]

InSight Crime, *Venezuela Prison Implodes Under Additional Strain From Coronavirus*, 12/05/2020, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/venezuela-prison-implodes-coronavirus/> [geraadpleegd op 13/05/2020]

International Crisis Group, *The end of Hegemony: What is next for Venezuela?*, Crisis Group Latin America Briefing N°34, 21/12/2015, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/end-hegemony-what-next-venezuela> [geraadpleegd op 25/08/2016]

International Crisis Group, *Venezuela: Dangerous Inertia*, 23/09/2014, <http://www.crisisgroup.org/en/regions/latin-america-caribbean/andes/venezuela/b031-venezuela-dangerous-inertia.aspx> [geraadpleegd 27/07/2015]

International Crisis Group, *Venezuela: unnatural disaster*, 30/07/2015, <http://www.crisisgroup.org/en/regions/latin-america-caribbean/andes/venezuela/b033-venezuela-unnatural-disaster.aspx> [geraadpleegd 03/08/2015]

International Crisis Group (ICG), *Gold and Grief in Venezuela's Violent South*, report N°73, 28/02/2019, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/073-gold-and-grief-venezuelas-violent-south> [geraadpleegd op 19/02/2020]

International Crisis Group (ICG), *Seizure of Parliament Plunges Venezuela into Deeper Turmoil*, 07/01/2020, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/seizure-parliament-plunges-venezuela-deeper-turmoil> [geraadpleegd op 20/01/2020]

International Crisis Group (ICG) (Ebus B.), *Under a Merciless Sun: Venezuelans Stranded Across the Colombian Border*, 25/02/2020, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/colombiavenezuela/under-merciless-sun-venezuelans-stranded-across-colombian-border> [geraadpleegd op 26/02/2020]

International Crisis Group (ICG), *A Glut of Arms: Curbing the Threat to Venezuela from Violent Groups*, report N°78, 20/02/2020, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/78-glut-arms-curbing-threat-venezuela-violent-groups> [geraadpleegd op 21/02/2020]

International Crisis Group (ICG), *Imagining a Resolution of Venezuela's Crisis*, 11/03/2020, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/79-imagining-resolution-venezuelas-crisis> [geraadpleegd op 20/04/2020]

International Crisis Group (ICG), *A Misguided Bid to Topple Maduro as the Virus Looms*, 27/03/2020, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/misguided-bid-topple-maduro-virus-looms> [geraadpleegd op 20/04/2020]

International Crisis Group (ICG), *Broken Ties, Frozen Borders: Colombia and Venezuela Face COVID-19*, 16/04/2020, <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/b042-broken-ties-frozen-borders.pdf> [geraadpleegd op 20/04/2020]

IQLatino, *Venezuela: almost one year living with the specter of the march 2019 big blackout*, 02/03/2020, <https://iqlatino.org/2020/venezuela-almost-one-year-living-with-the-specter-of-the-march-2019-big-blackout/> [geraadpleegd op 11/03/2020]

La Silla Vacía (Uzcátegui R.), *Venezuela: El juego de cartas bajo la mesa*, 11/05/2020, <https://lasillavacia.com/silla-llena/red-de-venezuela/venezuela-juego-de-cartas-bajo-la-mesa-76254> [geraadpleegd op 14/05/2020]

McDermott J., *Beyond the 'Narcostate' Narrative: Addressing Organized Crime and Corruption in Venezuela*, webinar door WOLA, 20/03/2020, <https://venezuelablog.org/video-beyond-narcostate-narrative-addressing-organized-crime-corruption-venezuela/> [geraadpleegd op 23/03/2020]

Miconvive, *Caracas hotspots*, 02/2020, <https://miconvive.maps.arcgis.com/apps/Cascade/index.html?appid=0fb6dbeca2154542ba99113aa90a78c3> [geraadpleegd op 25/02/2020]

MO, *Politieke confrontatie verhardt in Venezuela*, 08/01/2020, <https://www.mo.be/analyse/politieke-confrontatie-verhardt-venezuela> [geraadpleegd op 21/01/2020]

Monitor de víctimas (Marra Y.), *Hasta noviembre las FAES cometieron 70% de las ejecuciones extrajudiciales en Caracas*, 03/12/2019, <https://monitordevictimas.com/ejecucion-2/hasta-noviembre-las-faes-cometieron-70-de-las-ejecuciones-extrajudiciales-en-caracas/> [geraadpleegd 20/01/2020]

Monitor de Víctimas, *Homicidios Marzo 2020*, 05/2020, <https://monitordevictimas.com/> [geraadpleegd op 07/05/2020]

Monitor de Víctimas, *perfil de la víctima*, 04/2019 -02/2020, <https://monitordevictimas.com/estadisticas/> [geraadpleegd op 25/02/2020]

NOS Nieuws, *VS klaagt president Venezuela aan voor 'drugsterrorisme'*, 26/03/2020, <https://nos.nl/artikel/2328446-vs-klaagt-president-venezuela-aan-voor-drugsterrorisme.html> [geraadpleegd op 30/03/2020]

Noticias Financieras English, *THE US again called for the regime of Nicolás Maduro to release the uncle of Juan Guaidó*, 11/03/2020, via factiva, <https://professional.dowjones.com/factiva/> [geraadpleegd op 17/03/2020]

Observatorio Venezolano de Conflictividad Social (OVCS), *Conflictividad social en Venezuela en 2019*, 24/01/2020, <https://www.observatoriodeconflictos.org.ve/tendencias-de-la-conflictividad/conflictividad-social-en-venezuela-en-2019> [geraadpleegd op 09/03/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Distrito Capital fue la cuarta entidad más violenta del país en 2019*, 27/01/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/distrito-capital-fue-la-cuarta-entidad-mas-violenta-del-pais-en-2019/> [geraadpleegd op 25/02/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Extorsión y narcotráfico: las caras de violencia en el Zulia en 2019*, 29/01/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/extorsion-y-narcotrafico-las-caras-de-violencia-en-el-zulia-en-2019/> [geraadpleegd op 26/02/2020]

Observatorio Venezolano de Conflictividad Social (OVCS), *Venezuela Abril 2020*, 07/05/2020, <http://www.observatoriodeconflictos.org.ve/oc/wp-content/uploads/2020/05/INFORMEOVCS-ABR2020.pdf> [geraadpleegd op 07/05/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Informe Anual de Violencia*, 30/12/2018, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/ovv-lacso-informe-anual-de-violencia-2018/> [geraadpleegd op 25/02/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Informe Anual de Violencia 2019*, 27/01/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/informe-anual-de-violencia-2019/> [geraadpleegd op 30/01/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *La mortalidad violenta acorta la esperanza de vida de los jóvenes en Venezuela*, 18/02/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/2019-la-mortalidad-violenta-acorta-la-esperanza-de-vida-de-los-jovenes-en-venezuela/> [geraadpleegd op 25/02/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *La violencia delincriminal y policial puntean en Sucre*, 03/02/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/la-violencia-delincriminal-y-policial-puntean-en-sucre/> [geraadpleegd op 2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Municipios más violentos de Aragua durante 2019 pertenecen a los ejes este y sur del estado*, 28/01/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/municipios-mas-violentos-de-aragua-durante-2019-pertenecen-a-los-ejes-este-y-sur-del-estado/> [geraadpleegd op 25/02/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV) & Cecodap, *Venezuela 2019 – Informe Muertes violentas de niñas, niños y adolescentes*, 05/05/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/venezuela-2019-informe-muertes-violentas-de-ninas-ninos-y-adolescentes/> [geraadpleegd op 06/06/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Delincuencia aprovecha crisis de servicios y cuarentena por el Covid-19 en la Región Capital*, 28/04/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/delincuencia-aprovecha-crisis-de-servicios-y-cuarentena-por-el-covid-19-en-la-region-capital/> [geraadpleegd op 06/05/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Maracaibo es siete veces menos violento que Santa Rita*, 03/04/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/maracaibo-es-siete-veces-menos-violento-que-santa-rita/> [geraadpleegd op 07/05/2020]

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *Human rights in the Bolivarian Republic of Venezuela. Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the situation of Human rights in the Bolivarian Republic of Venezuela*, 05/07/2019, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24788&LangID=E> [geraadpleegd op 23/01/2020]

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *Venezuela must offer concrete steps to end humanitarian crisis, say UN experts*, 06/05/2020, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25867&LangID=E> [geraadpleegd op 07/05/2020]

Open Democracy (Figueroa A.), *Forced internal migration grows in Venezuela*, 12/11/2019, <https://www.opendemocracy.net/en/democraciaabierta/la-forzosa-migración-interna-crece-en-venezuela-en/> [geraadpleegd op 13/03/2020]

Pan American Health Organization (PAHO), *Epidemiological Update Malaria in the Americas*, 19/02/2020, https://www.paho.org/hq/index.php?option=com_docman&view=download&category_slug=malaria-2205&alias=51010-18-november-2019-malaria-epidemiological-update-1&Itemid=270&lang=en [geraadpleegd op 19/02/2020]

Panampost (Martin S.), *Venezuela Is Empty: Schools Are Without Students And Teachers*, 23/07/2019, <https://panampost.com/sabrina-martin/2019/07/23/venezuela-students-teachers/?cn-reloaded=1> [geraadpleegd op 09/03/2020]

Paniz-Mondolfi A. & Sordillo E. & Márquez-Colmenarez & Delgado-Noguera L. & Rodriguez-Morales, *The arrival of SARS-CoV-2 in Venezuela*, in : *The Lancet*, 04/05/2020, [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)31053-9/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)31053-9/fulltext) [geraadpleegd op 12/05/2020]

Panorama (Molina H.), *En la frontera con venezuela existen 5 grupos paramilitares: bernal*, 13/08/2019 via : *Entornointeligente*, <https://www.entornointeligente.com/en-la-frontera-con-venezuela-existen-5-grupos-paramilitares-bernal/> [geraadpleegd op 24/02/2020]

Polga-Hecimovich J., *Organized Crime and the State in Venezuela under Chavismo*, 25/05/2019, in: *The Criminalization of States: The Relationship between States and Organized Crime*, pp.189-207. https://www.researchgate.net/publication/331313327_Organized_Crime_and_the_State_in_Venezuela_under_Chavismo [geraadpleegd op 24/02/2020]

PROVEA, *Informe Anual | Derecho a la Educación: Maduro miente para ocultar su fracaso*, 04/03/2020, <https://www.derechos.org.ve/actualidad/informe-anual-derecho-a-la-educacion-maduro-miente-para-ocultar-su-fracaso> [geraadpleegd op 09/03/2020]

PROVEA, *Provea: With new assault against National Assembly, Maduro completes the coup he commenced in January 2019*, 06/01/2020, <https://www.derechos.org.ve/actualidad/provea-with-new-assault-against-national-assembly-maduro-completes-the-coup-he-commenced-in-january-2019> [geraadpleegd op 20/01/2020]

Quartz (Haldevang M.), *Venezuela just hiked its minimum wage 67% but a month of work still can't buy 1 kg of beef*, 11/01/2020, <https://qz.com/1783680/maduro-hikes-venezuelas-monthly-minimum-wage-by-67-percent-less-than-1-kg-of-beef/> [geraadpleegd op 05/03/2020]

Regional Inter-Agency Coordination Platform, *Colombia*, 31/12/2019, <https://data2.unhcr.org/en/situations/platform/location/7511> [geraadpleegd op 11/03/2020]

Regional Inter-Agency Coordination Platform, *Refugee and migrants respons plan*, 01/2020, <https://r4v.info/es/documents/download/72254> [geraadpleegd op 28/01/2020]

Regional Inter-Agency Coordination Platform, *refugees and migrants response plan January-december 2020, s.d.*, <https://r4v.info/en/documents/download/72254> [geraadpleegd op 11/03/2020]

Reuters (Ellsworth B.), *Venezuela's Maduro hikes minimum wage 300 percent*, 14/01/2019, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-wage/venezuelas-maduro-hikes-minimum-wage-300-percent-idUSKCN1P82E2> [geraadpleegd op 02/03/2020]

Reuters (Valderrama S. & Kinosian S.), *Costco in Caracas: how Florida goods flood Venezuelan stores*, 16/12/2019, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-shops/costco-in-caracas-how-florida-goods-flood-venezuelan-stores-idUSKBN1YK16X> [geraadpleegd op 03/03/2020]

Reuters (Berwick A & Kinosian S.), *A reuters special report, Elite police force spreads terror in the barrios of Venezuela*, 13/11/2019, <https://www.reuters.com/investigates/special-report/venezuela-violence-police/> [geraadpleegd op 24/02/2020]

Reuters (Armas M.), *Venezuela to let companies raise capital in dollars as Maduro liberalizes economy*, 28/02/2020, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-economy/venezuela-to-let-companies-raise-capital-in-dollars-as-maduro-liberalizes-economy-idUSKCN20L3D3> [geraadpleegd op 04/03/2020]

Reuters (Armas M.), *Venezuela's Guaido pushes past troops to enter congress after socialist takeover*, 07/01/2020, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics/venezuelas-guaido-pushes-past-troops-to-enter-congress-after-socialist-takeover-idUSKBN1Z6174> [geraadpleegd op 20/01/2020]

Reuters, *Venezuela's Guaido will seek to return to Caracas after European tour*, 22/01/2020, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-guaido/venezuelas-guaido-will-seek-to-return-to-caracas-after-european-tour-idUSKBN1ZL2G4> [geraadpleegd op 23/01/2020]

Reuters (Berwick A & Kinoshian S.), *Convicted criminals are among the special police force terrorizing Venezuela*, 19/02/2020, <https://www.reuters.com/investigates/special-report/venezuela-violence-police-faes/> [geraadpleegd op 27/02/2020]

Reuters (Berwick A.), *In run-down Caracas institute, Venezuela's coronavirus testing falters*, 17/04/2020, <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-venezuela-tests-in/in-run-down-caracas-institute-venezuelas-coronavirus-testing-falters-idUSKBN21Z1BR> [geraadpleegd op 21/04/2020]

Reuters (Pons C & Armas M.), *Exclusive: Venezuelan banks begin storing dollars amid Maduro's liberalization – sources*, 04/02/2020, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-banks-exclusive/exclusive-venezuelan-banks-begin-storing-dollars-amid-maduros-liberalization-sources-idUSKBN1ZY1IX> [geraadpleegd op 04/03/2020]

Reuters (Pons C.), *Venezuela's timid gains in taming inflation fade as food prices soar*, 11/05/2020, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-economy/venezuelas-timid-gains-in-taming-inflation-fade-as-food-prices-soar-idUSKBN22N26A> [geraadpleegd op 12/05/2020]

Reuters, *Venezuela imposes price controls again to limit accelerating inflation*, 25/04/2020, <https://www.reuters.com/article/venezuela-economy/update-1-venezuela-imposes-price-controls-again-to-limit-accelerating-inflation-idUSL2N2CC2JG> [geraadpleegd op 11/05/2020]

Reuters, *Venezuelan oil exports rise in April, even after Rosneft exit: data*, 04/05/2020, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-oil-exports/venezuelan-oil-exports-rise-in-april-even-after-rosneft-exit-data-idUSKBN22G29J> [geraadpleegd op 11/05/2020]

Runrun.es (Meléndez L.), *Monitor de Víctimas 2019 | Estos son los nombres de las 896 víctimas de homicidio en Caracas*, 17/02/2020, <https://runrun.es/monitor-de-victimas/398571/monitor-de-victimas-2019-estos-son-los-nombres-de-las-896-victimas-de-homicidio-en-caracas/> [geraadpleegd op 25/02/2020]

TalCual (Meneces C.), *Nuevo salario mínimo no alcanza para comprar ni un kilo de carne de res*, 10/01/2020, <https://talcualdigital.com/nuevo-salario-minimo-no-alcanza-para-comprar-ni-un-kilo-de-carne-de-res/> [geraadpleegd op 05/03/2020]

TalCual (Coscojuela X.), *Las FAES mataron a 1.231 personas en 2019 y sufrieron dos bajas*, 26/01/2020, <https://talcualdigital.com/las-faes-mataron-a-1-231-personas-en-2019-y-sufrieron-dos-bajas/> [geraadpleegd op 30/01/2020]

TalCual (Figueroa A.), *Micro burbuja ligada a la dolarización queda suspendida hasta nuevo aviso*, 17/03/2020, <https://talcualdigital.com/micro-burbuja-ligada-a-la-dolarizacion-queda-suspendida-hasta-nuevo-aviso/> [geraadpleegd op 17/03/2020]

TalCual (Coscojuela X), *Las FAES iniciaron 2020 matando casi cuatro veces más que en diciembre*, 01/03/2020, <https://talcualdigital.com/las-faes-iniciaron-2020-matando-casi-cuatro-veces-mas-que-en-diciembre/> [geraadpleegd op 04/03/2020]

TalCual, *Guaidó asegura que en el país hay más de 200 casos de covid-19*, 22/03/2020, <https://talcualdigital.com/quaido-asegura-que-en-el-pais-hay-mas-de-200-casos-de-covid-19/> [geraadpleegd op 23/03/2020]

TalCual, *Maduro anuncia 77 casos de covid-19 y le pide cacao a EEUU para que levanten sanciones*, 22/03/2020, <https://talcualdigital.com/maduro-cifra-de-infectados-por-covid-19-a-77-y-eeuu-quiere-desestabilizar-el-pais/> [geraadpleegd op 23/03/2020]

TalCual, *Observatorio Venezolano de Conflictividad Social registró 779 protestas durante febrero*, 11/03/2020, <https://talcualdigital.com/observatorio-venezolano-de-conflictividad-social-registro-779-protestas-durante-febrero/> [geraadpleegd op 12/03/2020]

TalCual (Meneces C.), *Nuevo salario mínimo no compra ni el queso para rellenar la arepa*, 28/04/2020, <https://talcualdigital.com/nuevo-salario-minimo-no-compra-ni-el-queso-para-rellenar-la-arepa/> [geraadpleegd op 29/04/2020]

TalCual (meneses C.), *Estos son los precios oficiales de los 27 productos regulados por el gobierno*, 30/04/2020, <https://talcualdigital.com/estos-son-los-precios-oficiales-de-los-27-productos-regulados-por-el-gobierno/> [geraadpleegd op 11/05/2020]

TalCual (Meneses C.), *Precios regulados se ajustarán diariamente según dólar BCV*, 08/05/2020, <https://talcualdigital.com/precios-regulados-se-ajustaran-diariamente-segun-dolar-bcv/> [geraadpleegd op 11/05/2020]

TalCual (Meneses C.), *Productos regulados empiezan a desaparecer de comercios*, 05/05/2020, <https://talcualdigital.com/productos-regulados-empiezan-a-desaparecer-de-comercios/> [geraadpleegd op 11/05/2020]

TalCual (Nederr S.), *Plan Gedeón no resiste un análisis operacional ni military*, 06/05/2020, <https://talcualdigital.com/plan-gedeon-no-resiste-un-analisis-operacional-ni-militar/> [geraadpleegd op 06/05/2020]

TalCual (Rodriguez V.), *La dura vuelta de los migrantes venezolanos regados por el Sur*, 12/05/2020, <https://talcualdigital.com/la-dura-vuelta-de-los-migrantes-venezolanos-regados-por-el-sur/> [geraadpleegd op 14/05/2020]

TalCual, *Cecodap exige protección para menores ante enfrentamientos armados en Petare*, 04/05/2020, <https://talcualdigital.com/cecodap-exige-proteccion-para-menores-ante-enfrentamientos-armados-en-petare/> [geraadpleegd op 06/05/2020]

TalCual, *Grupos armados en el 23 de enero «exhortan» a respetar la cuarentena*, 27/04/2020, <https://talcualdigital.com/grupos-armados-en-el-23-de-enero-exhortan-a-respetar-la-cuarentena/> [geraadpleegd op 27/04/2020]

TalCual, *Habitantes de zona fronteriza del Táchira huyen a Colombia por amenazas de paramilitares*, 22/04/2020, <https://talcualdigital.com/habitantes-de-zona-fronteriza-del-tachira-huyen-a-colombia-por-amenazas-de-paramilitares/> [geraadpleegd op 27/04/2020]

TalCual, *Maduro anuncia 17 nuevos casos de covid-19 y pide reforzar la frontera*, 13/05/2020, <https://talcualdigital.com/maduro-anuncia-17-nuevos-casos-de-covid-19-y-pide-reforzar-la-frontera/> [geraadpleegd op 14/05/2020]

TalCual, *Maduro prorroga estado de alarma y anuncia un nuevo caso de covid-19*, 12/05/2020, <https://talcualdigital.com/maduro-prorroga-estado-de-alarma-y-anuncia-un-nuevo-caso-de-covid-19/> [geraadpleegd op 14/05/2020]

The Atlantic (Applebaum A.), *Venezuela Is the Eerie Endgame of Modern Politics*, 27/03/2020, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/02/venezuelas-suffering-shows-where-illiberalism-leads/606988/> [geraadpleegd op 04/03/2020]

The Economist, *How to predict when a despot will fall*, 17/04/2019, <https://www.economist.com/international/2019/04/17/how-to-predict-when-a-despot-will-fall> [geraadpleegd op 11/03/2020]

The Economist, *Juan Guaidó makes a dramatic attempt to oust Venezuela's regime*, 30/04/2019, <https://www.economist.com/the-americas/2019/04/30/juan-quaido-makes-a-dramatic-attempt-to-oust-venezuelas-regime> [geraadpleegd op 16/03/2020]

The Economist, *More dollars and fewer protests in Venezuela*, 18/12/2019, <https://www.economist.com/the-americas/2019/12/18/more-dollars-and-fewer-protests-in-venezuela> [geraadpleegd op 03/03/2020]

The Economist, *A failed uprising against Nicolás Maduro*, 02/05/2019, <https://www.economist.com/the-americas/2019/05/02/a-failed-uprising-against-nicolas-maduro> [geraadpleegd op 16/03/2020]

The Economist, *Nicolás Maduro tries to rescue Venezuela's economy*, 23/08/2019, <https://www.economist.com/the-americas/2018/08/23/nicolas-maduro-tries-to-rescue-venezuelas-economy> [geraadpleegd op 02/03/2020]

The Economist, *Colombia cools on Venezuelan refugees*, 30/04/2020, <https://www.economist.com/the-americas/2020/04/30/colombia-cools-on-venezuelan-refugees> [geraadpleegd op 13/05/2020]

The Guardian (Phillips T.), *Venezuela crisis: Maduro claims victory over 'deranged' coup attempt*, 01/05/2019, <https://www.theguardian.com/world/2019/may/01/venezuela-crisis-maduro-claims-victory-over-deranged-us-backed-coup-attempt> [geraadpleegd op 16/03/2020]

The Guardian (Phillips T.), *Venezuela detains 40 suspects after failed Maduro 'kidnap attempt'*, 12/05/2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/may/12/venezuela-arrests-botched-maduro-kidnap-attempt> [geraadpleegd op 14/05/2020]

The International Rescue Committee (IRC), *IRC warns Venezuela's fuel shortages and quarantine measures risk dire hunger and insecurity across the country*, 20/04/2020, <https://www.rescue.org/press-release/irc-warns-venezuelas-fuel-shortages-and-quarantine-measures-risk-dire-hunger-and> [geraadpleegd op 21/04/2020]

The New Humanitarian (Ebus B.), *Thousands of Venezuelan migrants return home as Colombia lockdown brings tough choices*, 22/04/2020, <https://www.thenewhumanitarian.org/feature/2020/04/22/Venezuela-Colombia-migrants-coronavirus> [geraadpleegd op 14/05/2020]

The New Humanitarian (Martinez M.), *Inside the Colombian 'war hospital' treating Venezuela's pregnancy crisis*, 27/11/2019, <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2019/11/27/Venezuela-Colombia-pregnant-women-birth-reproductive-rights-migration-Cucuta-maternal-care-migrants-refugees> [geraadpleegd op 14/05/2020]

The New York Times (NYT) (Kurmanaev A.& Herrera I.), *Students Fainting From Hunger in Venezuela's Failing School system*, 30/11/2019, <https://www.nytimes.com/2019/11/30/world/americas/venezuela-students-hunger.html> [geraadpleegd op 09/03/2020]

The New York Times (NYT) (Kurmanaev A.), *Venezuela's Collapse Is the Worst Outside of War in Decades, Economists Say*, 17/05/2019, <https://www.nytimes.com/2019/05/17/world/americas/venezuela-economy.html> [geraadpleegd op 02/03/2020]

The New York Times (Turkewitz J.), *Venezuela's Maduro Claims Control of National Assembly, Tightening Grip on Power*, 05/01/2020, <https://www.nytimes.com/2020/01/05/world/americas/venezuela-noticias-maduro-guaido.html?searchResultPosition=22> [geraadpleegd op 16/03/2020]

The New York Times (NYT) (Kurmanaev A.), *Venezuelan Opposition, Trying to Rekindle Protests, Is Pushed Back by Tear Gas*, 10/03/2020, <https://www.nytimes.com/2020/03/10/world/americas/venezuela-protests-maduro-guaido.html?searchResultPosition=1> [geraadpleegd op 17/03/2020]

The New York Times (NYT) (Jakes L.), *U.S. Imposes Sanctions on Russian Oil Company Supporting Venezuela's Leader*, 21/02/2020, <https://www.nytimes.com/2020/02/18/world/americas/venezuela-russia-sanctions-trump.html> [geraadpleegd op 02/03/2020]

The New York Times (NYT) (Kurmanaev A.& I Herrera I.), *Venezuela's Capital Is Booming. Is This the End of the Revolution?*, 01/02/2020, <https://www.nytimes.com/2020/02/01/world/americas/Venezuela-economy-dollars.html?searchResultPosition=6> [geraadpleegd op 03/03/2020]

The New York Times, *Venezuela Claims 2 Americans Were Captured in Failed Invasion*, 05/05/2020, <https://www.nytimes.com/2020/05/05/world/americas/venezuela-invasion-americans-captured.html> [geraadpleegd op 06/05/2020]

The New York Times, *Venezuelan Leader Maduro Is Charged in the U.S. With Drug Trafficking*, 26/03/2020, <https://www.nytimes.com/2020/03/26/nyregion/venezuela-president-drug-trafficking-nicolas-maduro.html?searchResultPosition=1> [geraadpleegd op 20/04/2020]

The New York Times, *Venezuelan Officials Claim to Have Stopped an Armed Incursion*, 03/05/2020, <https://www.nytimes.com/2020/05/03/world/americas/venezuela-coup.html> [geraadpleegd op 06/05/2020]

The United States Department of Justice, *virtual press conference*, 26/03/2020, <https://www.justice.gov/live> [geraadpleegd op 30/03/2020]

The Washington Post (Krygier R.), *Venezuela's universities feel the sting of economic and political crisis*, 17/11/2017, https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/venezuelas-universities-feel-the-sting-of-economic-and-political-crisis/2017/11/15/665068aa-c59b-11e7-9922-4151f5ca6168_story.html [geraadpleegd op 09/03/2020]

The Washington Post (Armario C.), *Guaidó kicks off tour highlighting Venezuela 'terror' links*, 20/01/2020, https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/guaido-meets-with-allies-pointing-to-venezuela-terror-links/2020/01/20/c2febada-3ba9-11ea-afe2-090eb37b60b1_story.html [geraadpleegd op 21/01/2020]

The Washington Post (Fabiola A.), *In the U.S. embargo on Venezuelan oil, Russia is a clear winner*, 07/02/2020, https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/in-the-us-embargo-on-venezuelan-oil-russia-is-a-clear-winner/2020/02/06/c45ca39e-476e-11ea-91ab-ce439aa5c7c1_story.html [geraadpleegd op 02/03/2020]

The Washington Post (Torro F.), *Juan Guaidó may have united Congress briefly, but he is faltering in Venezuela*, 05/02/2020, via factiva, <https://professional.dowjones.com/factiva/> [geraadpleegd op 17/03/2020]

The Washington Post (Zuñiga M.& Faiola A.), *Venezuelan opposition leader Guaidó returns to Caracas, prepares for confrontation, challenges as he returns to Caracas*, 12/02/2020, via factiva, <https://professional.dowjones.com/factiva/> [geraadpleegd op 17/03/2020]

The Washington Post, *From a Miami condo to the Venezuelan coast, how a plan to 'capture' Maduro went rogue*, 07/05/2020, <https://www.washingtonpost.com/> via factiva, [geraadpleegd op 07/05/2020]

The Wilson Center, *Understanding the Venezuelan Refugee Crisis*, 13/09/2019, <https://www.wilsoncenter.org/article/understanding-the-venezuelan-refugee-crisis> [geraadpleegd op 05/03/2020]

The Wilson Center (Oner I.), *Turkey and Venezuela: An Alliance of Convenience*, 31/03/2020, <https://www.wilsoncenter.org/publication/turkey-and-venezuela-alliance-convenience> [geraadpleegd op 31/03/2020]

Trading economics, *Venezuela Inflation Rate 1973-2019 Data*, 03/2020, <https://tradingeconomics.com/venezuela/inflation-cpi> [geraadpleegd op 02/03/2020]

Transparency International, *The Corruption Perceptions Index 2019*, 23/01/2020, <https://www.transparency.org/cpi2019?/news/feature/cpi-2019> [geraadpleegd op 23/01/2020]

U.S. Committee for Refugees and Immigrants (USCRI), *Venezuelan refugees: The Ecuador/Colombia Border*, 04/2019, <https://refugees.org/wp-content/uploads/2019/04/FINAL-Ecuador-Venezuela-Report.pdf> [geraadpleegd op 28/01/2020]

United Nations Development Programme (UNDP), *Regional Strengthening and Risk Reduction in Major Cities of the Andean Community*, s.d., http://www.sasparm.ps/en/Uploads/file/3_%20Caracas.pdf [geraadpleegd op 25/02/2020]

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), *UN Under-Secretary-General for Humanitarian Affairs and Emergency Relief Coordinator, Mark Lowcock: Statement on the humanitarian situation in Venezuela*, 06/11/2019, <https://reliefweb.int/report/venezuela-bolivarian-republic/un-under-secretary-general-humanitarian-affairs-and-emergency> [geraadpleegd op 11/03/2020]

USAID, *Venezuela regional Crisis*, 11/02/2020, https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1866/Venezuela_Crisis_Fact_Sheet_1_-_02-18-2020.pdf [geraadpleegd op 11/03/2020]

Washington Office on Latin America (WOLA) (Smilde D.), *Venezuela's Other Crisis: A Justice System Dismantled From Within*, 11/02/2015, http://www.wola.org/commentary/venezuela_s_other_crisis_a_justice_system_dismantled_from_within [geraadpleegd 06/08/2015]

Washington Office on Latin America (WOLA) (Ramsey G.), *Venezuela Weekly: COVID Pandemic Eclipses Political Crisis*, 17/04/2020, <https://venezuelablog.org/venezuela-weekly-covid-pandemic-eclipses-political-crisis/> [geraadpleegd op 21/04/2020]

Washington Office on Latin America (WOLA) (Smilde D. & Ramsey G.), *Beyond the narcostate narrative what u.s. drug monitoring data says about Venezuela*, 03/2020, <https://www.wola.org/wp-content/uploads/2020/03/Narcostate-Venezuela-Drug-Trafficking-Ramsey-Smilde.pdf> [geraadpleegd op 13/03/2020]

WLRN Miami/south Florida (Padgett T.), *Guaidó. Goudreau. Good God. It's Time To End Venezuela Opposition's Military Fantasies*, 07/05/2020, <https://www.wlrn.org/post/guaid-goudreau-good-god-its-time-end-venezuela-oppositions-military-fantasies#stream/0> [geraadpleegd op 07/05/2020]

WOLA (Rodriguez F.), *What Should Venezuela Do about COVID-19?*, 21/03/2020, <https://venezuelablog.org/venezuela-covid-19/> [geraadpleegd op 23/03/2020]

WOLA (Smilde D., Pantoulas D.), *Venezuela Weekly: In Risky Move, Guaidó Travels Abroad Seeking Support*, 24/01/2020, <https://venezuelablog.org/venezuela-weekly-risky-move-guaido-travels-abroad-seeking-support/> [geraadpleegd op 27/01/2020]

World Food Programme (WFP), *2020 - Global Report on Food Crises*, 20/04/2020, <https://www.wfp.org/publications/2020-global-report-food-crises> [geraadpleegd op 13/05/2020]

World Food Programme (WFP), *WFP Venezuela Food Security Assessment Main Findings | Data Collected between July and September 2019*, 23/02/2020, <https://reliefweb.int/report/venezuela-bolivarian-republic/wfp-venezuela-food-security-assessment-main-findings-data> [geraadpleegd op 04/03/2020]

World Politics Review (Smilde D.), *Guaidó's Democratic Push Faces an Uncertain Future in Venezuela*, 31/01/2020, <https://venezuelablog.org/world-politics-review-guaidos-democratic-push-faces-uncertain-future-venezuela/> [geraadpleegd op 16/03/2020]